СОВЕТ
ЗЕЛЕНОДОЛЬСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЗЕЛЕНОДОЛЬСК
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
СОВЕТЫ

16.08.2016

Зеленодольск шәһәре

КАРАР
№ 113

«2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль - икътисадый үсеше стратегиясе турында»Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проекты буенча гавами тыңлауларны хәл итү проекты һәм билгеләү турында

Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесе А.Х. Сәхибуллин «2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турында» Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проекты буенча гавами тыңлауларны хәл итү проекты һәм билгеләү хакында фикер алышканнан соң, 2003 елның 6 октябрендәге«Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Зеленодольск муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставы, Зеленодольск муниципаль районында гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе турындагы нигезләмә нигезендә, Зеленодольск муниципаль районы Советы **карар кылды**:

1. «Зеленодольск муниципаль районының 2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турында» Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проекты буенча гавами тыңлауларны хәл итү һәм билгеләү проекты турында» Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проектын хупларга һәм гавами тыңлауларга чыгарырга (1 нче кушымта)
2. Зеленодольск муниципаль районы Советының әлеге карарның 1 пунктында күрсәтелгән карары проекты буенча гавами тыңлаулар уздыруны билгеләргә.
3. Гавами тыңлаулар уздыруның инициаторы булып Зеленодольск муниципаль районы Советы тора.
4. Билгеләргә:

4.1. гавами тыңлаулар үткәрелү датасы һәм вакыты - 2016 елның 26 августы, 16.00 сәг.

4.2. гавами тыңлаулар уздыру срогы - 1 көн;

4.3. гавами тыңлаулар уздыру урыны - Зеленодольск шәһәре, Ленин урамы, 46 нчы йорт, А.М.Горький исемендәге мәдәният һәм халык иҗаты үзәге;

5. Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитетына:

5.1. Зеленодольск муниципаль районының гамәлдәге законнар, норматив хокукый актлары нигезендә һәм шушы карарда билгеләнгән срокларда әлеге карарның 1 пунктында күрсәтелгән Зеленодольск муниципаль районы Советының карары проекты буенча гавами тыңлауларны әзерләргә һәм уздырырга;

5.2. гавами тыңлаулар тәмамлангач, тыңлаулар нәтиҗәләре турында бәяләмә әзерләргә һәм халыкка 2016 елның 2 сентябренә кадәр мәгълүмат бирүне тәэмин итәргә.

6. «2016 - 2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турында» Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проектына гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу һәм гражданнарның фикер алышуда катнашу тәртибен әлеге карарга 2 нче кушымта нигезендә расларга.

7. Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проектына гражданнарның тәкъдимнәрен исәпкә алу, әлеге карарның 1 пунктында күрсәтелгән, һәм аның буенча фикер алышуда гражданнарның катнашуы, әлеге карарның 6 пунктында күрсәтелгән тәртип нигезендә, гамәлгә ашырыла дип билгеләргә.

8. 2016 елның 17 августына кадәр әлеге карарны һәм әлеге карарның 1 пунктында күрсәтелгән карар проектын Интернет челтәрендә Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында (http://pravo.tatarstan.ru) һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталы составында Зеленодольск муниципаль районының мәгълүмат сайтында (http://zelenodolsk.tatarstan.ru) урнаштырырга.

9. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны Зеленодольск муниципаль районы Советының законлылык, хокук тәртибе, регламент һәм депутат этикасы буенча даими комиссиясенә йөкләргә.

Зеленодольск муниципаль районы
Башлыгы, Советы рәисе **А. В. Тыгин**

1 номерлы кушымта
Зеленодольск муниципаль районы
Советының 2016 елның 16
августындагы 113 номерлы
карарына

проект

**Татарстан Республикасы Зеленодольск
муниципаль районы Советы**

КАРАРЫ

«____»________________ 2016
елның №

2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турында

Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесе А.Х. Сәхибуллин 2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр чорга Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе (алга таба - ЗМР стратегиясе) турындагы мәгълүматны тыңлап һәм фикер алышканнан соң, Зеленодольск муниципаль районы Советы билгеләп үткәнчә, ЗМР стратегиясе Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитеты тарафыннан 2014 елның 28 июнендәге «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 172-ФЗ номерлы Федераль закон,2015 елның 16 мартындагы «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Закон һәм 2015 елның 15 мартындагы «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 40-ТРЗ Татарстан Республикасы Законының төп нигезләмәләре нигезендә эшләнгән.

Зеленодольск муниципаль районы стратегиясенең төп максаты булып гамәлдәге потенциалны нәтиҗәле файдалану һәм кеше капиталын үстерү нигезендә Казан агломерациясенең икенче үзәге буларак Зеленодольск муниципаль районы формалаштыру тора.

Югарыда әйтелгәннәрдән чыгып, Зеленодольск муниципаль районы Советы **карар кылды**:

2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясен расларга (кушымта итеп бирелә).

**Зеленодольск муниципаль районы
Башлыгы, Советы рәисе А. В. Тыгин**

1 нче кушымта
Зеленодольск муниципаль районы
Советның
«   »   2016 ел №
карары проектына

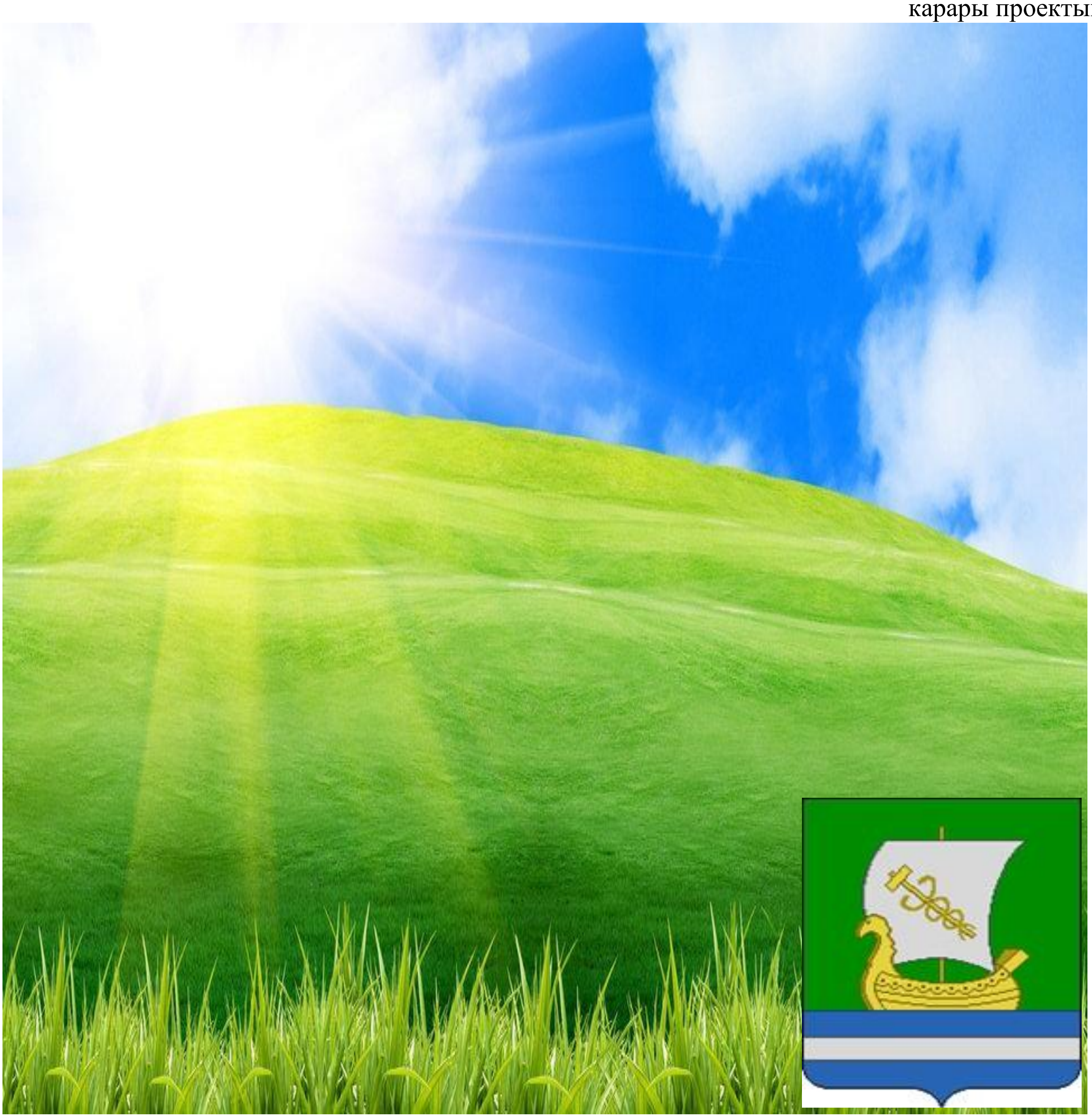

2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе

Эчтәлек

2016-2021 ЕЛЛАРГА ҺӘМ 2030 ЕЛГА КАДӘР ПЛАН ЧОРЫНА ЗЕЛЕНОДОЛЬСК МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКЪТИСАДИ ҮСЕШ СТРАТЕГИЯСЕ ПАСПОРТЫ 3

1. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР 4

2. максатлар һәм бурычлар 5

3. ТЕРРИТОРИЯ ҮСЕШЕНӘ СТРАТЕГИК АНАЛИЗ: РЕСУРСЛАР, ПРОБЛЕМАЛАР, ЙОГЫНТЫ ФАКТОРЛАРЫ 6

3.1. Ресурс потенциалы һәм заманча социаль-икътисадый хәле 6

3.2. Үсешнең тышкы шартлары 32

3.3. Территорияне үстерүнең өстенлекләре һәм проблемалары 41

3.4. Чикләүләр һәм рисклар 49

4. ТЕРРИТОРИЯНЕ ҮСТЕРҮ БУЕНЧА СТРАТЕГИК ЧАРАЛАР ҖЫЕЛМАСЫ 52

5. СТРАТЕГИЯНЕҢ РЕАЛИЗАЦИЯСЕ ЭТАПЛАРЫ 58

6. СТРАТЕГИЯНЕҢ РЕАЛИЗАЦИЯСЕ МЕХАНИЗМЛАРЫ 59

2016-2021 ЕЛЛАРГА ҺӘМ 2030 ЕЛГА КАДӘР ПЛАН ЧОРЫНА ЗЕЛЕНОДОЛЬСК МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ СОЦИАЛЬ-ИКЪТИСАДИ ҮСЕШ СТРАТЕГИЯСЕ ПАСПОРТЫ

Стратегияне җаваплы башкаручы	Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитеты
Стратегияне бергә башкаручылар	Зеленодольск муниципаль районы җирлекләренең җирле үзидарә органнары
Стратегиянең максатлары	Гамәлдәге потенциалдан нәтиҗәле файдалану һәм кеше капиталын үстерү нигезендә Казан агломерациясенең икенче үзәге буларак Зеленодольск муниципаль районы төзү
Стратегия бурычлары	1) икътисадның сәнәгать секторын модернизацияләү; 2) нәтиҗәле логистик система булдыру; 3) авыл хуҗалыгы продукциясен җыю һәм эшкәртү системасын булдыру; 4) районның рекреацион потенциалын куллану, реабилитация юнәлешен һәм ял көне туризмын үстерү; 5) кеше капиталын үстерү өчен шартлар тудыру; 6) территориянең уңайлылыгы һәм төзеклеге дәрәҗәсен арттыру; 7) экологик мохитнең сыйфатын арттыру; 8) үсешнең бюджетын булдыру; 9) Зеленодольск муниципаль районының финанс-икътисадый үз-үзен җитәрлек дәрәҗәдә тәэмин итүен арттыру.

ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр чорга Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе (алга таба - ЗМР стратегиясе) 2014 елның 28 июнендәге «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 172-ФЗ номерлы Федераль закон,2015 елның 16 мартындагы «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Закон һәм 2015 елның 15 мартындагы «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 40-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы, шулай ук Татарстан Республикасы Президентының еллык Юлламасы төп нигезләмәләре нигезендә эшләнгән.

ЗМР стратегиясен планлаштыру горизонты «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында»2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы буенча стратегик планлаштыру документларын эшләү периодикасына туры килә. ЗМР стратегиясен эшләгәндә һәм гамәлгә ашырганда 2030 - 3, 6 һәм башка еллар Стратегиясендә билгеләнгән диапазоналарда өч еллык үзгәреп тора торган планлаштыру методын куллану планлаштырыла. Шуңа бәйле рәвештә, ЗМР Стратегиясенең төп чаралары беренче өч елга - 2016-2018 елларга тупланган.

Ел саен чаралар планын үтәү нәтиҗәләре буенча һәм, ЗМР үсешенең тышкы һәм эчке факторларыннан чыгып, чираттагы өч еллык планлы чорга чаралар детальләштерелә.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнеханов һәм Татарстан Республикасы Премьер-министры И.Ш. Халиков һәм Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләр Советы Президиумы рәисе М.З. Шакиров тарафыннан расланган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнары (алга таба - ИОГВ) һәм Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнары (алга таба - ММИ) Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең 2016 елның 3 мартындагы 01-2264 авыл җирлекләренең X съезды йомгаклары буенча Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнары (алга таба - ИОГВ) һәм Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнары (алга таба - ИОМС) уртак чараларының планын ЗМР Стратегиясе кысаларында социаль-икътисадый үсешнең үз планнарын эшлиләр. Аларның үтәлешен мониторинглауны ЗМР Башкарма комитеты (алга таба - ЗМР ИК) тәэмин итә.

Максатлар һәм бурычлар

Стратегиянең максаты - гамәлдәге потенциалыннан нәтиҗәле файдалану һәм кеше капиталын үстерү нигезендә Казан агломерациясенең икенче үзәге буларак Зеленодольск муниципаль районы формалашуы

Стратегиянең бурычлары:

1) икътисадның сәнәгать секторын модернизацияләү;
2) нәтиҗәле логистик система булдыру;
3) авыл хуҗалыгы продукциясен җыю һәм эшкәртү системасын булдыру;
4) районның рекреацион потенциалын куллану, реабилитация юнәлешен һәм ял көне туризмын үстерү;
5) кеше капиталын үстерү өчен шартлар тудыру;
6) территориянең уңайлылыгы һәм төзеклеге дәрәҗәсен арттыру;
7) экологик мохитнең сыйфатын арттыру;
8) үсешнең бюджетын булдыру;
9) Зеленодольск муниципаль районының финанс-икътисадый үз-үзен җитәрлек дәрәҗәдә тәэмин итүен арттыру.

1. ТЕРРИТОРИЯ ҮСЕШЕНӘ СТРАТЕГИК АНАЛИЗ: РЕСУРСЛАР, ПРОБЛЕМАЛАР, ЙОГЫНТЫ ФАКТОРЛАРЫ

1.1. РЕСУРС ПОТЕНЦИАЛЫ ҺӘМ ЗАМАНЧА СОЦИАЛЬ-ИКЪТИСАДЫЙ ХӘЛЕ

Географик һәм табигый-ресурс потенциалы. Зеленодольск муниципаль районы Татарстан Республикасының төньяк-көнбатышында урнашкан, Чуваш Республикасы һәм Марий Эл Республикасы белән чиктәш. Район территориясе 1439,7 кв.км тәшкил итә, шул исәптән авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең мәйданы - 832,7 кв.км. Бу республикада Идел елгасының ике ярында да урнашкан бердәнбер район. Зеленодольск районы территориясендә Зөя (Иделнең уң кушылдыгы) һәм Сумка (Иделнең сул кушылдыгы) елгалары һәм Идел-Кама тыюлыгының Раифа участогы урнашкан. Зеленодольск районы территориясе төрле ландшафт-географик зоналарда урнашкан уң як һәм сул як яр буйларына бүленә. Районның өслеге чагыштырмача тигез, аның уртача биеклеге диңгез өсте тигезлегеннән 150-180 м. Хәзерге заман рельефы, Иделнең сулъяк ярлары калкулыкларны исәпләмәгәндә, нигездә елгалар, язгы ташкыннар һәм җилләр тәэсирендә барлыкка килә. Уң якның тугрылыгы Иделдәге урман-дала провинциясенә керә. Төбәкнең бу өлешенең үсемлекләр типик урман-дала үләне. Зеленодольск районының сул як өлеше төньяк Идел аръягы (Кама алды) урман зонасы чикләрендә урнашкан. Сул як территориясендә Идел-Кама тыюлыгы (5918 га) урнашкан. Татарстанда бердәнбер тыюлык 1960 елда оештырылган иде. Биредә Мәскәүдән Уралга кадәр сузылган иң карт нарат урманнары, имән һәм юкәдән катнаш урманнар үсә, аларның яше 200-250 елдан артып китә. Флора югары төзелешле үсемлекләрнең 600 төренә кадәр җитә. Туфраклары кәсле-көлсулы, урман-далалы, кара җирле, сазлыклы, урманлы . Уң як территориясендә файдалы казылмалар - известьташлар, доломитлар, балчык, ком, гравий, торф.

Тарихи потенциал. Зеленый Дол шәһәренә 1802 елның 23 июнендә Император указы нигезендә, Яңа Парат, Кабачище, Гари җирлекләре урынында нигез салынган. Актив урнашу XIX гасырның икенче яртысында була. 1932 елның 10 мартында, ВЦИК карары нигезендә, Паратск эшчеләр бистәсе Зеленодольск шәһәре, ә 1958 елдан Зеленодольск районы үзәге.

Районның географик урыны, табигый байлыклары, пароходлык үсеше, тимер юл төзелеше Зеленодольскины Идел буеның иң эре сәүдә-сәнәгать үзәкләренең берсенә әверелүенә уңай йогынты ясады. XIX гасырның 80 нче елларында башланган Мәскәү-Казан тимер юлы төзелеше төбәк үсешенә зур этәргеч бирә. 1895 елда казән суднолар ремонтлау остаханәләренә нигез салу затонның сәнәгать үсешенә башлангыч бирә. 1898 елда Идел-Вишер акционерлык җәмгыяте металлургия заводы төзелешенә керешә. Алга таба бу завод шәһәрне барлыкка китерүче эре предприятиеләрнең берсенә - «Серго исемендәге завод» ҖБ» АҖ үсеп әверелә.

Америка эшкуары Ю.Ропс шул ук вакытта Зеленом Долда агач материаллары һәм шырпы ясый торган юка агач җитештерү өчен агач эшкәртү предприятиесе төзегән. Бүген ул Россиянең агач эшкәртү сәнәгатенең әйдәп баручы предприятиеләренең берсе - «Зеленодольск фанера заводы» ГАҖ.

1927 елда, ул вакытта СССРда иң зурлардан булган, фанер заводы төзелә башлый. 1929 елның җәендә, Идел буе фанеры исемен алган завод җибәрелгән. 1932 ел ахырына Зеленом Долда инде 13 төрле предприятие эшләп килгән, ә беренче бишьеллыкта Идел буенда тагын кирпеч һәм шлакобетон заводы, икмәк пешерү цехы, типография сафка кергән, вак предприятиеләрнең тресты булдырылган.

XX гасырның 90 нчы еллары башыннан шәһәр икътисадында дәүләтнеке булмаган сектор формалаша. Базар инфраструктурасын торгызу процессы башлана, шәхси предприятиеләр, финанс-инвестиция компанияләре, фондлар барлыкка килә. Зеленодольск районы тарихы үзенең киләчәк үсешенә нигез сала.

Демографик потенциал. 1439,72 кв. км мәйданлы район территориясендә 164,78 мең кеше яши, шул исәптән Зеленодольск шәһәрендә - 98,49 мең кеше, җирлекләрдә - 66,27 мең кеше. Шәһәрдә халыкның урнашу тыгызлыгы 263,5 кеше/кв. км. Район буенча уртача 1 кв. километрга 113,6 кеше. Муниципаль район территориясе буенча халык тигез бүленмәгән, аерым алганда, район халкының 85%ы Зеленодольск (24%), Карамалы Тау (5,6%), Васильево (10,6%) һәм Осиново (8,9%) халкы.

Казан агломерациясе халкының гомуми санында Зеленодольск районы халкы 10,9 % тәшкил итә.

Демографик вазгыять уңай динамика белән характерлана. 2012-2015 елларда халык саны 4,6 мең кешегә (2,88%) артуы күзәтелә. Шул ук вакытта әлеге санның артуы якындагы территорияләрдән халыкның миграция исәбенә артуына бәйле. Бу елларда табигый үсеш тискәре әһәмияткә ия: үлүчеләр саны туучылар саныннан артып китә.

3.1.1 нче таблица.

Демографик динамика

Күрсәткеч атамасы	2011	2012	2013	2014	2015
Туучылар саны	1786	1957	2128	2240	2136
Үлүчеләр саны	2374	2298	2341	2385	2282
Табигый үсеш (кимү)	-588	-341	-213	-145	-146
Миграция сальдосы	1154	1234	1863	1901	1369

Соңгы елларда хезмәткә яраклы һәм хезмәткә яраксыз яшьтәге халыкның өлеше нисбәтендә үзгәрешләр булды. Эшкә яраклы яшьтәге халык өлеше кимегән, шул ук вакытта эшкә яраклы яшьтән өлкәнрәк халык өлеше үскән. Бу тенденция көчәячәк, чөнки яшьләрнең эшкә яраклы яшьтәге төркемнәргә керүе кимиячәк. Эш урыннары җитмәү һәм предприятиеләрдә хезмәт хакының түбән булуы белән бәйле «маятник» миграциясе даими рәвештә башкала агломерациясе үзәге - Казан шәһәренә йөреп эшли. Бәяләүләр буенча, 2015 елда шәһәрдән читтә 15,0 мең кеше эшләгән, бу эшкә яраклы халыкның 26,8% тәшкил итә.. Моннан тыш, район территориясендә эчке төбәк хезмәт миграциясе дә бар.

Шул ук вакытта Зеленодольск районында яшәүче һәр өченче кеше - пенсионер һәм аларның саны ел саен арта бара. Өстәмә миграция сәясәте булмаса, хезмәт ресурслары кытлыгы район үсешен тоткарлаучы фактор булырга мөмкин.

2015 елда Зеленодольск районы халкының санын яшь төркемнәре буенча анализлау 18 яшьтән 24 яшькә кадәрге яшьләр санының 13,5% ка кимегәнен һәм «50 яшь һәм аннан өлкәнрәк» яшь төркемендә санның артуын күрсәтә (3.1.2 нче таблица).

3.1.2 нче таблица.

Зеленодольск муниципаль районы халкының яшь төркемнәре буенча саны турында белешмәләр, кеше

Буыннар	Яше	2013	2014	2015	
				бсолют билгеләү	Гомуми санның өлеше, %
Y буыны	14 - 15 яшь	2 998	2 993	3 087	1,9
	16 - 17 яшь	3 255	3 188	3 045	1,9
	18 - 24 яшь	14 303	13 293	12 375	7,5
	25 - 29 яшь	14 124	14 438	14 572	8,8
	14-29 яшь	36 680	33 912	33 079	20,1
X буыны	30 - 49 яшь	43 532	44 037	44 916	27,2
BB буыны	50 яшь һәм өлкәнрәк	58 986	60 015	60 638	36,8
	14 яшьтән 60 яшькә кадәр	106 110	106 154	106 181	64,4

2006 елдан башлап ел саен туучылар саны дәрәҗәсе уңай динамикага ия булды, моңа туучылар санының интенсивлыгы һәм халыкның уңай яшь структурасы ярдәм итте. 2010 елга карата халыкның үлүе 13%ка кимеде, ә туучылар 18%ка артты. 2015 елда демографик вәзгыять туучылар санының 4,6% ка кимүе һәм үлүчеләр санының 4,3% ка кимүе белән характерланды. 1991 елдан башлап Зеленодольск муниципаль районында үлүчеләр саны туучылар саныннан артып китә, ә Татарстан Республикасында халыкның уңай табигый үсеше күзәтелә. Шул ук вакытта 2010 елдан халыкның табигый кими бару темплары акрыная. 2015 елда халыкның табигый кимүе 146 кеше тәшкил иткән, бу 2012 ел дәрәҗәсеннән 2,3 тапкырга түбәнрәк, әмма тискәре әһәмияткә ия булуын дәвам итә.

2015 елда туучылар саны коэффициенты 13,16 % тәшкил итте, бу республика буенча уртача күрсәткечтән 1,54 %ка түбәнрәк. Зеленодольск районы буенча 2014 елда максималь әһәмият теркәлгән һәм 13,94 промилле (2240 туу) тәшкил итә. 2015 елда Казан агломерациясенә керүче районнар арасында иң зур күрсәткечкә Казан шәһәре ия - 16,98%, иң түбән күрсәткечләр - Югары Ослан районы (11,07%).

Халык үлеме күрсәткече уртача республика күрсәткечләреннән 1,95‰ югарырак һәм ул 13,95‰ны тәшкил итә. 2012 елдан динамикада әлеге күрсәткеч 0,52‰ка кимеде. Казан агломерациясе районнарына да шундый ук динамика хас: Югары Ослан районы - 2,13‰ ка кимү, Биектау районы - 1,75‰ка, Казан шәһәре - 0,46‰ка.

Мәшгульлек, халыкның тормыш дәрәҗәсе. Хезмәт базарындагы вәзгыять халыкны эш белән тәэмин итү өлкәсендә икътисадый һәм социаль факторларга бәйле микъдар һәм сыйфат үзгәрешләре белән характерлана.

Зеленодольск районы буенча икътисадый актив халык саны 74,6 мең кеше тәшкил итә. Маркетиология тикшеренүләре буенча 15 меңгә якын кеше районнан читтә эшли.

2015 ел башыннан бирле ЗМР буенча эшсезлек дәрәҗәсе 0,08% ка кимеде һәм 1,00% тәшкил итә (узган елның шул ук чорында - 0,84%) һәм инвалидлар, пенсия алды яшендәге кешеләр һәм 19 яшьтән 29 яшькә кадәрге яшьләр структур характерда.

Гомуми ихтыяҗның шактый өлешен предприятиеләр һәм оешмалар вакансияләре тәшкил итә: «А.М. Горький исемендәге Зеленодольск заводы» ААҖ, «Серго исемендәге завод» ЖБ» АҖ,

ЦРБ, "ПФМК" ҖЧҖ, "Тандер" ЯАҖ.

Иң кирәкле белгечләр булып түбәндәге һөнәрләр кала: «автомобиль йөртүчесе», «механика җыю эшләре слесаре», «табиб», «пешекче», «балта остасы», «токарь»,«тегүче».

2010-2015 еллар чорында эшсез гражданнар саны 40%ка яки 1125 кешегә кимегән, шул исәптән ир-атлар - 47%ка, хатын-кызлар - 36%ка, яшьләр - 16-29 яшьтән - 27%ка, пенсия алды яшендәге гражданнар - 30%ка; белем дәрәҗәсе буенча: югары һөнәри белем - 55%ка, урта һөнәри белем - 72%, урта белем - 28%ка, төп гомуми белем - 55%ка. Шулай ук эшкә урнаштыру мәсьәләләре буенча мөрәҗәгать итүчеләр санының 2010 елда 22 616 кешедән 5 858 кешегә кадәр кимүе күзәтелә - 2015 елда (74%ка кимү). Шуңа бәйле рәвештә, эш эзләүчеләр сыйфатында исәпкә куелган кешеләр саны 2010 елда 15 619 кешедән 2015 елда 3 402 кешегә кадәр кимеде (кимү 78 %ка).

3.1.3 нче таблица.

Хезмәт ресурслары балансы

Күрсәткечләр	2010 ел	2011 ел	2012 ел	2013 ел	2014 ел	2015 ел
Икътисадый яктан актив халык, кеше саны.	76900	72000	72000	76000	76000	74600
шул исәптән Зеленодольск шәһәре	47700	34385	29270	25200	25200	25200
ЗМРда теркәлгән эшсезләр саны, кеше.	1870	1637	1221	868	637	745
шул исәптән Зеленодольск шәһәре	1113	1513	1200	830	585	560
ЗМР буенча эшсезлек дәрәҗәсе, %	2,4	2,3	1,7	1,14	0,8	1,0
шул исәптән Зеленодольск шәһәре	3,8	4,4	4,1	3,3	2,3	2,2
МОТ буенча эшсезләр саны	6200	5300	4500	4000	4000	4100
шул исәптән Зеленодольск шәһәре	2700	2400	1900	1500	1500	1500

Зеленодольск муниципаль районының авыл җирлекләрендә 2015 ел эчендә эшсезлек дәрәҗәсенең 0,1-0,8 %ка кимүе күзәтелде, мәсәлән:Олы Шырдан авыл җирлеге, Рус Әҗиле авыл җирлеге, Өтәшкә авыл җирлеге, Олы Ходяш авыл җирлеге. Шулай ук Әйшә авыл җирлеге, Большие- Ключи, Түбән Урасбага авыл җирлеге кебек кайбер җирлекләрдә күрсәткечләр аз гына арткан.

Иң күп эшсезлек Зеленодольск муниципаль районы буенча (5%) Өтәшкә авыл җирлегендә булган.

Агломерация территорияләре арасында үткәрелгән чагыштырма анализ күрсәткәнчә, Казан агломерациясенең барлык муниципаль районнарында диярлек эшсезлек дәрәҗәсе түбән: Биектау районы - 0,7%, Питрәч районы - 0,5%, Лаеш - 0,2%, Югары Ослан - 0,5%. Эшсезлек дәрәҗәсенең иң аз күрсәткече - Лаеш муниципаль районы буенча. Күрше төбәкләр белән чагыштырганда, ягъни әлеге агломерациягә кергән Волжск шәһәре (Марий Эл Республикасы) белән чагыштырганда, шәһәрнең эшсезлек дәрәҗәсе республика дәрәҗәсеннән (0,8%) артып китә һәм Зеленодольск муниципаль районы буенча 1,2% тәшкил итә.

Зеленодольск муниципаль районында мәшгульлекнең төп проблемалары:

- яшәү рәвешендә берничә һөнәр алыштыру тенденциясе;
- Казан шәһәренә миграция барлыкка килә, анда хезмәт хакыннан югарырак һәм яшәү шартлары яхшырак;
- хезмәт базарында структура дисбаланслары: квалификацияле сәнәгать эшчеләренә һәм техник белгечләргә, шулай ук сәламәтлек саклау өлкәсендә белгечләргә кытлык;
- халыкның локаль хезмәт базарларында сорау һәм тәкъдим дисбалансын кыскарту һәм эш белән тәэмин итүнең нәтиҗәлелеген күтәрү өчен җитәрлек дәрәҗәдә территориаль мобильлеге булмау;
- хезмәткә яраклы халыкның өлеше кимү;
- эш бирүчеләрнең үз предприятиеләре өчен хезмәткәрләр әзерләүгә һәм аларның квалификациясен күтәрүгә инвестицияләр кертү белән җитәрлек дәрәҗәдә кызыксынмавы;

Уртача хезмәт хакы 23945,8 сум тәшкил итә һәм узган ел белән чагыштырганда 5,6 %ка артты. Икътисадый эшчәнлек төрләре буенча номиналь хезмәт хакы дифференциациясе югары. Иң югары уртача хезмәт хакы транспорт эшчәнлеге, авыл хуҗалыгы һәм җитештерү предприятиеләрендә күзәтелә, узган ел белән чагыштырганда үсеш уртача 9,6 % тәшкил итте.

Административ-территориаль төзелеш. Зеленодольск муниципаль районы 1938 елда төзелгән. Административ чикләр «Аерым муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен үзгәртү һәм «Зеленодольск муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр кертү хакында» 71-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән расланды.

Зеленодольск районында 106 торак пункт, шул исәптән 1 шәһәр, 2 шәһәр тибындагы поселок (Васильево штп, Карамалы Тау штп) һәм Зеленодольск шәһәрендә административ үзәге булган 21 авыл җирлеге (2.1.1 нче таблица). Зеленодольск - республика әһәмиятендәге шәһәр - Татарстан буенча бишенче шәһәр, халык саны 98,49 мең кеше.

2015 елның 10 июнендә Татарстан Республикасы Дәүләт Советы тарафыннан «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы кабул ителде.

Әлеге стратегия нигезендә Зеленодольск муниципаль районы Казан икътисадый зонасына, агломерациянең актив үсеш зонасына керә. Казан агломерациясе халкының гомуми саны 1545 мең кеше тәшкил итә. Халыкның урнашу тыгызлыгы - 169 кеше/га. Казан агломерациясе халкының гомуми санында Зеленодольск районы халкы 10,9 % тәшкил итә.

Зеленодольск муниципаль районы белән беррәттән Казан агломерациясенә Биектау, Питрәч, Лаеш, Югары Ослан муниципаль районнары, шулай ук Татарстан Республикасы башкаласы - Казан шәһәре керә. Халыкның тупланувы, сәнәгать җитештерүенең зур күләмнәре, базар һәм транспорт инфраструктурасының үсеше аркасында Казан агломерациясе инвестиция потенциалының төп өлешләре буенча: Татарстан Республикасында хезмәт, фәнни-җитештерү, кулланучылар, финанс, инновация ягыннан алдынгы урынны алып тора.

3.1.4 нче таблица.

Зеленодольск муниципаль районы составына керүче җирлекләр исемлеге

№ т/б	Җирлек исеме
1	Зеленодольск шәһәр җирлеге
2	Васильево шәһәр җирлеге
3	Карамалы Тау шәһәр җирлеге
4	Әйшә авыл җирлеге
5	Акъегет авыл җирлеге
6	Бишнә авыл җирлеге
7	Олы Ачасыр авыл җирлеге
8	Большие Ключи авыл җирлеге
9	Олы Карагужа авыл җирлеге
10	Олы Шырдан авыл җирлеге
11	Олы Җәке авыл җирлеге
12	Күгәй авыл җирлеге
13	Күгеш авыл җирлеге
14	Мамадыш-Әкил авыл җирлеге
15	Мулла Иле авыл җирлеге
16	Түбән Урысбага авыл җирлеге
17	Новопольский авыл җирлеге
18	Норлат авыл җирлеге
19	Октябрь авыл җирлеге
20	Осиново авыл җирлеге
21	Раифа авыл җирлеге
22	Рус Әҗиле авыл җирлеге
23	Свияжск(Зөя)авыл җирлеге
24	Өтәшкә авыл җирлеге

Транспорт-логистика потенциалы. Район уңайлы географик урынга, үсеш алган транспорт челтәренә ия. Зеленодольск Татарстан Республикасының иң эре транспорт үзәге: тимер юл, елга юллары, Идел елгасы аша күпер, паром кичүе. Район территориясе аша «Мәскәүдән Владимир, Түбән Новгород, Казан аша Уфага кадәр «М-7 Волга» , «1Р 175 «Йошкар-Ола Зеленодольск М - 7 «Волга» магистраленә кадәр» , «1Р 175 Йошкар-Ола Зеленодольск М-7 «Волга» федераль автомобиль трассалары үтә. Зеленодольск һәм Волжск шәһәрләрен урап узу, (Мәскәү Екатеринбург) һәм (Мәскәү Ульяновск)тимер юллар Территориянең транзитлы урнашуы, инфраструктура каркасын формалаштырып һәм логистик мөмкинлекләрне мобилизацияләп, аның товар агымнары хәрәкәтендә катнашуын тәэмин итәргә мөмкинлек бирә.

Транспорт һәм кешеләр агымының активлашуына бәйле рәвештә транспорт системасының роле гражданнарның теләсә кайсы категориясен һәркем файдалана алырлык һәм аралашу белән тәэмин итүнең мөһим инфраструктура коралы буларак роле арта.

Халыкның гомуми иминлеге үсеше ваклап сату күләмнәре артуга, сәүдә челтәрләре үсешенә китерә. Бу тиешле транспорт инфраструктурасына мохтаҗ булган товар агымнарын (алга киткән юл челтәре, шәһәр магистральләренең яхшы үткәрү мөмкинлеге, төп агымнар кисешкән урыннарда һәм торак пунктларга керү урыннарында уңайлы чишелешләр) арттыруга ярдәм итә.

Моннан тыш, транспорт инфраструктурасын төзү (мәсәлән, Зеленодольск шәһәре-Карамалы Тау штп районында Волга елгасы аша автомобиль күпере төзү) район территориясен сыйфатлы бәяләүгә, шулай ук структуралаштыруга (ранжировкалауга) һәм төрле дәрәҗәдәге әһәмиятле зоналар урнаштыруга китерә. Мондый зоналарны куллану вариантлары саны, аларда транспорт белән барып җитү факторы мөһим булган гомумшәһәр объектларын урнаштыру күзлегеннән, кискен арта .

Икътисадый потенциал. Зеленодольск шулай ук эре индустриаль-сәнәгать үзәге булып тора. Сәнәгать бюджетны барлыкка китерүче төп тармак булып тора, анда территориядәге икътисадый актив халыкның 22 %ы эшли. Икътисад структурасы эшкәртү сәнәгатенә юнәлдерелгән, аның нигезен машина төзелеше, агач эшкәртү, азык-төлек сәнәгате предприятиеләре тәшкил итә, шулай ук икътисадта авыл хуҗалыгы зур роль уйный.

2015 елда тулаем территориаль продукт күләме 33,2 млрд. сум тәшкил итте, 2014 ел дәрәҗәсен гамәлдәге бәяләрдә 9,5%ка узып китте. ЗМР тулаем территориаль продуктының өлеше ТР тулаем төбәк продуктында 1,8% тәшкил итә (2014 елда өлеш 1,82%, 2013 елда 1,83%). Әлеге күрсәткечнең тотрыклы үсеше эре предприятиеләрнең дәүләт заказлары белән тәэмин ителеше, подряд эшләре күләмен арттыру һәм халыкның хезмәт хакын арттыру турында сөйли.

2015 ел дәвамында сәнәгать җитештерүе үсешенең тотрыклы динамикасы күзәтелде. Сәнәгать җитештерүе индексы (ИПП) 2014 ел дәрәҗәсенә 119,4% тәшкил итте, шул исәптән шәһәр буенча 120,4%. 33,5 млрд. сумга үзләре җитештергән товарлар төяп җибәрелгән, эшләр һәм хезмәт күрсәтүләр башкарылган. Сәнәгать җитештерүенең гомуми үсешен «Горький исемендәге Зеленодольск заводы» ААҖ (109%), Серго исемендәге Завод АҖ (161,5%), «Зеленодольск сөт эшкәртү комбинаты» ААҖ (146,8%), «ПФМК» ҖЧҖ (112,2%), «ЗП «Эра» ААҖ (137,9%), «Ак Барс» кошчылык комплексының Зеленодольск филиалы (101,4%) һәм башкалар бирә.

Икътисадның үсеше һәм тотрыклылыгы, шулай ук предприятиеләрнең җитештерү куәтләрен модернизацияләү һәм аларны техник яктан яңадан җиһазландыру нәтиҗәләре сәнәгатьнең уңай трендының төп билгеләре булып тора.

Безнең районда сәнәгать бюджет барлыкка китерүче төп тармак булды һәм булып кала бирә - бу Зеленодольск муниципаль районының эре һәм урта предприятиеләре хезмәткәрләренең 45 %ы. Товарлар һәм хезмәтләр чыгаруның гомуми күләмендә аның чагыштырма күләме 87% тәшкил итә

Зеленодольск районы күп санлы сәнәгать предприятиеләре тупланган регион булып тора, аның продукциясе эчке базарда гына түгел, дөньяның күп кенә илләренә чыгарыла.

Сәнәгать җитештерүенең гомуми үсеш тонын система барлыкка китерүче 10 предприятие бирә:

1. «Горький исемендәге Зеленодольск заводы» АҖ;
2. «Серго исемендәге завод» ҖБ» АҖ;
3. «КМПО» АҖ филиалы - Зеленодольск машина төзелеше заводы;
4. «Зеленодольск сөт эшкәртү комбинаты» АҖ;
5. «Ак Барс» кошчылык комплексы» ҖЧҖ Зеленодольск филиалы;
6. «Даль- Кама» Зеленодольск ит эшкәртү комбинаты» ҖЧҖ;
7. «Идел буе фанера-мебель комбинаты» ҖЧҖ;
8. «Полюс» ПКФ ҖЧҖ
9. «Эра» ЗП АҖ;
10. «Зеленодольск икмәк комбинаты» ЗАҖ.

2015 елда 347,8 мең данә суыткыч техникасы (темп 114,4%), 73,4 мең куб. м клееная фанера (91,1%), 134,6 млн. сумлык җиһаз (106%), 8,0 мең тонна икмәк-күмәч эшләнмәләре (103,7%), 895 тонна атланмай (108,7%), 78,3 мең тонна аертылмаган сөт продукциясе (124,7%), 13,4 мең кубометр кош ите (99,3%), ярымфабрикатлар 45,9 мең тонна (100,8%), 4 мең тонна казылык эшләнмәләре (78,3%) чыгарылган.

Муниципаль районның әйдәп баручы предприятиеләре продукциянең югары технологияле төрләрен җитештерүне модернизацияләүгә һәм арттыруга юнәлдерелгән программаларны гамәлгә ашыра. Гамәлгә ашырыла торган программалар җитештерү күләмен һәм хезмәт җитештерүчәнлеген арттырырга гына түгел, ә социаль мәсьәләләрне хәл итәргә һәм үз хезмәткәрләренең хезмәт хакын күтәрергә мөмкинлек бирәчәк.

Соңгы елларда ВПК финанслау үсте һәм дәүләт заказлары саны артты. Бу безнең районның ике гигант-заводында - «Горький исемендәге Зеленодольск заводы» АҖ һәм «Серго исемендәге завод» ҖБ» АҖендә уңай чагылыш тапты.

Ике шәһәрне формалаштыручы предприятиенең өлеше үз производствосы товарларын төяп җибәрүдә 2/3 тәшкил итә, аларда эре һәм урта предприятиеләрдә эшләүчеләрнең гомуми саныннан 25% тан артыгы эшли. Түләнгән салымнар буенча аларның гомуми өлеше 20,4% тәшкил итә (2014 елда - 21,1%, 2013 елда - 21,8%).

2015 елда заводта 21980 проектының 2 диверсиягә каршы катерлары, 21631 проектының кече ракета корабы сериясеннән 10-сы, 22100 проектының чик буе сакчысы корабы салынды.

21631 «Зеленый Дол» һәм «Серпухов» проектының кече ракета кораблары Кара диңгезгә җибәрелде һәм кече корабларда Андреев флагын күтәрелде.

22100 проектының 2 корабын төзү өчен дәүләт контракты имзаланды. Предприятие «Татарстан Республикасының иң яхшы товарлары һәм хезмәт күрсәтүләре» һәм «Россиянең иң яхшы 100 товары» республика конкурсында җиңүче булды.

Предприятиедә өзлексез укыту системасында нигезләнгән хезмәткәрләрне һөнәри әзерләүгә зур игътибар бирелә: яшьләрне һөнәри әзерләү; икенче һөнәрне үзләштерү; эшче һәм белгечләрнең квалификациясен күтәрү; максатчан эш курслары. Белгечләр килүен төп дәлилләүче фактор булып хезмәткәрләрне торак белән, беренче чиратта - яшь белгечләрне, тәэмин итү тора. 78 фатирдан «Красный металлист» торак комплексының I чираты тапшырылды.

ПОЗиС компаниясе - күп профильле предприятие, ул Татарстанның һәм тулаем Россиянең сәнәгать потенциалын үстерүгә зур өлеш кертә. Төп һәм гражданлык билгеләнешендәге продукцияне җитештерү (өлеше - 48,6%), гамәлдәге технологияләрне техник яктан яңадан җиһазландыруны һәм яңартуны гамәлгә ашыра. Инновацияләр һәм даими

җитештерүне модернизацияләү нигезендә формалаштырылган POZIS үсеш концепциясе предприятиегә көнкүреш техникасы базарында топ позицияләрне алырга мөмкинлек бирә.

Бүген компания Россиядә суыткыч техникасын сату күләме буенча лидерлар рәтенә керә, шулай ук чит илләрдә дистрибуцияне уңышлы киңәйтә. Төп продукция чыгарудан тыш, POZIS катлаулы технологик җиһазларны, автомат комплексларны һәм сынау стендларын, стандарт булмаган инструментларны һәм җиһазларны проектлау һәм җитештерү буенча хезмәтләр күрсәтә. Бу фәнни югары технологияле продукция җитештерүгә юнәлдерелгән үз җитештерү стратегиясе нәтиҗәләре.

«ПОЗиС» АҖ продукциясе «Татарстан Республикасының иң яхшы товарлары һәм хезмәт күрсәтүләре-2015» конкурсында җиңүчеләр исемлегенә керде. Предприятие шулай ук «Россиянең иң яхшы 100 товары» бөтенроссия конкурсында җиңүче дип танылды.

Агросәнәгать потенциалы. Районның агросәнәгать комплексы эше «2012-2020 елларга Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районының авыл хуҗалыгын үстерү» дәүләт программасы куйган бурычларны гамәлгә ашыру яктылыгында төзелә.

2015 елда районның авыл хуҗалыгы предприятиеләре буенча акчалата керем 6,3 млрд. сум тәшкил итте, узган елга карата 118%. «Майский» ТК» ҖЧҖ һәм «Ак Барс» кошчылык комплексы» ҖЧҖнең Яшел Үзән филиалы авыл хуҗалыгы продукциясенең тулаем продукциясе бәясендә иң зур өлешне били, аларга барлык акчалата керемнең 70%ы туры килә.

Авыл хуҗалыгы продукциясен сатудан кергән табыш 684,6 млн. сум тәшкил иткән, шул ук вакытта «Майский» ТК» ҖЧҖ өлеше тармак буенча табышның гомуми суммасында 83,4% тәшкил итә.

Тармак буенча уртача айлык хезмәт хакы 25292 сум тәшкил итте, бу ЗМРга республика районнары арасында икенче урынга чыгарга мөмкинлек бирде.

«Майский» теплица комбинаты ышыкланган грунтта яшелчәләр уңышы буенча Россия Федерациясе алдынгысы, ул Россия теплица комбинатларының уңышыннан 1,5-2 мәртәбә артык. «Майский» ТК ҖЧҖ кыяр уңышы - 160,6 кг/кв.м, томат - 83 кг/кв.м. тәшкил итә, бу Европа җитештерүчеләренең алдынгы дәрәҗәсенә туры килә.

«Майский» теплица комбинаты Россиянең теплица яшелчәчелеге өчен «үле» сезонда яшелчәләрнең 32,8 мең тоннадан артык күләмендә яңа өлгергән яшелчәләрдән торган киң Европа линейкасын җитештерә. Җитештерү күләме буенча «Майский» РФдә икенче урында тора.

«Майский» ТК ҖЧҖ кышкы теплицалар мәйданы буенча Россиянең теплица комбинатлары арасында өченче урында тора. Теплицаларның яртысыннан артыгы - яктылык үткәргеч культуралы яңа заманча корылмалар белән тәэмин ителгән . Әлеге критерий буенча Майский теплица комбинаты Россиядә беренче урында тора.

«Майский» теплица комбинаты соңгы 5-7 елда предприятиене үстерүгә теплицалар, җылылык һәм электр энергиясенең үз чыганакларын төзүгә зур инвестицияләр җибәрде. 24 га заманча теплицалар, 126 МВт җылылык куәте булган өч пар казаны, 71 МВт гомуми электр куәте булган өч энергоүзәк төзелгән.

Инвестиция сәясәте үз һәм кредит ресурслары исәбенә алып барыла, кредит ресурслары күләме соңгы елларда 1,8 млрд. сумнан артып китте.

Хезмәт шартларын Европа дәрәҗәсенә җиткереп, комбинат хезмәткәрләренең торак шартларын яхшырту программасын гамәлгә ашыра: 55 һәм 44 фатирлы ике аз гаиләле тулай торак төзелгән. Тулай торакның 1 катында хезмәткәрләренең балалары өчен 40 урынлы 1,5 яшьтән 3 яшькә кадәрге балалар бакчалары урнашкан.

«Ак Барс» кошчылык комплексы» ҖЧҖнең Зеленодольск филиалы - заманча предприятие, ул терлек азыгы җитештерү, населле йомырка җитештерү, бройлер чебиләр үстерү, кош-корт сую һәм бройлер чебиләр итен тирәнтен эшкәртү белән шөгыльләнә. Чыгарыла торган әзер продукция ассортименты 215 атамадан артык. 2015 елда җитештерелгән продукция күләме 19,2 мең тонна тәшкил итте.

Җитештерүне киңәйтүгә бәйле рәвештә, яңа эш урыннары булдырган һәм Казанда, Зеленодольск шәһәрендә, Зеленодольск , Питрәч, Биектау һәм Югары Ослан районнарында яшәүче халык эшкә урнаштырылган.

Кош фабрикасы продукциясенең күп өлеше «Пестречинка» бренды астында чыгарыла, ул Татарстан Республикасында да, аннан читтә дә халык арасында ышаныч һәм ихтыяҗ тудыра.

«Залесный» агрофирмасы ҖЧҖенең төп эшчәнлеге - Татарстан Республикасында күркә итен иң эре җитештерүче.

Күркә уртача 60-70 мең баш тәшкил итә. 2015 елда 2 мең тонна күркә ите җитештерелгән. Россия базары арту аркасында күркәнең суытылган итенә ихтыяҗ арта.

«Залесный» агрофирмасы» ҖЧҖ базасында күркә үстерү кластеры уңышлы үсеш ала. Әлеге кластерда катнашучыларның берсе - Зиганшина Б.Т. КФХсы. КФХ 2012 елның 10 апрелендә төзелгән, 2013 елның җәендә күркәләрнең беренче партиясе сатып алынган. 2015 елда 300 тоннадан артык күркә ите җитештерелгән.

ЗМР - авыл хуҗалыгы продукциясен эре җитештерүче булып тора. Районда сөт терлекчелеге, симертү кошчылыгы һәм эре мөгезле терлекләр үрчетү үсеш алган.

2015 елда район хуҗалыкларында 29353 тонна сөт җитештерелгән, ягъни узган елның шушы чорына карата 99,6%. Агымдагы чорда бер сыердан 4592 кг сөт савылган, бу 2014 елның шул чорына караганда 30 кг га күбрәк.

Тере килеш үлчәмдә 24114 тонна терлек һәм кош ите җитештерелгән (сатылган)(темп-93%) . Эре мөгезле яшь терлекләрнең баш санын саклап калу яхшырды. Агымдагы елда авыл хуҗалыгы предприятиеләре узган ел дәрәҗәсенә карата мөгезле эре терлекләрнең үлү очракларын 35% ка киметкән. 2016 елның 1 гыйнварына эре мөгезле терлекләр саны 17124 баш тәшкил итте (2014 елга карата 89,4%), шул исәптән сыерлар - 6823 баш (2014 елга карата 86,5%), 1 млн. 307 мең баш кош-корт (2014 елга карата 102,6%).

Шәхси ярдәмче хуҗалык алып баручы гражданнарга сыерлар асрау чыгымнарын каплауга ярдәм күрсәтү өчен 5,8 млн. сум акча түләнгән.

Терлекчелекнең уңышлы эшләвенә үсемлекчелектә киеренке хезмәт күрсәтелә. 2015 елда районның авыл хуҗалыгы предприятиеләре тарафыннан 4,8 мең тонна печән, 55,2 мең тонна сенаж, 63,5 мең тонна силос, 14,1 мең тонна катнаш азык әзерләнгән. Бер шартлы терлеккә 35,2 ц. азык берәмлеге әзерләнгән (2014 елда - 30,1 ц. азык берәмлеге).

Районда авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең гомуми мәйданы 83025 га тәшкил итә

, шул исәптән 74237 га авыл хуҗалыгы җирләре, шуның сөрелгәне 52041 га .

2015 ел уңышы өчен 12174 га көзге культуралар, шулай ук бөртекле сабан культуралары - 6085 га, азык культуралары - 16297,5 га чәчелгән. 1 гектар чәчүлек мәйданына 41 кг минераль ашлама кертелде.

2015 ел йомгаклары буенча бөртекле һәм кузаклы культуралар чаптырылган, шул исәптән бөртеккә кукуруз 16028,2 га, 48 мең тонна ашлык суктырылган, бөртекле культуралар уңышы 1 гектардан 30,22 цн (2013 елда 18,0 мең тонна бөртекле культуралар җыелган, уңдырышлылык - 1 гектардан 17 цн). Татарстан Республикасы буенча уңыш 1 гектардан 21,1 цн тәшкил итте.

Көзге бөртеклеләрне чәчү агротехник срокларда тәмамланган, 2016 ел уңышы өчен 11823 гектар уҗым культуралары чәчелгән, шул исәптән 9864 гектар уҗым бодае, 1432 гектар уҗым арышы.

Грант алу белән һәм ташламалы кредит бирү буенча мәгълүмати очрашулар үткәреп, республика программаларында катнашу юлы аша, ЗМР (ЛПХ, КФХ) гаилә фермаларына ярдәм итүгә һәм үстерүгә аерым игътибар бирелә.

Хисап елында барлык дәрәҗәдәге бюджетлардан товар җитештерүчеләргә 400 млн. сумнан артык акча тапшырылды.

Шәхси ярдәмче хуҗалык алып баручы гражданнарга ярдәм итү өчен, сыерлар һәм кәҗәләр асрау чыгымнарын каплауга 5,8 млн. сум акча түләнде.

Шәхси ярдәмче хуҗалыкларда 3 һәм аннан күбрәк сыер тотучы, саву аппаратлары сатып алуга чыгымнар өлешен каплауга субсидияләү программасы буенча, 54 катнашучы субсидия алды. Компенсация суммасы 336,5 мең сум тәшкил итте.

Эре мөгезле терлек таналарын сатып алу чыгымнарын каплауга 45 мең сум күләмендә субсидия 1 шәхси ярдәмче хуҗалык алды *(яңа сатып алынган һәр тана өчен 15 мең сум исәбеннән, әмма бер шәхси ярдәмче хуҗалыкка кимендә биш тана һәм сатып алынган терлекләр хакының 50%ыннан артык булмаган).*

Шәхси ярдәмче хуҗалык алып баручы 3 гражданга, сөт юнәлешендәге өч һәм аннан да күбрәк савым сыерлары булганда, мини-фермалар төзү чыгымнарының бер өлешен каплауга, гомуми суммасы 600,0 мең сумга субсидия бүлеп бирелде (Т.Д. Ибәтуллин Акъегет авыл җирлеге , Ф.Ф. Зиганшин Акъегет авыл җирлеге, И.Г. Мөхәмәтҗанов Олы Җәке авыл җирлеге).

Туристлык-рекреацион потенциал. Зеленодольск муниципаль районы-Идел елгасының ике ярында да урнашкан Татарстан Республикасында бердәнбер район, бу туризмны үстерү ягыннан уңай фактор булып тора, чөнки аның тарихи һәм мәдәни мирасы табигый ресурслар белән бергә кушылган. Зеленодольск халкының байлыгы булып 50 тарих һәйкәле, 7 архитектура һәйкәле тора. Район территориясендә бүгенге көндә түбәндәге туристик кызыксыну объектларын аерып күрсәтергә мөмкин:

- 4 музей(Свияжск утравындагы «Свияжск утрау-шәһәре» дәүләт тарихи-архитектура музее, Васильево шәһәр тибындагы поселокта К.Васильев йорт-музее, һ.б.);
- 16 мөселман һәм православие һәйкәле (Раифа п.Раифа Богородица ирләр монастыре, Свияжск утравындагы Успенск-Богородица(Зөя Алла Анасының дөньядан күчүе) ирләр монастыре һ. б.);
- 7 тыюлык, саклаулык, табигать һәйкәле, (Идел-Кама дәүләт табигать биосфера саклаулыгы,(Раифа участогы), «Сумка соры челән колониясе» табигать һәйкәле Васильево штп һәм башкалар);
- 4 эко-туризм объекты («Җиләкле үзән» Олы Җәке авылы, «Марал питомнигы»

Норлат авылы);

- «Каюм Насыйри мирасы» туристик маршруты.
- 4 эре спорт объекты ("Ледокол" боз сарае, Зеленодольск шәһәрендә "Маяк" спорт комплексы);

Хәзерге вакытта Зеленодольск районы территориясендә археологик казу эшләре алып барыла, табылган казылмалар IV-XIII гасырларга карый. Борынгы зиратларның һәм кечкенә шәһәрләрнең берничә һәйкәле табылган. Район территориясендә фин, төрки, рус, болгар җирлекләре бар. Районыбыздагы күп кенә авылларның борынгы тарихы бар.

Һөнәрчелек һәм халык кәсепләре дә үсеш ала. Һөнәрчелек кибетләре һәм остаханәләре эше оештырылган, алар базасында төрле туристик чаралар оештырыла. Мәсәлән, «Би-барс» Зеленодольск районы һөнәрчеләре тәкъдим иткән биш көнлек Бөтенроссия ярминкәсе мәйданчыгы, бу осталарга гына түгел, ә алар урнашкан туристлык объектларына да алга китеш биргән. Һөнәрчене үстерү кысаларында яңа сувенир продукция җитештерү буенча даими эш алып барыла, һөнәрчеләр тарафыннан сату өчен әзер бүләкләр спектры киңәя. Сувенир продукциясенең бердәм муниципаль каталогы булдырылды, һөнәрчеләр ассоциациясе төзелде.

Зеленодольск тирәләре төрле дәрәҗәдәге курорт урыннары һәм коллектив урнаштыру чаралары белән билгеле. Урнаштыруның күмәк чаралары арасында иң эреләре:

- 6 кунакханә («Тернополь» Зеленодольск шәһәрендә, «Сәүдәгәр Каменев йорты» Зөя утрау-шәһәрчегендә һ.б.);
- “Васильевский” , “Сосновый бор” шифаханәләре
- “Идел” “Дельфин”шифаханә-профилакторияләре, “Идел” инвалидларны тернәкләндерү республика үзәге.

Инвестиция потенциалы. Икътисадка инвестицияләр җәлеп итү халыкның тотрыклы үсешенең һәм тормыш сыйфатын күтәрүнең мөһим факторы булып тора. ЗМР Башкарма комитетының 2014 елның 02 августында 1592 нче номерлы белән раслаган Зеленодольск муниципаль районының инвестиция декларациясе.

2015 елда район территориясендә инвестиция процессын инвестиция паузасы буларак тасвирларга мөмкин. Күп кенә активларның (җир, күчемсез милек, эшче көчләр) бәясе төшүгә карамастан, инвесторлар көтеп тору позициясен алдылар. Төп сәбәпләре: акча җәлеп итүнең югары бәясе һәм киләсе елга позитив икътисади өметләр җитмәү.

Шуңа да карамастан, 2015 елда төп капиталга инвестицияләр күләме 12,76 млрд. сум тәшкил итте, узган ел дәрәҗәсенә карата 117,6% темп белән.

Новониколаевский п. X5 Retail group проекты буенча төзелеш акытлыча туктатылган(«заморозки» стадиясендә).

<u>**Сәнәгать мәйданчыклары**</u>

ЗМРда муниципаль сәнәгать мәйданчыклары булдыру кече һәм урта бизнеска ярдәм итүнең мөһим юнәлеше булып тора.

2015 ел дәвамында 2 сәнәгать мәйданчыгы аккредитация узды: «Индустриаль парк М-7» ҖЧҖ (Новониколаевка п) һәм «Ника» ҖЧҖ (Васильево пгт).

Махсус икътисадый зона (МИЗ) Свияжск төбәкара мультимодаль логистик үзәге (СММЛЦ) базасында инвесторларны җәлеп итү һәм тикшеренүләр һәм эшләнмәләр алып бару өчен шартлар тудыру, икътисадны модернизацияләүнең өстенлекле юнәлешләре нигезендә югары технологияле продукциянең тәҗрибә үрнәкләрен һәм җитештерүнең үрнәкләрен булдыру максатыннан гамәлгә ашыру планлаштырыла.

Төзелә торган МИЗ экспорт-импорт йөкләрен күчереп төяү пунктына, шулай ук халыкара транспорт коридорлары буенча йөкләр ташу өчен төп елга портына әверелергә

тиеш. Йөк ташуның транспорт-логистика системасы тугыз төбәктә 700 км га кадәр хезмәт күрсәтүне күздә тота: Башкортстан, Удмуртия, Марий Эл, Чувашия, Киров, Түбән Новгород, Оренбург, Самара һәм Ульяновск өлкәләре.

Хәзерге вакытта СММЛЦ базасында сәнәгать-җитештерү тибындагы МИЗ төзүгә заявка формалаштыру буенча эш алып барыла. Иң өстенлекле юнәлешләрнең берсе - аның территориясендә прогрессив экологик технологияләр кертеп, Казан шәһәренең эре сәнәгать предприятиеләрен урнаштыру. Татарстанда өченче зона булдыру 2030 елга кадәр Татарстан Республикасы Стратегиясен гамәлгә ашыру чаралары планы проектына кертелде.

Зеленодольск муниципаль районындагы СММЛЦ базасында төзелә торган МИЗ объектларын урнаштыру өчен билгеләнгән территориянең гомуми мәйданы тәшкил итә (Карамалы Тау пгт) 232 га - мультимодаль логистика комплексы объектларын урнаштыру өчен, 2193 га - янәшәдәге территория сәнәгать – җитештерү эшчәнлеген үстерү өчен Бүгенге көндә "Татфлот"ААҖ, "ФК "Дорстройинвест" ЗАҖ һәм "КЕН" ҖЧҖ белән Инвестиция килешүләре төзелде

«Свияжск төбәкара мультимодаль логистик үзәген төзү» инвестиция проекты «Россия транспорт системасын үстерү (2010 - 2020 еллар)» «Транспорт хезмәтләре күрсәтү экспортын үстерү ярдәмче программа кысаларында, федераль максатчан программасына туры китереп, катнашучы булып «Ространсмодернизация» ФКУ, Татарстан Республикасы Транспорт һәм юл хуҗалыгы министрлыгы һәм шәхси инвесторлар торган дәүләт-шәхси партнерлык нигезендә гамәлгә ашырыла.

2015 елның декабрендә Зөя логистика үзәгенең I чиратын төзү тәмамланды». Алдагы этапларда үзәк территориясенә махсус икътисади зона статусы бирү һәм объектлар төзүгә өстәмә шәхси инвестицияләр җәлеп итү планлаштырыла».

ТР территориясендә ВСМ-2 проектын гамәлгә ашыру

2030 елга кадәр Россия Федерациясе тимер юл транспортын үстерү стратегиясе һәм 2020 елга кадәр «РЖД» ААҖ тимер юллар челтәрендә тиз һәм югары тизлекле хәрәкәтне үстерү программасы белән электр поездлары хәрәкәте тизлеге 300 км/сәг. артык булган тимер юл линияләре төзү күздә тотыла.

Агымдагы елда «РЖД» ААҖ «Мәскәү – Казан - Екатеринбург» югары тизлекле тимер юл магистрален (алга таба-ВСМ-2) төзүгә инвестицияләрне нигезләү эшкәртмәсе эшләнә.

Әлеге проектны гамәлгә ашыру зур җитештерү һәм кеше потенциалы тупланган өч эре федераль округны берләштерергә мөмкинлек бирәчәк, яңа эш урыннары булдырачак, халыкның мобильлеген арттырачак һәм тулаем республика һәм район үсешендә уңай чагылыш табачак.

«Россия тимер юллары» ААҖ проект институтлары тарафыннан тәкъдим ителгән тизйөрешле трасса республика территориясе буйлап узуның иң нигезле маршруты билгеләнде. Тизйөрешле магистральләр маршрутын, аларның алга таба үсешен, транспорт һәм экологик куркынычсызлыгын исәпкә алып, транспорт белән тәэмин итүгә мохтаҗ булган участоклар һәм территорияләр буенча озайтырга тәкъдим ителә.

Татарстан Республикасы буенча ВСМ-2 участогының озынлыгы 244 км чамасы булыр дип көтелә. Югары тизлекле поездларның хәрәкәте куркынычсызлыгын тәэмин итү максатларында трассаның эстакада вариантында узу мөмкинлеген карарга тәкъдим ителә. Бу автомобиль юллары белән бер дәрәҗәдә киселешне булдырмаска, инженерлык коммуникацияләрен чыгаруда экономияләргә һәм артык җир бүлеп бирмәскә мөмкинлек бирәчәк. Террорчылыкка каршы куркынычсызлыкны арттырырга һәм табигый ландшафтнысаклап калырга.

Җир һәм инфраструктура потенциалы. Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районы

- Татарстанның инфраструктур яктан төзекләндерелгән территорияләренең берсе. Аның территориясе буйлап магистраль тимер юл һәм су юллары, барлык юнәлешләрдә йөк һәм пассажирлар ташуны тәэмин итүче автомобиль юллары, Идел елгасы аша күпер һәм паром кичүе уза.

Теләсә нинди инвестиция проекты җитди һәм тулы кыйммәтле инфраструктура таләп итә. Технопарклар, сәнәгать мәйданчыклары төзү аларны уңышлы тормышка ашыру өчен мөмкин булган барлык шартларны да тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк. Зеленодольск муниципаль районында сәнәгать мәйданчыкларын урнаштыру вариантлары билгеләнгән, потенциаль резидентлар сайлау буенча эш алып барыла. Безнең төп ресурсларның берсе-берничә дистә гектар булган буш җир кишәрлекләре. Алар бар һәм киләчәктә үсеш нокталары булачак.

Хәзерге вакытта инвестиция объектларын урнаштыру өчен берничә мәйданчык бар. Зеленодольск Машина төзелеше заводы районында 16,8 гектар мәйданда сәнәгать җитештерүенә урнаштырырга мөмкин булган участоклар (муниципаль милек). Янәшәдә газүткәргеч һәм тимер юл уза, асфальт юл участок чиге буенча, Р175 федераль трассасына якын гына уза, бу транспорт инфраструктурасының үсешен күрсәтә.

Икенче участок - ул элеккеге шпал сеңдергеч (шпалопропиточный) заводы территориясе, якынча мәйданы 16,8 гектар булган "РЖД" ААҖнең бүлендек структурасы. Участокның үз тимер юллары, 4 МВт кадәр электр энергиясе буенча буш куәте, Р175 һәм М7 трассалары һәм барлык инфраструктурасы- электр, газ, су һәм тимер юллары бар. Сәнәгать паркын урнаштыру өчен оптималь туры килә, бу яңа эш урыннары булдырырга һәм җирле халык арасыннан хезмәт ресурсларын җәлеп итәргә мөмкинлек бирәчәк.

"СОЮЗ" КОКБ янындагы участок муниципаль милеккә карый һәм 34 гектар мәйданны били. Ул М7 автоюлына якын урнашкан, тигез ландшафтка , шулай ук авыл җирлекләренә территориаль якынлыкка ия, бу теләсә нинди инвестиция проектын кадрлар ресурслары белән тәэмин итәчәк. Шулай ук әлеге җир кишәрлеге энергетика куәтләре запасына 10 МВт тан артык ия.

Норлат авыл җирлеге районында урнашкан 93 һәм 41,8 Га мәйданлы участокларда , хәзерге вакытта әлеге территориядә электр энергиясе буенча да (10 кВт ике җеп), шулай ук газ буенча да (уртача басымлы магистраль газүткәргеч уза), буш куәтлелек бар. Норлат авылыннан 5 чакрым ераклыкта бай Тау Иле керамзит балчык ятмасы бар

. Әлеге җир кишәрлеге Албаба станциясе тимер юлларына якын урнашкан, ягъни тимер юлларга керү мөмкинлеге бар. Транспорт һәм логистика инфраструктурасы сәнәгать зонасын булдыру мөмкинлекләренә туры килә.

Васильево штп элеккеге урман комбинаты территориясендә урнашкан якынча 20 га мәйданлы участок. Мәйданчыкның көньяк ягында Идел елгасы, Көнчыгыш ягында Васильево п. чистарту корылмалары, төньяк һәм көнбатыш ягында поселокның торак секторы урнашкан. Булган инфраструктура һәм җитештерү мәйданнары әлеге территориядә сәнәгать мәйданчыгын оештырырга мөмкинлек бирә.

Зеленодольск муниципаль районы электр энергиясе, файдалы казылмалар һәм эшче көчләр запасына ия. Район экологик яктан чиста, табигать ресурсларына бай һәм географик яктан уңайлы урында урнашкан. Нәкъ менә шушы өстенлекләр сәнәгать мәйданчыкларын булдырырга һәм отышлы җитештерүне җайга салырга ярдәм итәчәк.

Кече һәм урта бизнесны үстерү. Зеленодольск муниципаль районы территориясендә муниципаль максатчан программа эшләнде һәм гамәлдә.

ЗМР Башкарма комитеты тарафыннан расланган «2014-2018 елларга Зеленодольск муниципаль районында кече һәм урта эшкуарлыкка ярдәм итү һәм инвестиция эшчәнлеген үстерү» 2014 елның 08 октябрендәге 1994 номерлы программа

Зеленодольск муниципаль районы территориясендә 4957 кече эшкуарлык субъекты теркәлгән, шулардан 1033 берәмлек икътисадый актив предприятиеләр булып тора, аларда 6,5 мең кеше эшли. Кече предприятиеләрдә уртача хезмәт хакы узган елның шушы чоры белән чагыштырганда 2 %ка артты һәм 20 497,6 сум тәшкил итте. ЗМР предприятиеләре әйләнешендә кече предприятиеләр өлеше 24,9% тәшкил итә.

Салым хисабында 3163 шәхси эшкуар тора, бу узган елга караганда 22 ИПка кимрәк.

2015 елда җирле бюджетка кече эшкуарлык субъектларыннан салым кертемнәре суммасы 260,9 млн. сум *(темпы 117,7%)* яисә җирле бюджетка барлык салым керемнәренең 20,5%ын тәшкил итте.

Татарстан Республикасының кече һәм урта эшкуарлыгына ярдәм итү һәм аны үстерү юнәлешендә актив эш алып барыла. Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына ярдәм итү формалары киңәйтелгән, алар арасында Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгыннан программалар:

-Лизинг-Грант (программаның 1 этабы фонды 200 млн. сум);

-50/50 (ярдәмнең максималь күләме 5 млн. сум) җиһазлар сатып алуга чыгымнарны субсидияләү;

- Кредитлар буенча процентларны субсидияләү (планлаштырыла торган фонд 50 млн. сум);

- Финанс ярдәме фонды тарафыннан микрозаймнар бирү (алучылар - икътисадның өстенлекле тармакларында эшләүче кече һәм урта эшкуарлык субъектлары. Заемның максималь суммасы - 1 млн. сум, еллык 10%ка);

-ТР Гарантия фондының поручительләрен бирү (фондны капиталлаштыру 713 млн. сумнан артык).

2015 ел башыннан 400дән артык эш башлаучы һәм эшләүче эшкуарлар дәүләт ярдәме программаларында катнашу мәсьәләләре буенча ««Зеленый Дол» инвестиция үзәге» ЗМР АУ консультацияләр алды.

Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына ярдәм программалары

Конкурста катнашу өчен Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгыннан 19 заявка бирелгән, 6,2 млн. сумлык 5 заявка хупланган.

2015 елда Татарстан Республикасының сәнәгать мәйданчыклары резидентларына ярдәм итү буенча дәүләт программасын гамәлгә ашыру кысаларында «Основа» сәнәгать мәйданчыгының 2 резиденты 10 млн. сумлык дәүләт ярдәме алды.

Татарстан Республикасы кече һәм урта эшкуарлык субъектларына финанс ярдәме фондына (микрозаймнарны еллык 10%ка 1 млн. сумга кадәр бирү) 41 заявка бирелгән, шуларның 28 заявка гомуми суммасы 22,4 млн. сумнан артык хупланган.

Татарстан Республикасы Авыл хуҗалыгы һәм азык-төлек министрлыгы линиясе буенча «2015-2017 елларга Татарстан Республикасында яшь фермерларга ярдәм» программа кысаларында

2015 елда 0,8 га мәйданда җиләк-җимеш культуралары (җиләк) үстерүгә Т.Ә. Муллаҗанова 0,8 млн. сумлык грант алды.

2015 елда 13 эшкуар «Зеленодольск шәһәре халкын эш белән тәэмин итү үзәге» ДКУ «Үзмәшгульлек үзәге» программасы буенча үз бизнесын башлады. Бизнес-планнарны гамәлгә ашыруга 1,52 млн. сум күләмендә матди ярдәм күрсәтелде.

РЦИ Химтех һәм РЦИ Биотехнологияләр инжиниринг үзәкләре сәнәгать аудиты һәм берничә Зеленодольск предприятиеләре өчен модернизацияләү программасын төзү һәм "РЦИ хезмәтләре кулланучысы" статусын алу буенча эш алып барылды. 2015елда сәнәгать аудиты үткәрелгән:

- «Кристалл-холод» ҖЧҖ (кабель продукциясен җитештерү линиясен техник яктан яңадан җиһазлау);
- «Зеленодольск икмәк комбинаты» ЗАҖ (2 нче икмәк заводыннан 1 нче икмәк заводына җитештерүне күчерү һәм техник яктан яңадан җиһазлау);
- «Васильево пыяла заводы» ҖЧҖ (техник яктан яңадан җиһазландыру).

"РЦИ хезмәтләреннән файдаланучы" статусын алу җиһазлар сатып алганда бюджет ярдәмен 5 млн. сумга кадәр алырга мөмкинлек бирәчәк.

Шулай ук Зеленодольск муниципаль районында СМСП ның агымдагы торышын анализларга мөмкинлек бирә торган системаны гамәлгә кертүгә ярдәм итүче чаралар комплексы гамәлгә ашырыла.

Берләштерелгән бюджет структурасы. 2015 елда ЗМРның берләштерелгән бюджеты төгәлләштерелгән планга карата 101,6% ка (төгәлләштерелгән план - 3 423,3 млн. сум) һәм беренчел расланган планга карата 164% ка үтәлгән (план - 2 121,1 млн. сум). Бюджетка абсолют формада 3 478,1 млн. сум кергән.

Хисап чорында салым һәм салым булмаган керемнәр 2 050,4 млн. сум күләмендә мобилизацияләнгән, ягъни төгәлләштерелгән планның 102,6%ына (план - 1 999,1 млн. сум). Гражданнарны авария хәлендәге торак фондыннан күчерү программасы буенча дебиторлык бурычы исәпкә алынмыйча, үз керемнәрен үтәү 1 485,7 млн. сум тәшкил итә, бу еллык төгәлләштерелгән планның 103,6%ына туры килә (план - 1 434,4 млн. сум).

Салым һәм салым булмаган керемнәрдән тыш, ЗМР берләштерелгән бюджетына бюджетара трансфертлар 1 427,7 млн. сум, төгәлләштерелгән планга карата 103,1% (план - 1 262,1 млн. сум) тупланган.

Салым керемнәре структурасында иң зур керем чыганагы - физик затлар керемнәренә салым (66,4%) 863,9 млн. сум күләмендә кергән, бу төгәлләштерелгән планга 102,4% тәшкил итә (843,6 млн. сум).

Җир салымы (14%) җирле бюджетны тулыландыруның әһәмиятлелеге буенча икенче чыганагы булып тора, ул 179,1 млн. сум күләмендә кергән, ягъни төгәлләштерелгән планның 106,2%ы (168,7 млн. сум). 2015 елда, 2014 елның шул ук чоры белән чагыштырганда, җир салымы 2,8% ка арткан (2014 ел факты – 174,17 млн. сум).

Салым керемнәре күләме буенча өченче позициядә бердәм салым (8,8%) тора, ул 114,8 млн. сум күләмендә кергән, бу еллык расланган планның 120,6%ын тәшкил итә (95,2 млн. сум). 2014 ел белән чагыштырганда ЕНВД 110,6% ка арткан (факт 2014 ел - 103,86 млн. сум).

Физик затлар мөлкәтенә салым 33,7 млн. сум күләмендә кергән, бу еллык төгәлләштерелгән планның 103,8%ын тәшкил итә (32,4 млн. сум). 2014 ел белән чагыштырганда җыю дәрәҗәсе 8,2 процент пунктка арткан. Тулаем алганда, муниципаль район буенча салым күләме 2015ел йомгаклары буенча 94,7% тәшкил итте (2014елда җыю-86,5%).

ЗМР берләштерелгән бюджетын тулыландыруның икенче чыганагы - салым булмаган керемнәр, абсолют чагылышта 749,3 млн. сум кергән, план 101,7% ка үтәлгән (737,0 млн. сум).

Җир кишәрлекләрен арендалаудан алынган керемнәр буенча керемнәр 65,16 млн. сум тәшкил иткән яисә төгәлләштерелгән планның 103,7%ы (план - 62,8 млн. сум).

Җир кишәрлекләрен сатудан кергән керемнәр 52,46 млн. сум тәшкил иткән яисә төгәлләштерелгән планнан (план - 51,4 млн. сум).

Чиста табышның бер өлешен күчерүдән кергән керемнәр муниципаль унитар предприятиеләр тарафыннан район бюджетын 884 мең сумга һәм төгәлләнгән планга (план 884 мең сум)100% ка тулыландырды

Түләүле хезмәтләр күрсәтүдән (эшләр башкарудан) һәм дәүләт чыгымнарын компенсацияләүдән керемнәр 571,1 млн. сум яисә еллык төгәлләштерелгән планның 100,1%ы күләмендә кергән (план - 570,26 млн. сум). 2015 елда гражданнарны авария хәлендәге торак фондыннан күчерү программасы буенча дебиторлык бурычы 564,7 млн. сум күләмендә кайтарылган.

Оператив мәгълүматларга караганда, 2016 елның 01 гыйнварына ЗМР берләштерелгән бюджетына салымның түләнми калган өлеше гомуми суммасы 49,6 млн. сум тәшкил иткән, бу узган ел дәрәҗәсеннән 8,0 процентка түбәнрәк. Салым керемнәре буенча ел дәвамында салымның түләнми калган өлеше күләме 2,3 млн. сумга арткан һәм 46,0 млн. сум тәшкил иткән, салым булмаган керемнәр буенча - 6,6 млн. сумга кимегән, һәм 2015 ел ахырына 3,6 млн. сум тәшкил иткән.

Касса чыгымнары 3 482,1 млн. сумга яисә төгәлләштерелгән планның 96,8%ына башкарылган. ЗМР бюджеты чыгымнарының гомуми күләменең иң зур өлешен социаль-мәдәни өлкәгә чыгымнар алып тора - 50,4 %яисә1 753,5 миллион сум.

«Мәгариф» өлкәсе иң эре тармак булып тора, аның чагыштырма авырлыгы ЗМР берләштерелгән бюджеты чыгымнарының гомуми күләменең 44,4%ын тәшкил итә. Әлеге бүлек буенча касса чыгымы 1 545,1 млн. сум яки еллык төгәлләнгән планның 99,9% тәшкил итте.

Консолидацияләнгән бюджет чыгымнары күләме буенча икенче урында «Торак-коммуналь хуҗалык» тармагы буенча чыгымнар тора, аның чагыштырма авырлыгы консолидацияләнгән бюджет чыгымнарының гомуми күләменең 39,2 процентын тәшкил итә. 2015 елда

әлеге бүлек буенча чыгымнар 1 365,8 млн. сум тәшкил иткән һәм төгәлләштерелгән планның 98,5%ына үтәлгән.

Әлеге бүлек буенча чыгымнарның төп күләме гражданнарны авария хәлендәге торак фондыннан күчерүнең республика программасын гамәлгә ашыруга чыгымнарны тәшкил итә. Хисап финанс елында бу максатларга 1 162,9 млн. сум үзләштерелгән.

Моннан тыш, әлеге бүлектә күпфатирлы йортларны капиталь ремонтлауга 48,9 млн. сумлык , шул исәптән җирлек бюджетларыннан ЗМР бюджетына 47,2 млн. сумлык бюджетара трансфертлар күчерү хисабына чыгымнар чагылдырылган.

«Мәдәният» тармагының чагыштырма авырлыгы чыгымнарның гомуми күләменең 3,8%ын тәшкил итә, әлеге бүлек буенча үтәлеш 132,8 млн. сум тәшкил итте, ягъни төгәлләштерелгән еллык планның 99,9%ы.

"Социаль сәясәт" бүлеге чыгымнары ЗМР берләштерелгән бюджеты чыгымнарының гомуми күләменнән 1,8% тәшкил итә. Әлеге бүлек буенча үтәү еллык төгәлләштерелгән планга 93,5% яисә 61,5 млн. сум тәшкил иткән.

«Гомумдәүләт мәсьәләләре» тармагы буенча чыгымнар бюджет чыгымнарының гомуми күләменең 7,8%ын алып тора. Хисап елында әлеге бүлек буенча чыгымнар 272,76 млн. сум тәшкил иткән һәм төгәлләштерелгән планның 99,4%ына үтәлгән.

Әлеге тармак чыгымнарының күпчелек өлешен идарә аппаратын тотуга чыгымнар алып тора - 155,65 млн. сум, бу ЗМР бюджетының планлаштырылган чыгымнарының гомуми суммасыннан 5,7% тәшкил итә.

«Милли икътисад» бүлеге буенча чыгымнарның чагыштырма күләме берләштерелгән бюджет чыгымнарының гомуми күләменең 2,0%ын тәшкил итте. Тармак буенча үтәлеше 69,1 млн. сум тәшкил итте, ягъни еллык төгәлләштерелгән планның 86,9%ы. Әлеге бүлек буенча 2015 елга ЗМР берләштерелгән бюджетында түбәндәге чаралар каралган иде:

- ✓ муниципаль юл фонды 32,4 млн. сум күләмендә, 31,66 млн. сум үзләштерелгән.
- ✓ «Сәнәгатьне үстерү һәм аның конкурентлыкка сәләтлелеген арттыру» РФ дәүләт программасының «Автомобиль сәнәгате» ярдәмче программасы кысаларында газ-мотор ягулыгында эшләүче торак-коммуналь хуҗалык өчен автобуслар һәм техника сатып алу 24,1 млн. сум.;
- ✓ хайваннар авыруларын кисәтү һәм бетерү, аларны дәвалау, халыкны кеше һәм хайваннар өчен уртак булган авырулардан саклау чараларын үткәрүне оештыру өлкәсендә дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга - 1 128,1 мең сум, шул исәптән себер түләмәсендәге үләт базларының һәм биотермик чокырларның иминлеген тәэмин итү буенча чаралар күрүгә - 966,4 мең сум; күзәтүчесез хайваннарны аулауга, тотуга һәм аларның санын җайга салуга - 161,7 мең сум.

Кеше капиталын үстерү өчен шартлар. 2015 елда районның муниципаль мәгариф челтәре 99 белем бирү оешмасын үз эченә алган, шулардан 43 гомуми белем бирү оешмасы (29 мәктәп (67 %) авыл җирлегендә урнашкан, 14 мәктәп - шәһәр җирлегендә (33 %), 53 мәктәпкәчә мәгариф оешмасы, 2 күп профильле өстәмә белем бирү учреждениесе. ЗМРда сыйныфларның уртача тулылыгы - 21,8 кеше, шәһәр мәктәпләрендә - 26,02 кеше, авыл мәктәпләрендә - 7,4.

Мәктәпкәчә белем бирү

Зеленодольск муниципаль районында 53 мәктәпкәчә белем бирү оешмасы һәм 5 башлангыч мәктәп-балалар бакчасы эшли,

алар мәктәпкәчә белем бирүнең төп гомуми белем бирү программасын гамәлгә ашыра, аларга 2 айдан 7 яшькә кадәрге 8666 бала йөри. Мәктәпкәчә белем бирү белән тәэмин итү 76,40% тәшкил итә (республика уртача 74% булганда).

Ата-аналарга баланың балалар бакчаларына чират буенча баруын күзәтүне җиңеләйтү һәм системалаштыру өчен «Электрон балалар бакчасы» АИС кертү буенча зур эш башкарылды. 2015 елның 31 декабренә 3955 бала теркәлгән.

Мәктәпкәчә урыннарны арттыру ике яңа балалар бакчасы (520 урын) һәм Васильево штп 15 урынга өстәмә төркем ачу хисабына тәэмин ителгән.

Зеленодольск муниципаль районында 3 яшьтән алып 7 яшькә кадәрге барлык балалар бакчаларында урыннар белән тәэмин ителгән. Балалар бакчаларында өстәмә урыннарны арттыру буенча зур эш башкарылды, яшь категориясе 2 яшьтән 3 яшькә кадәр барлык теләүчеләр дә балалар бакчасында урыннар белән тәэмин ителде. Үз чиратын 2 яшьтән 3 яшькә кадәрге 11% бала көтә. Бигрәк тә «ТР ЗМР «Гөсләкәй» 13 нче катнаш төрдәге балалар бакчасы» МБМУ, Васильево штп һәм Осиново авылы балалар бакчаларында чират проблемасы аеруча кискен тора.

«ТР ЗМР «Торнакай» 27 нче гомуми үсеш төрендәге балалар бакчасы» МБМУ кыска вакытка килүнең ике төркеме эшли, аларга 3 айдан алып 1,6 яшькә кадәрге 28 бала йөри.

Шәһәр балалар бакчаларында комплектлылык күрсәткече - 100 урынга 152 бала, авыл буенча - 121 бала (муниципаль район буенча уртача - 131 кеше).

Безнең шәһәрдә яңалыкларның берсе - "Балалар бакчасы аша сәламәт гаиләгә" программасын гамәлгә ашыру. Программаны гамәлгә ашыру гаилә белән аралашу кысаларын шактый киңәйтә, чөнки ул сабыйлар туганчы ук башлана, балалар балалар бакчасына кергәнче сабыйлык этабында дәвам итә.

Бүгенге көндә ЗМРның барлык мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре 100% компьютер белән тәэмин ителгән, интерактив такталар, проекторлар белән җиһазландырылган, интернетка һәм үз сайтларына керә ала, ике балалар бакчасында робототехника һәм нетбука комплектлары кулланыла. Бу ысул балага кызыксыну белән укырга, мәгълүмат чыганакларын табарга мөмкинлек бирә, яңа белем алганда мөстәкыйльлек һәм җаваплылык тәрбияли, интеллектуаль эшчәнлек дисциплинасын үстерә.

2004 елның 28июлендәге «ТР дәүләт телләре һәм ТРның башка телләре турында» 44 номерлы Татарстан Республикасы законы кабул ителгәннән соң һәм ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының «Балалар бакчасында туган, татар, рус телләрен өйрәнүне яхшырту чаралары турында»2001елның 29 июнендәге 46нчы боерыгы нигезендә татар һәм рус телләрен билгеләгән дәүләт теле буларак, яңа тел ситуациясе шартларында татар телен укытуның бербөтен системасын булдыру өчен хокукый нигезләр формалаштырылган. 2015 елда 305 рус телле тәрбияче «Ана - теле» республика проекты кысаларында белем алды, шуларның 230 е Тукай исемендәге Арча педагогика көллияте базасында һөнәри әзерлек узды.

2015 елның апрелендә «Иң яхшы билингваль балалар бакчасы» республика конкурсы узды. «ТР ЗМР «Алсу чәчәк» 33нче гомуми үсеш бирү төрендәге балалар бакчасы» МБМУ конкурста җиңүче булды һәм 1 млн.сум күләмендә грант белән бүләкләнде.

Төп гомуми белем

Укучыларны БДИ тапшыруга сыйфатлы әзерләү максатында 2015 елда укучыларны индивидуаль әзерләү буенча муниципаль план эшләнде. «Риск төркеме» нә кергән тәмамлаучылар билгеләнде, аларга югары квалификацияле укытучылар арасыннан рус теле һәм математика буенча шәхси остазлар беркетелде.

Белем бирү стандартын үзләштерү дәрәҗәсен бәяләү ике индикатор күрсәткечләренә нигезләнә: урта (тулы) гомуми белем турында аттестат алу өчен белем бирү стандартын үзләштерү дәрәҗәсенә һәм һөнәри белем алу өчен белем бирү стандартын үзләштерү дәрәҗәсенә.

2015 елда БДИның объективлыгы һәм ачыклыгы дәрәҗәсен күтәрү өчен имтихан уздыру шартлары һәм чыгарылыш укучыларын имтихан уздыру пунктына чыгару схемасы үзгәрде. Имтихан нәтиҗәләре белән БДИның һәр катнашучысы РЦМКО сайтында «**БДИ катнашучысы»** сервисында таныша алган.

2015 елгы чыгарылыш сыйныф укучылары өчен БДИ һәм ГВЭ (дәүләт чыгарылыш имтиханы) формасында уздырылучы рус теле һәм математикадан имтиханнар мәҗбүри иде. Башка гомуми белем бирү предметлары буенча имтиханнарны чыгарылыш сыйныф укучылары үз теләкләре буенча ирекле нигездә тапшырганнар. Бу уку елында югары уку йортларына, фәнни-җитештерү һәм урта һөнәри белем бирү учреждениеләренә математика буенча нәтиҗәләр кирәк булмаган чыгарылыш сыйныф укучылары бу фәнне база дәрәҗәсендә тапшыра һәм имтихан билгесен ала алдылар.

2015 елгы бердәм дәүләт имтиханына әзерлек буенча педагогик тәҗрибәне тарату системасын үстерү һәм аның нәтиҗәлелеген арттыру максатларында ТР ЗМР районында БДИ әзерләү буенча мәктәпләр - ресурс үзәкләре билгеләнде:

«А.С. Пушкин исемендәге 9 нчы лицей» МБМУ - «Рус теле», «Әдәбият», «Тарих», «Җәмгыять белеме» «Математика», «Физика», Химия», «Биология» предметлары буенча;

«ТР ЗМР 3 нче гимназия» МБМУ - «Рус теле», «Әдәбият», «История», «Обществознание» «Математика», «Физика» предметлары буенча;

«ТР ЗМР 1 нче лицей» МБМУ- «Математика», «Физика», «Информатика һәм ИКТ», «Инглиз теле» ;

«ТР ЗМР аерым предметларны тирәнтен өйрәтүче 11 нче УББМ» МБМУ -«Химия» предметы буенча.

Укытучыларның педагогик тәҗрибәсеннән файдаланып, ресурс үзәкләрендә укучылар БДИның иң яхшы нәтиҗәләрен күрсәттеләр, методик семинарлар үткәрелде.

БДИның иң яхшы индивидуаль нәтиҗәләре (80 баллдан артык): 138 чыгарылыш сыйныф укучысы (25,31%). Йөз баллчылар саны - 4 чыгарылыш укучысы, 2014 елда - 3 кеше.

Математика буенча минималь чиген үтмәгән укучылар саны 2 чыгарылыш укучысы, 2014 елда 1 кеше.

<u>Милли мәгариф</u> - мәгариф системасының аерылгысыз өлеше. «2014 - 2020 елларга ТР ЗМР Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасы эшләнде.

Зеленодольск муниципаль районында милли белем бирү оешмалары челтәре сакланган, анда татар телендә белем бирүнең 16 мәктәбе (43 мәктәптән) бар, аларда 1830 бала белем ала (2014 елда - 1879). Балаларны туган телдә укыту район буенча 42,75% тәшкил итә (2014 елда - 40,55%).

«ТР ЗМР «Чишмә» 31 нче гомуми үстерү төрендәге балалар бакчасы» МБМУ һәм «ТР ЗМР 5 нче гимназия» МБМУ базасында милли мәгарифне үстерү буенча ресурс үзәкләре булдырылды

ЗМР мәгариф оешмаларында 198 татар теле һәм әдәбияты укытучысы эшли, аларның 23 (11,6%) югары , 105 (53%)беренче, 9(4,5%) икенче квалификация категорияле укытучылар.

2014-2015 уку елында мәгариф өлкәсендә Татарстан Республикасы муниципаль районнары эше йомгаклары буенча, «Милли мәгарифне үстерү өчен» номинациясендә татар телендә белем алучы укучыларның өлеше, татар теле һәм әдәбияты буенча республика олимпиадаларында җиңүчеләрнең һәм призерларының өлеше, татар теле буенча бердәм республика тестын тапшырган 9 нчы сыйныф укучыларының өлеше, Зеленодольск муниципаль районы күрсәткечләре рейтингта 38 урында (сары зонада), 2013-2014 уку елы белән чагыштырганда, 9 позициягә артты (46 урында иде).

Ел саен район укучылары татар теле һәм әдәбияты буенча төрле конкурсларда һәм республика олимпиадаларында җиңүчеләр һәм призерлар булалар.

Традицион рәвештә муниципаль, республика, төбәк-ара, бөтенроссия чаралары үткәрелә: К.Насыйри исемендәге XIII төбәк-ара яшүсмерләр фәнни-тикшеренү укулары; шагыйрь Г. Тукайның 129 еллыгына багышланган чаралар.

2015 елда ЗМР ял итү учреждениеләре тарафыннан 6000 чара уздырылды, аларда 440 мең кеше булды, театр-тамаша оешмасы - Зеленодольск музыка театры тарафыннан - 100дән артык чара, 73 мең кешегә хезмәт күрсәтте.

Россия Эчке эшләр министрлыгының Зеленодольск районы буенча бүлеге мәгълүматлары буенча, шәһәр һәм районның Яңа ел, Май чабу, Нәүрүз, Җиңү көне, Сабантуй, Хәрби-диңгез флоты көне, Татарстан Республикасы көне, Шәһәр көне массакүләм чараларында 157,1 мең кеше булды.

Барлыгы ЗМР мәдәни-ял итү учреждениеләре тарафыннан 6150 чара уздырылды, аларда 669,3 мең кеше булды.

ЗМР мәдәни-ял итү учреждениеләрендә 348 үзешчән оешма эшли, аларда 4833 кеше шөгыльләнә, шул исәптән 14 яшькә кадәрге балалар өчен 140 оешма, аларда 2293 кеше шөгыльләнә; 15 яшьтән 24 яшькә кадәрге яшьләр өчен 72 оешма, аларда 863 кеше шөгыльләнә. 348 оешманың 222 се 3161 кеше йөри торган үзешчән халык иҗаты оешмасы, шуларның 117 се - 14 яшькә кадәрге балалар өчен үзешчән халык иҗаты оешмалары-2035 кеше, 15 яшьтән 24 яшькә кадәрге яшьләр өчен 42 оешма - 466 кеше. 30 иҗат коллективы «халык» дигән мактаулы исемгә ия.

2015 елда ЗМР музейлары тарафыннан 275 экскурсия, 170 чара, 59 күргәзмә һәм экспозиция үткәрелде, шуларның 41 яңа, 10969 кеше карады, музейдан тыш 90000 кеше булды.

«Сәнгать галереясе» МАУ 2015 елда галерея күргәзмә залларында да, аннан читтә дә 32 күргәзмә узды, аларда 271,6 мең кеше булды.

2015 елда ЦБС китапханәләре 47 меңнән артык укучыга хезмәт күрсәткән, китап бирү 1109,2 мең данә, 442 мең кеше килгән.

Халыкка киновидеокүрсәтү бүлеге 130 сеанс үткәргән, 10 меңгә якын кешегә хезмәт күрсәткән, шуларның 8 меңнән артыгы балалар.

2015 елда «Автоклуб» РКМЦК МАУ бүлеге мәдәният учреждениеләре белән берлектә 99 күчмә чара үткәргән (Зөя у., авыл клубларында чаралар, республика чаралары).

Мәктәп укучылары һәм иҗат коллективлары халыкара проектларда, төрле фестивальләрдә, конкурсларда катнаштылар. 6 кубок яулап, мәдәният йортының иҗат коллективлары искиткеч нәтиҗәләр күрсәтте! «Театр» номинациясендә I дәрәҗә лауреатлары - «Импровизация» театр коллективы, «Матрешки» фольклор ансамбле «Фольклор ансамбле» номинациясендә һәм Роман Сергеев «ДПИ» номинациясендә. II дәрәҗә лауреатлары - «Рябинка» һәм «Лира» вокаль ансамбльләре «Вокал эстрадный» номинациясендә, Дмитриева Виктория «ДПИ» номинациясендә Конкурсның дипломантлары «Родничок» һәм «Черепашонок» вокаль ансамбльләре, «Рада» триосы, Бармотина Полина, Рыбакова Ангелина, Грязина Диана, Ходжаева Регина һәм Новикова Дарья. «Импровизация» театр коллективы һәм «Матрешки» фольклор ансамбле Җиңүнең 70 еллыгына багышланган иң яхшы чыгышлары өчен грамоталар белән бүләкләнделәр.

Зеленодольск музыка театрының «Экстрим» халык хореография коллективы «Казан бизәкләре» балалар һәм яшүсмерләр иҗаты халыкара фестиваль-конкурсында Гран При яулады һәм 1 һәм 3 дәрәҗә лауреаты булды.

«Иске Казан түгәрәк уены» Республика татар фольклоры фестивалендә Осиново мәдәният йортының «Җәүһәр» халык фольклор коллективы катнашты һәм 2 нче дәрәҗә лауреаты булды.

Ноябрьдә «ВЭД» халык бию коллективы «Хрустальная Ника» балалар һәм яшьләр иҗатының ачык Бөтенроссия вокаль - хореографик конкурсында катнаша. Анапа шәһәренә сәфәр нәтиҗәсе булып «Халык стильләштерелгән биюе» номинациясендә II дәрәҗә лауреат дипломы һәм «Миләш янында » номерында «Түгәрәк уенның бизәлешенә уңышлы чишелеш тапкан өчен» жюри тарафыннан махсус приз булды.

Яшьләр белән эш түбәндәге юллар аша башкарыла:

- ВУЗлар һәм ССУЗлар: КАИ, ИЭУП филиаллары студентлары, Зеленодольск механика көллияте һәм медицина училищесы студентлары;

- заводлар: Серго исемендәге заводларның эшче яшьләре, Горький исемендәге, ЗФЗ, ЗМЗ;

- Татарстан Республикасы Аграр яшьләр берләшмәсенең Зеленодольск бүлеге: авыл яшьләре;

- «ЗМР студентлар Советы», «Идел» ЗСОД, «Яшь Гвардия» иҗтимагый оешмалары, «Поиск» эзләү отряды һ.б.

- Бөтен район буенча 24 яшүсмерләр клубын җитәкли торган «Исток» яшьләр клублары берләшмәсе.

2015 елда оештырылган Зеленодольск талантлы һәм сәләтле яшьләре өчен иң мөһим чаралардан түбәндәгеләрне атарга мөмкин:

- «Язгы тамчы-2015» студентлар үзешчәнлеге фестивале;

- «СОЗВЕЗДИЕ - ЙОЛДЫЗЛЫК - 2015» ачык республика телевизион яшьләр эстрада сәнгате фестиваленең зона этабы;

- Укучылар, студентлар һәм эшче яшьләр арасында торгызылган Зеленодольск ачык лигасы .

- «Наркомания белән көрәш көне»;

- «Алтын сукмаклар» Бөтендөнья туризм көненә багышланган туристик слёт;

- Студентлар Советы Премьер-министрын сайлаулар;

- «Авыл ярминкәсе " волонтерлык акциясе: атна саен ял көннәрендә шәһәр студентлары өлкән яшьтәге кешеләргә актив ярдәм итәләр, базар мәйданындагы ярминкәдән авыр сумкаларны алып, аларны өйләренә кадәр озаталар;

- «Ярдәм ит миңа» акциясе, аның барышында «Гнездышко» приютында тәрбияләнүчеләр уенчыклар, кием-салым һәм татлы бүләкләр ала алганнар;

- Тәмәкесез көнгә багышланган «Хәрәкәт» яшүсмерләр клубларының спорт һәм сәнгать иҗаты фестивале.

Яшьләр сәясәтен гамәлгә ашыру. Зеленодольск муниципаль районында 14 яшьтән 30 яшькә кадәрге 37 меңнән артык яшьләр яши. Яшьләр җәмгыятьтә халыкның иң актив, шат күңелле, идея өлеше булып тора. Җәмгыятькә үз ихтыяҗларын белдергәндә, ул һәрвакыт үзенең физик һәм рухи энергиясе белән уртаклашырга, җәмгыятьне актив рәвештә алга сөрә һәм җәмгыятьтә үзгәрешләр кертүдә мөһим фактор булып тора. Шуңа күрә җәмгыятьнең яшьләр белән бәйләнешен саклау, аңа ярдәм итү һәм аны җитәкләү бик мөһим.

Яшьләр эшләре һәм спорт идарәсе яшьләр белән түбәндәгеләр аша эш алып бара:

- югары уку йортлары һәм ССУЗлар аша: болар КАИ, ИЭУП филиаллары студентлары, Зеленодольск механика көллияте һәм медицина училищесы студентлары;
- заводлар аша: Серго исемендәге , А. М. Горький исемендәге , ЗФЗ, ЗМЗзаводларның эшче яшьләре;
- Татарстан Республикасы Аграр яшьләр берләшмәсенең Зеленодольск бүлеге аша - авыл яшьләре белән;
- «Зеленодольск муниципаль районының Студентлар Советы» иҗтимагый оешмалары, ТР ЗМР Яшьләргә һәм спортка ярдәм фонды «Ника», «Идел», «Яшь Гвардия» ЗСОД, Коммунистик яшьләр берлеге; «Поиск» эзләү отряды һ.б.лар аша;
- Шулай ук бөтен Зеленодольск районы буенча 24 яшүсмерләр клубын җитәкли торган «Исток» яшьләр клублары берләшмәсе аша. «Исток» муниципаль районында яшьләр сәясәтен үстерү буенча фикер алышу максатыннан актив яшьләр даими рәвештә очраша, аларда эшче, авыл яшьләре вәкилләре, студентлар катнаша.

Яшьләр сәясәтенең төп юнәлешләреннән берсе - яшьләрнең социаль-икътисадый проблемаларын эзләү һәм оештыру. Шул максаттан чыгып, яшь гаиләләргә торак сатып алуда дәүләт ярдәме күрсәтү буенча республика программасын гамәлгә ашыру эше алып барыла.

Балалар һәм яшьләрнең ялын оештыру, студентлар хезмәт отрядлары. 2015 елгы җәйге савыктыру кампаниясен оештыруга Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары нигезендә Зеленодольск муниципаль районына 24,85 млн. сум күләмендә Татарстан Республикасы бюджетыннан субсидияләр бүлеп бирелде, шуларның 23 миллион 369 мең сумы балаларның һәм яшьләрнең җәйге ялын оештыруга, 1 миллион 480 мең сумы калган чорда (көзге һәм кышкы каникуллар вакытында) балаларның ялын оештыруга юнәлтелгән. Хезмәт һәм ял лагерена юлламалар бушлай бирелгән, алар тулысынча бюджеттан түләнгән.

Мәктәп яны лагерьлары һәм хезмәт һәм ял лагерьлары эше. 2015 елда 22 мәктәп яны лагере эшләде (11 - районда, 11 - шәһәрдә), анда 3600 бала катнашты. 21 мәктәп һәм районның хезмәт һәм ял лагерьларында 14 яшьтән өлкәнрәк 465 яшүсмер ял иткән.

Палата лагерьлары эше:

Җәйге чорда яр буе базасы территориясендә һәм Яльчик күле янындагы территориядә «Олимп» палаткалы лагере эше оештырылды, анда «Бригантина» 6 нчы балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбенең 170 укучысы ял итте һәм сәламәтләндерде.

Балалар һәм яшьләр ялы, сәламәтләндерү һәм мәшгульлек программасы белән 2015 ел дәвамында мәктәп яны лагерьларына, хезмәт һәм ял лагерьларына, палаткалы лагерьларга 6 499 юллама бирелгән.

Зеленодольск шәһәрендә 15 ел дәвамында "Форпост" хокук саклау хәрәкәте үз эшчәнлеген башкара. Хәзерге вакытта «Форпост» өч студент куркынычсызлык хезмәте (ЗФ ИЭУП, ЗМК һәм ЗМУ), биш «Форпост» мәктәп отряды һәм 31 мәктәп профилактика отряды булдырылган һәм үсә. Зеленодольск муниципаль районында хокук саклау хәрәкәтендә катнашучыларның гомуми саны 575 кеше тәшкил итә.

2015 елда «Форпост» МСТП (С) хезмәткәрләре шәһәрнең уку йортлары үткәрә торган 14 чарада, шәһәр әһәмиятендәге 22 чарада җәмәгать тәртибен тәэмин итү буенча үз эшчәнлекләрен башкарды. «Форпост» ФООП М (С) Зеленодольск районы буенча Россия ЭЭМ бүлегенең барлык оператив хезмәтләре белән актив хезмәттәшлек итте. Күрсәтелгән чорда Эчке эшләр министрлыгы бүлеге белән берлектә җәмәгать тәртибен саклау буенча 71 рейд үткәрелде. «Форпост» ФООП хезмәткәрләре тарафыннан административ хокук бозулар өчен 23 кешене тоткарлауда катнаштылар, 4 җинаятьне ачуда катнаштылар.

Сәламәтлек һәм иминлек. Зеленодольск муниципаль районында медицина ярдәмен «Зеленодольск үзәк район хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе күрсәтә, аның составына структур бүлекчәләре булган биш филиал, фельдшер-акушерлык пунктлары керә.

Дәүләт гарантияләре программасы тулы күләмдә үтәлде, максатчан программалар чаралары, профилактик медицина чаралары, шул исәптән йөрәк-кан тамырлары авырулары, медицина учреждениеләренең матди - техник базасын ныгыту буенча уңышлы гамәлгә ашырылды.

2015 елда районда демографик вәзгыятьтә уңай тенденция саклана. Безнең районда халык артуы тискәре әһәмияткә ия булуга карамастан (-129, 01.01.2016 ел Татарстанстат мәгълүматлары буенча), туучылар санының артуы һәм үлүчеләр санын киметү исәбенә аның кимүе күзәтелә.

Үлем структурасы элеккечә саклана: беренче урында кан әйләнеше системасы авырулары (59,0%), икенче урында яңа шеш(рак)13,4%), өченче урында имгәнү һәм агулану (10,6%) тора.

Амбулатор-поликлиника учреждениеләренең куәте сменага 3159 килү тәшкил итә. Табибларга йөрүнең абсолют саны 914,9 мең булган.

Зеленодольск шәһәре ашыгыч медицина ярдәме станциясе һәм филиалларның ашыгыч медицина ярдәме бүлекләре тарафыннан 53 мең чакыру каралган (тәүлеккә уртача 145 чакыру).

Районда 42 фельдшер-акушерлык пункты, алар 16 меңгә якын авыл халкына медицина ярдәме күрсәтәләр. Халык глаукомага каралган, флюорографик тикшеренү, цитологик тикшеренүләр үткәрелгән.

2015 елда өлкән яшьтәге халыкка диспансеризация үткәрелде. 25,2 мең кеше диспансеризация үткән, планны үтәү 101% тәшкил иткән.

Авыр тормыш хәлендә булган 360 бала һәм стационар (махсус ябык) учреждениеләрдә булган 171 бала диспансерлаштырылган.

Бөек Ватан сугышы ветераннар һәм аларга тиңләштерелгән категориядәге гражданнар арасыннан диспансеризация 2300 кеше, шул исәптән 44 кеше Бөек Ватан сугышы һәм УВОВ инвалидлары - 150 кеше үткән (100 процент җәлеп ителгән)

2015 елда тәүлек буе эшләүче стационарда 24 276 авыру дәваланды.

Көндезге стационарда 11 526 авыру дәваланды.

Иң авыр проблемаларның берсе – кадрлар җитмәү. Табиб булып 01.01.2016 елга 361 кеше , урта медицина персоналы - 1235 кеше эшли. 43% табиб һәм 78% урта медицина персоналының квалификация категориясе бар. Табиб һәм урта медицина хезмәткәрләренең белгеч сертификаты 100%.

Табиб кадрларының комплектлылыгы 57,0% тәшкил итә. Белгечләр дефицитын амбулатор-поликлиника һәм стационар һәм педиатрия һәм бала табуга ярдәм итү һәм ашыгыч медицина ярдәме хезмәтләре дә кичерә.

2015 елда 27 табиб килгән, шул исәптән 2 табиб «Земский доктор» программасы буенча, Татарстан Республикасы хөкүмәте грантлары буенча (500 мең сум) - 4 табиб, Зеленодольск шәһәрендә 1 табибка һәм 2 табибка муниципаль торак бирелгән.

Кадрлар мәсьәләләрен хәл итү өчен Зеленодольск муниципаль районына эшләү өчен квалификацияле һәм яшь табибларны җәлеп итү буенча чараларның уртак планы эшләнде.

Район сәламәтлек саклау системасының материаль-техник базасы соңгы берничә елда шактый яхшырды һәм максатчан программаларны гамәлгә ашыру исәбенә яхшыруын дәвам итә.

2015 елда Татар Танае, Карашәм һәм Олы Шырдан авылларында 3 модульле ФАП җиһазы һәм медицина җиһазлары урнаштырылган һәм җиһазландырылган. Республика бюджетыннан финанслау 7,5 млн. сум.

Биш фельдшер-акушерлык пунктында (Олы Ходяш ав., Кече Ачасыр ав., Городище ав., Татар Әҗәле ав., Өтәк ав.) 0,5 млн. сумлык ремонт ясалган.

Акакушерлык-гинекология корпусы бинасына капиталь ремонт тәмамланган, республика бюджетыннан финанслау күләме 178,0 млн. сум тәшкил иткән.

Васильево район хастаханәсенең балалар хастаханәсендә (2,4 млн. сум) һәм өлкәннәр поликлиникасында (6,5 млн. сум) ремонт эшләре башкарылган. Моннан тыш, «Уңайлы мохит» программасы буенча филиалның ашыгыч медицина ярдәме бүлегендә 1,1 млн. сумлык эшләр башкарылган.

Зеленодольск үзәк район хастаханәсенең 1 нче поликлиникасында ремонт тәмамланды. Финанслау күләме 13,0 млн. сум чамасы, шул исәптән мебель һәм җиһазлар 3,0 млн. сумга. Финанслау чыганагы - Зеленодольск үзәк район хастаханәсе акчалары.

Физкультура һәм спорт сәламәтлекне саклау һәм гомер озынлыгын арттыру сәясәтенең аерылгысыз өлеше булып тора.

ЗМР балалар-яшүсмерләр спорт мәктәпләрендә, «Исток» спорт комплексында һәм шәһәрнең һәм районның спорт комплексларында 30га якын спорт төре үсеш ала. Хезмәткәрләрнең гомуми саны 214 кеше.

Массакүләм спортны үстерү. Хәзерге вакытта Зеленодольск муниципаль районында 295 спорт корылмасы бар, шулардан: 2 стадион, 1 физкультура-сәламәтләндерү комплексы, 145 яссылык корылмасы, 58 спорт залы, 1 боз спорт сарае, 1 җиңел атлетика манежы, 1 чаңгы базасы, 12 ату урыны, 68

стандарт булмаган корып-ясалган заллар, 17 хоккей тартмасы, 7 йөзү бассейны (5-стандарт булмаган).

Физик культура һәм спорт өлкәсендә эшне Идарә үзенең ведомство буйсынуындагы структур бүлекчәләре аша алып бара: 9 балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе, «Метеор» спорт-сәламәтләндерү комплексы, «Исток» яшьләр клублары берләшмәсе» спорт юнәлешендәге 16 клуб, шулай ук «Маяк», «Авангард» һәм «Хәрәкәт» ведомство спорт комплекслары аша.

ЗМРда физкультура һәм спорт белән шөгыльләнүче кешеләрнең гомуми саны - 65760 кеше.

2015 елда балалар спорт мәктәпләрендә тәрбияләнүчеләр бокс, каратэ һәм джиу-джитсу буенча төрле турнирларда катнаштылар. Җиңүчеләр арасында: Максимов Данила; Набиева Софья; Леонтьев Аристарх; Чумаров Игорь; Мухарлямов Адель; Пысин Денис; Загиров Адель.

Хисап буенча 2015 елда Хәмидуллина Юлия Россия җыелма командасы составында Грециядә, Афина шәһәрендә үткән джиу-джитсу буенча Дөнья беренчелегендә 1 нче урынны алды.

"ТР ЗМР 3 нче ДЮСШ" ДОД МБОУ базасында футбол буенча бүлек эшли. 2015 елның сентябрендә 39 төркем (518 укучы) комплектланган. Укучылар республика һәм бөтенроссия ярышларында катнаштылар, анда да шулай ук җиңүләр һәм призлы урыннар бар. Ел саен спорт мәктәбенең күпчелек спортчылары һәм хезмәткәрләре спорт-масса чараларын оештыруда һәм уздыруда катнаша: «Татарстан чаңгы юллары», «Милләтләр кроссы», «Сабантуй», «Физкультура хезмәткәрләре көне» һ.б. 2015 елда бюджет акчалары хисабына спорт киемнәре һәм инвентарьлары, футбол кырының яктырту мачты өчен электр товарлары сатып алынган.

Традицион рәвештә популяр спорт төре булып чаңгы узышлары тора.ТР ЗМР 4 нче балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбендә шөгыльләнүче(191 кеше) арасыннан 116 кеше спорт разрядларына ия: шулардан 99 - массакүләм разрядлар, 4 спорт мастерына кандидат, 4 спорт мастеры, 4 спорт мастеры һәм 2 халыкара класслы спорт мастеры (МСМК). Республика һәм Бөтенроссия ярышларында әйдәп баручы чаңгычылар: Ларьков Андрей; Сюлатов Павел; Доценко Анастасия; Сурков Никита; Доценко Данил уңышлы чыгыш ясыйлар. Перспективалы яшьләр үсә: Десятникова Арина; Зарипов Ришат; Галкин Артем; Сюнина Екатерина; Белов Денис.

Күрсәтмә спорт төрләренең берсе - җиңел атлетика. Әйдәп баручы җиңел атлетларыбыз: Газизов Альберт; Чибирев Константин; Зарифуллин Адель Республика һәм Бөтенроссия ярышларында уңышлы чыгыш ясыйлар. Җиңел атлетика бүлегендә шөгыльләнүче 86 спортчының спорт разрядлары бар, шуларның 85 се - массалы разряд, беренче разрядлы 1 спортчы.

Безнең шәһәрдә кайчандыр популяр спорт төрләренең берсе тимераякта шуу спорты булган. Тимераякта шуу спорты бүлеге эшләгән вакытта яхшы нәтиҗәләргә ирешелде. Тимераякта шуу спорты бүлегендә барлыгы 39 спортчы - разрядчы шөгыльләнә: шулардан 33 - массалы разряд, 1 - беренче разряд, 5 - КМС. 7 тимераякта шуучы ТР җыелма командасы әгъзалары булып тора, алар Бөтенроссия ярышларында республиканы тәкъдим итә: Доронин Алексей; Карасев Роман; Нестерова Анастасия; Мингазова Элина; Татаркин Дмитрий; Ларионова Виктория; Егорова Татьяна.

2015 елда «6 нчы ДЮСШ («Бригантина») ДОД МБОУ тәрбияләнүчеләре 8 муниципаль һәм 18 республика ярышларында, 3 зона ярышларында һәм спорт туризмы һәм велоспорт – маунтинбайк буенча Россия дәрәҗәсендәге 8 ярышларда катнаштылар.

Җиңү һәм призлы урыннар алдылар.

"ТР ЗМР балалар һәм үсмерләр көрәш спорт мәктәбе " МБОУ ДОД базасында дүрт көрәш бүлеге эшли: грек-рим, дзюдо, самбо, "Көрәш" көрәш. 2015 елның сентябрендә 39 төркем (511 укучы) тупланган. Ел дәвамында балалар һәм үсмерләр спорт мәктәбендә тәрбияләнүчеләр 12 республика, 9 бөтенроссия һәм 2 халыкара ярышларда катнашып призлы урыннар яуладылар.

“Исток” ОМК эшенең төп юнәлеше - спорт юнәлеше. Каратэ, бокс, ирекле һәм милли көрәш, җиңел атлетика, пауэрлифтинг, футбол, хоккей, туризм, спорт ориентлашуы кебек секцияләрдә 1500 гә якын бала, үсмерләр һәм яшьләр шөгыльләнә.

“Исток” ОМК клубларында тәрбияләнүчеләр ел дәвамында төрле конкурсларда, район һәм төбәкара масштаблы фестивальләрдә, республика, Россия һәм халыкара дәрәҗәдәге спорт ярышларында катнашалар һәм зур уңышларга ирешәләр. Безнең спортчылар күп тапкырлар шәһәр һәм район ярышларында чемпионнар, җиңүчеләр булды.

Пауэрлифтинг буенча «Атлет» ПК тренер-укытучысы И.А. Крысин тарафыннан 9 спорт мастеры һәм 18 спорт мастерына кандидат тәрбияләнде.

Бокс буенча «Факел» ПК тренер-укытучысы С.П. Калинкин тарафыннан 3 спорт мастеры һәм 7 спорт мастерына кандидат тәрбияләнде.

Җиңел атлетика буенча «Зеленый Дол» ПК тренер-укытучысы Б.П. Сазонов 3 спорт мастеры һәм 8 спорт мастерына кандидат тәрбияләде.

«Ледокол» балалар – яшүсмерләр спорт мәктәбендә укучылар 2 спорт төре-алкалы хоккей һәм фигуралы шуу белән шөгыльләнәләр. 2015 ел дәвамында мәктәп спортчылары шәһәр, районара, республика һәм Бөтенроссия ярышларында призлы урыннар яуладылар.

Гаилә мөнәсәбәтләре. 2010 елдан 2015 елга кадәр чорда язылышулар һәм аерылышулар муниципаль районы буенча да, тулаем Татарстан Республикасы буенча да тотрыксыз динамикага ия (3.1.5 нче таблица).

3.1.5 нче таблица.

Язылышулар һәм аерылышулар турында актлар санының чагыштырма динамикасы

Чоры	Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районы							
	Аерылышу турында актлар саны	Темп, %	Язылышу турында актлар саны	Темп, %	Аерылышу турында актлар саны	Темп, %	Язылышу турында актлар саны	Темп, %
2010	987	99,5	545	89,6	31 435	107,0	13 960	95,2
2011	1 439	145,8	588	107,9	36 070	114,7	14 747	105,6
2012	1 403	97,5	542	92,2	33 123	91,8	12 765	86,6
2013	1 470	104,8	613	113,1	33 574	101,4	13 603	107,2
2014	1 503	102,2	704	114,8	32 535	96,9	15 106	111,0
2015	1 378	91,7	648	92,0	30 571	94,0	13 450	89,0

1.2. ҮСЕШНЕҢ ТЫШКЫ ШАРТЛАРЫ

ЗМР стратегиясенең әлеге бүлеге тышкы мохитнең ЗМР стратегик өстенлекләренә

йогынтысын, «зур система» муниципаль районына йогынтысын анализлауга багышланган. Бу, кагыйдә буларак, территория йогынты ясый алмаган тенденцияләр, ләкин бу тенденцияләрне исәпкә алырга кирәк, чөнки алар аның үсешенә һәм, эзлекле рәвештә, стратегик сайлауга зур йогынты ясый.

Муниципаль район өчен «зур система» өч шартлы түгәрәк (ярдәмче система) белән тәкъдим ителергә мөмкин (3.2.1 нче рәсемне кара).

3.2.1 нче рәсем. ЗМР стратегиясен эшләгәндә исәпкә алына торган тышкы мохит структурасы

Тулаем алганда җәмгыять үсеше тенденцияләре (глобаль тышкы түгәрәк). Җәмгыять үсешенең заманча этабын, тулаем алганда, бик тиз үзгәрә торган технологияләр һәм кешеләр өстенлекләре чоры дип характерларга мөмкин, бу мохитнең билгесезлеге һәм хәрәкәтчәнлеге, конкуренция әһәмиятенең артуы белән характерлана (шул исәптән территориаль үсеш өлкәсендә). Төп ресурс һәм төп конкурент өстенлеге булып нәтиҗәле кеше капиталы булып тора.

Татарстан Республикасы Стратегиясендә 2030 дөнья икътисады үсешенең төп глобаль тенденцияләре һәм факторлары билгеләнде, аларны үсешнең озак сроклы стратегияләрен эшләгәндә исәпкә алырга кирәк. Россия Федерациясенең һәм Татарстан Республикасының үсеш үзенчәлекләрен исәпкә алып, муниципаль районнар һәм аларның җирлекләре дәрәҗәсенә караган территорияләр өчен стратегик сайлауга (тенденцияләр конкуренциянең җиде юнәлеше буенча төркемләнде: базарлар, институтлар, кеше капиталы, мәгълүмат һәм технологияләр, табигый ресурслар, реаль капитал (инфраструктура), финанс капиталы). Зеленодольск муниципаль районы өчен җәмгыятьтәге тенденцияләрне характерлаучы мондый тышкы факторларга түбәндәге трендлар зур өлеш кертә.

<u>Продукция һәм хезмәт күрсәтүләр базарлары:</u>

тотрыклы үсеш моделенә күчү, хәзерге заман ихтыяҗларын канәгатьләндерү киләчәк буын ихтыяҗларына зыян китермичә уза; Азия илләреннән мигрантларның шактый артуы;

глобаль конкуренцияне көчәйтүне һәм халыкара кооперацияне актив үстерүне берләштерү исәбенә яңа регионнар - үсеш полюслары булдыру. Үсештә лидерлыкның

аерым дәүләтләрдән үсеш полюслары булган төбәкләргә күчү, кагыйдә буларак, шәһәр агломерацияләре тирәсендә формалаша. Казан агломерациясе дә шуларга керә - зур икътисадый потенциалга ия һәм дөнья бизнес-бергәлеге һәм социаль-сәяси даирәләр вәкилләренең кызыксыну объекты булып торучы куәтле инновацион территория;

массакүләм куллану җәмгыяте идеологиясенең киң таралуы һәм бер кешегә исәпләнгән ресурсларны куллануның дәрәҗәсе артуы. Әмма монда үз ихтыяҗларын белә торып чикләүче «тотрыклы» кулланучылар катлавы да барлыкка килә;

хезмәт күрсәтүләр базарының алга таба үсеше. Медицина хезмәтләре күрсәтү базарының халыкның глобаль картаюына бәйле үсеше. Яңа икътисадның югары квалификацияле белгечләргә ихтыяҗы арту һәм мәгарифтә мәгълүмати-коммуникация технологияләрен киң куллану нәтиҗәсендә барлыкка килгән белем бирү хезмәтләре базарының үсеше; товарлар һәм хезмәт күрсәтүләрне төп кулланучылар буларак хатын-кызлар һәм өлкән яшьтәге кешеләрнең өлеше артуы.

Институтлар:

дөньяның үзгәрү темпларының тизләнүе, ул «иҗади таркалу» процессын – искергән һәм яшәүгә сәләтсез элементларны юкка чыгаруга һәм икътисадый структураларны яңартуга алып бара торган, яңа мәсьәләләр һәм мөмкинлекләр нигезендә үсеш юлларын эшкуарлар тарафыннан даими рәвештә яңадан аңлау процессын тизләтү;

региональ блокларны киңәйтү һәм дәүләтнеке булмаган субъектларның – трансмилли корпорацияләрнең, кланнарның, дини оешмаларның һ.б. чагыштырмача хакимиятенең артуы исәбенә глобаль күпкырлы системаның барлыкка килүе;

хакимиятнең ачыклыгын арттыру, ачык хөкүмәт, ачык муниципалитет технологияләрен кертү;

граждан җәмгыятенең йогынтысы көчәюе;

территориянең конкурентлык сәләтенең иң мөһим факторларының берсе буларак институтлар сыйфатының әһәмиятен тану;

идарә итүнең катгый системаларыннан гармонияле институциональ мохит нигезендә тышкы һәм эчке йогынтыларга динамик рәвештә җавап бирә торган «йомшак»ларына күчү. Конкурентлык сәләтен арттыру механизмнарын һәм үсешне финанс-икътисадый модельләштерү инструментларын үз эченә алган стратегик идарә итүнең яңа системаларына ихтыяҗ.

Кеше капиталы:

киләчәк икътисадын үстерүнең озак сроклы факторлары арасында кеше капиталының беренче урынга чыгуы (табигый ресурс, реаль һәм финанс капиталы белән чагыштырганда);

индивидуаль мөмкинлекләрнең үсеш темпларының тизләнүе. Кеше үз-үзен үстерүче мобиль актив буларак глобаль дөньяның субъектына әйләнә;

конкрет кешенең таланты тирәсендә эшли торган компанияләр саны артуы;

хезмәтнең техник яктан кораллануын көчәйтү һәм нәтиҗәлелекне арттыру алымнарын һәм технологияләрен үстерү исәбенә хезмәт җитештерүчәнлеген арттыру.

белем бирү сыйфатын үстерү, ул яңа технологияләрдән файдалануга һәм белем бирүдә мәгълүмати-коммуникация технологияләрен киң куллану мөмкинлекләренә бәйле рәвештә хезмәт шартларының үзгәрүенә бәйле;

кешеләрнең шәхси тормышы һәм эш арасындагы чикләрнең бетүе;

хезмәттәшлекне тоткарлый торган фактор буларак ераклык роленең кимүе;

дини кыйммәтләрнең һәм институтларның роле артуы;

халыкның глобаль картаюы. «Яңа буынның өлкәнәюе акрынаюы» факторы («Питер Пен» синдромы). Өлкән яшьтәге кешеләргә эшләү өчен шартлар тудыру;

үсә торган илләрнең бай һәм белемле гражданнарының бер өлешенең ватанга кайтуы, бу үсә торган икътисадларның конкурентлык сәләтен арттырырга ярдәм итәчәк.

Азиянең һәм БДБнең үсә торган илләреннән халыкның хезмәт миграциясен

көчәюе. Табигый ресурслар:

беренчел энергия чыганагы буларак казылма ягулыкның өстен булу әһәмияте саклануы. Нефтьне кулланудан акрынлап табигый газдан, күмердән һәм башка алмаштыргычлардан файдалануга күчү;

энергия җитештерүнең бәясе түбәнрәк булган, иминлек характеристикалары югары булган һәм атом төш калдыклары һәм атом төш материалларының таралу куркынычы ягыннан характеристикалары иң яхшы булган проектларга ия өченче һәм аннан соңгы буын конкурентлыкка сәләтле атом төш реакторларын куллану нигезендә электр энергиясен җитештерүне арттыру исәбенә атом энергетикасын үстерү.

әйләнә-тирә мохиткә зарарлы чыгарулар күләменең үсеше һәм көнкүреш һәм сәнәгать калдыклары күләменең артуы, болар табигатьтән рациональ файдалануны һәм калдыкларсыз, экологик чиста технологияләрне гамәлгә кертүне стимуллаштыра

халыкның гомуми артуы һәм урта сыйныфның үсеше белән берлектә икътисадый үсеш дәвам иткәнгә күрә, энергиясе булган әйберләрнең, азык-төлекнең һәм чиста төче суның кирәклеге артуы. Күрсәтелгән ресурслар кытлыгының көчәюе

Милли дәрәҗәнең тышкы факторлары (милли тышкы түгәрәк).

Зеленодольск районының төп тармаклары Россия Федерациясенең стратегик өстенлекләре зонасында, аерым алганда, бу машина төзелеше кластерына, оборона характерындагы производстволарны да кертеп, кагыла. Милли технологик инициатива (НТИ) нигезләмәләрен исәпкә алу зур әһәмияткә ия. НТИ матрицасы ЗМР өчен характерлы юнәлешләр буенча инициативаларны һәм стратегик идарәне туктатып тору коралы булып тора. Моннан тыш, Зеленодольск шәһәрләрнең монопрофильле тибына керә һәм моношәһәрләр үсешенең милли программасына кертелгән, бу аңа алгарышлы үсеш территориясе режимында үсәргә мөмкинлек бирә.

Төбәк дәрәҗәсендәге тышкы факторлар (төбәк тышкы түгәрәге).

Зеленодольск муниципаль районының алга таба үсешенә региональ стратегик приоритетлар зур йогынты ясаячак, аларда ЗМР Татарстан Республикасының стратегик территорияләренең берсе буларак сизелерлек роль уйнаячак. ТР 2030 Стратегиясе нигезендә Зеленодольск муниципаль районы Казан икътисади зонасына, агломерациянең актив үсеш зонасына керә.

Зонаны перспектив күзаллау - әлеге территорияләрдә бизнесны үстерү өчен файдаланылмый торган сәнәгать һәм коммуналь территорияләрне реновацияләү ярдәмендә инновацион үсеш территорияләрен интеграцияләү пространствосы. Казан агломерациясенең актив үсеш зонасына, аңа Казан шәһәр округы һәм биш муниципаль район - Зеленодольск, Биектау, Питрәч, Лаеш һәм Югары Ослан районнары керә. Моннан тыш, Зеленодольск районы Казан икътисадый зонасының чик буе хезмәттәшлеге территориясенең көнбатыш өлешенә керә, аңа Казан шәһәр округы һәм Марий Эл Республикасында урнашкан Идел буе шәһәре белән үзара эш итүче Зеленодольск районы керә (3.2 нче рәсем).

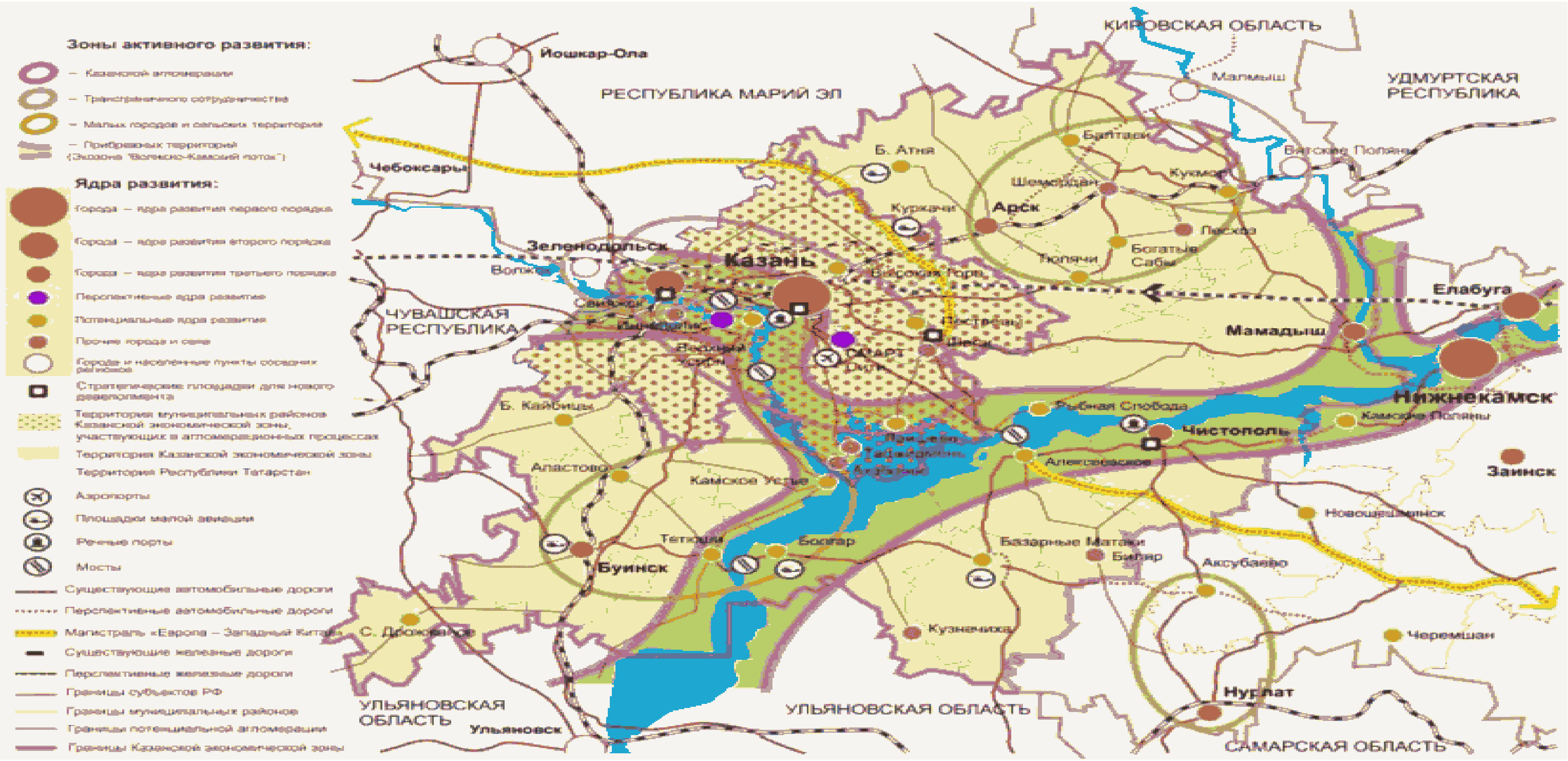

3.2.2 нче рәсем. Казан икътисадый зонасының пространство үсеше:

Казан икътисадый зонасы районнары буенча тармак структурасы динамикасы перспективалары 3.2.3 нче рәсемдә күрсәтелгән.

МО	Зона	НГХК	ЭК	МК	АПК	СК	ЖКХ	ТоргК	ФК	ТЛК	ИКК	НОК
Казань	Центр Казанской агломерации	+++	+	+++	+	++	+	+	++	++		
Зеленодольский	Пояс Казанской агломерации		+	++	+			+++(2)	+(2)	+++(2)		
Лаишевский	Пояс Казанской агломерации			+++(1,3)			++(1,3)	++(1,3)	++(3)	++(1,3)	+++(3)	3
Пестречинский	Пояс Казанской агломерации											
Верхнеуслонский	Пояс Казанской агломерации			++(1)		+	++(1)	++(1)	+(1)	+(1)	+++(1)	++(1)
Высокогорский	Пояс Казанской агломерации				+							
Апастовский	Предволжская подзона				+	++						
Буинский	Предволжская подзона					++						
Дрожжановский	Предволжская подзона											
Кайбицкий	Предволжская подзона											
Камско-Устьинский	Предволжская подзона					++						
Тетюшский	Предволжская подзона					++						
Арский	Предкамская подзона				+							
Атнинский	Предкамская подзона											
Балтасинский	Предкамская подзона											
Кукморский	Предкамская подзона				+	++						
Мамадышский	Предкамская подзона					+						
Рыбно-Слободский	Предкамская подзона											
Сабинский	Предкамская подзона				++							
Тюлячинский	Предкамская подзона											
Алексеевский	Закамская подзона											
Алькеевский	Закамская подзона											
Спасский	Закамская подзона											
Чистопольский	Закамская подзона			++		+						

НГХК – Нефтегазохимический комплекс
ЭК – Энергетический комплекс
МК – Машиностроительный комплекс
АПК – Агропромышленный комплекс
СК – Строительный комплекс
ЖКХ – Комплекс жилищно-коммунального хозяйства

ТоргК – Торговый комплекс
ФК – Финансовый комплекс
ТЛК – Транспортно-логистический комплекс
ИКК – Информационно-коммуникационный комплекс
НОК – Научно-образовательный комплекс

Проекты развития:
+ - небольшие проекты развития
++ - крупные отраслевые проекты развития
+++ - глобальные проекты / интенсивный рост отраслей

(1) – влияние проекта «Иннополис»
(2) – влияние проекта «Свияжский межрегиональный мультимодальный логистический центр»
(3) – влияние проекта «СМАРТ Сити Казань»

Источник: Паспорта МО, Инвестиционный меморандум, аналитика AV

Текущий уровень развития и значимость комплекса для МО: Оч. низкий | Низкий | Средний | Высокий

3.2.3 нче рәсем. Казан икътисадый зонасын үстерүнең тармак өстенлекләре

Казан агломерациясе - Казан һәм Зеленодольск шәһәрләрен үз эченә алган зур үзәкле постиндустриаль агломерация. Агломерация процессларына Казанның үзәк коммуникация үзәгеннән бер сәгать эчендә транспорт белән барып җитү мөмкинлеге булган Зеленодольск, Биектау, Питрәч, Лаеш, Югары Ослан муниципаль районнары торак пунктлары, шулай ук Волжск шәһәре (Марий Эл Республикасы) җәлеп ителде (3.16 нчы рәсем). 2014 елның 1 гыйнварына халыкның гомуми саны 1 478 мең кеше тәшкил итә. Халыкның урнашу тыгызлыгы - 177 кеше/га.

Агломерациянең төп проблемалары пространство үсешендә һәм үзәк коммуникация үзәгенең, шәһәр яны территорияләренең һәм периферия районнарының үзара урнашуында диспропорция белән бәйле:

Казанның шәһәр яны территорияләре һәм агломерация процессларында катнашучы районнар белән элемтәсен тәэмин итүче транспорт инфраструктурасының үткәрү сәләте арта баручы транспорт йөкләнешләренә туры килми;

агломерациянең сул һәм уң ярларының элемтәсе начар; Идел аша бер генә автомобиль күпере булу;

гамәлдәге инженерлык инфраструктурасы объектларының тузуы һәм йөкләнеше;

Казанның шәһәр яны территорияләренең стихияле үсүе, хуҗалык эшчәнлеге җитмәве.

Үзгәртеп кору юнәлешләре (рәс.3.2.4.):

агломерациянең тизйөрешле элемтәләрне үстерүне, Казан шәһәрен урап уза торган яңа автоюл һәм тимер юл төзүне, шулай ук Гребени авылы янында Идел аша стратегик күпер салуны үз эченә алган тотрыклы структура барлыкка китерә торган транспорт каркасын булдыру (Казан шәһәреннән көньяктарак Идел аша күпер салу Лаеш районы үсешенә ярдәм итәчәк; Иделнең уң ярында урнашкан Югары Ослан муниципаль районы агломерация процессларына актив кушылачак; бу территорияне үзләштерүнең мөһим шарты аның экосистемасын саклап калу - аның экосистемасын саклап калу, ул «яшел» технологияләр куллану, аз һәм урта катлы торак төзүне файдалану, рекреацион һәм ял итү функцияләрен үстерү);

инженерлык инфраструктурасын үстерү һәм модернизацияләү;

шәһәр яны зоналарында хуҗалык эшчәнлеген тәртипкә салу;

сәнәгать зоналары редевелопменты;

Идел һәм кече елгаларның яр буе территорияләрен саклау һәм төзекләндерү, рекреацион зоналар булдыру;

Казан шәһәренең иярчен җирлекләре редевелопменты, селитеб төзелешне үстерү.

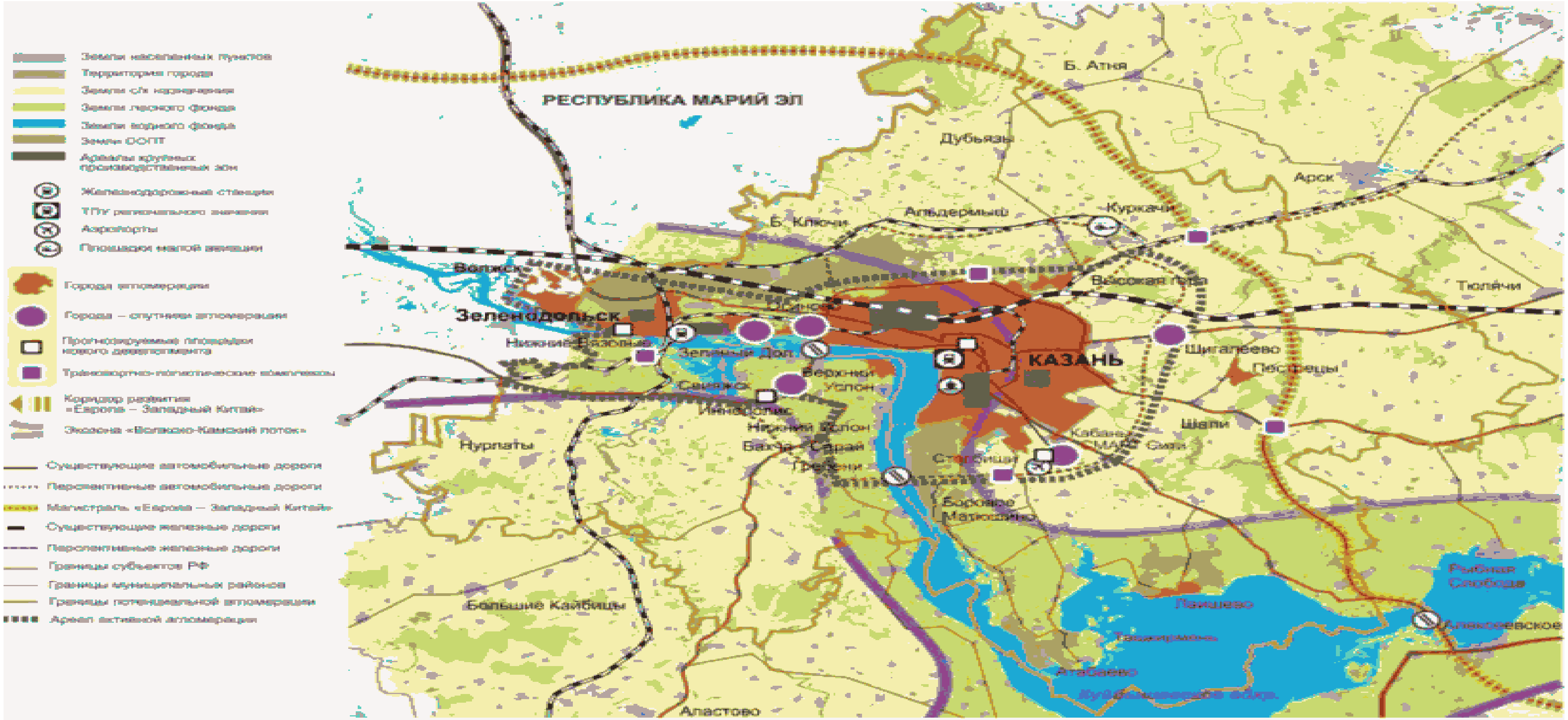

3.2.4 нче рәсем. Казан агломерациясенең пространство үсеше

1.3. ТЕРРИТОРИЯНЕ ҮСТЕРҮНЕҢ ӨСТЕНЛЕКЛӘРЕ ҺӘМ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Территориянең конкурентлык сәләтен билгеләүче төп социаль-икътисадый факторларга карап, Зеленодольск районы, Казан агломерациясенең башка территорияләре белән чагыштырганда, шактый көчле конкурентлык позицияләре белән характерлана. Анализ күрсәткәнчә, районның конкурентлык хәлен яхшырту өчен җитди икътисадый алшартлар бар.

Конкурент өстенлекләренең зур чыганаклары булып төп транспорт агымнары: тимер юл, автомобиль һәм су агымнары киселешендә искиткеч географик урын тора ала;

отышлы күршеләр яки потенциаль үзенә җәлеп итә торган базарлары булган төбәкләр белән якын урнашу (Марий Эл, Чувашия),

югары өстәмә кыйммәткә ия продукция җитештерүләрнең югары өлеше (машина төзелеше, агач эшкәртү, төзелеш материаллары сәнәгате),

үсеш алган транспорт инфраструктурасы;

шактый җитештерү потенциалы;

коммерция потенциалы булган, мәйданы 3900 га буш җир кишәрлекләре булу (дәүләт милкендәге 66 хуҗасыз күчемсез милек объектлары һәм җир кишәрлекләре - кунакханәләр, сыер абзарлары, фермалар, ангарлар һәм башкалар).

ЗМР өстенлеге - мультипликатив эффекты булган эре масштаблы инвестиция проектларын гамәлгә ашыру тәҗрибәсе. Районда кече һәм урта бизнес өчен үсеш нокталары төзергә яраклы проектлар гамәлгә ашырылды: М-7 Технопаркы, «Тандер» бүлү үзәге, Свияжск мультимодаль логистика үзәге, «Яңа Тура» технополисы.

«М-7» Индустриаль паркы» ҖЧҖ (ООО «МХ» ребрендингы) 2012 елдан резидентларны җәлеп итү һәм инфраструктура әзерләү чараларын актив гамәлгә ашыра. Бүгенге көндә әлеге проект гамәлгә ашырылган һәм яңа резидентлар җыя башлаган. Индустриаль паркның гамәлдәге резидентлары ("Волжанин" ҖЧҖ, "МультиПласт" ҖЧҖ, "СТАН ТК" ҖЧҖ, "Союзантисептик" фәнни-җитештерү берләшмәсе" ҖЧҖ һәм ИП Тажетдинов М.Ш.) республикадан һәм илдән читтә дә билгеле. Алар, өстәмә җитештерү линияләрен эшләтеп җибәрү эшен башкарып, актив үсә. Ел саен контрактлар имзалана һәм яңа производстволар урнаштыру өчен резидентлар җәлеп ителә. 2013 елдан башлап проект инициаторы компания белән хезмәттәшлек эш тәртибендә дәвам итә - барлыкка килгән мәсьәләләр буенча оператив консультация, резидентлар җәлеп итү һәм башкалар.

2012 елның маенда мең ярымнан артык эш урыны (инвестицияләр күләме 1,5 млрд. сумнан артык) булдыручы *Тандер* бүлү үзәге төзелә башлады, 2013 елның июлендә беренче чират файдалануга тапшырылды. Шәһәр әлеге проект ярдәмендә шәһәрдән Р-175 Йошкар-Ола трассасына турыдан-туры чыгу юлы алды, республика бюджет акчаларының гомуми күләме 100 млн. сумнан артык.

Зеленодольск муниципаль районы өчен икенче әһәмиятле проект булып *«Яңа Тура»* технополисы» тора, аны төзү өстендә 2500 кеше хезмәт иткән. Сәүдә мәйданнары төзелешенең беренче чираты 2013 елның 8 гыйнварында ачылган, икенче павильон 2013 елның августында ачылган. 2013 ел дәвамында проектның беренче этабы- сәүдә комплексы һәм инженер инфраструктурасын төзү тәмамланды. Беренче этапны гамәлгә ашыру чорында үзләштерелгән инвестицияләрнең гомуми күләме - 4,5 млрд. сум.

«2011-2015 елларга Татарстан Республикасы транспорт комплексын үстерү» озак сроклы максатчан программасы нигезендә *«Свияжск мультимодаль логистика үзәге»* проектын гамәлгә ашыру төгәлләнеп килә, проект бәясе 19,9 млрд. сум тәшкил итә. М-7 трассасыннан юл төзелгән, клевер юл төзелеше тәмамланган.

Район икътисадын диверсификацияләү, яңа эш урыннары булдыру, инвестицияләр өчен территориянең җәлеп итүчәнлеген арттыру һәм салым керемнәренең җирле һәм төбәк бюджетына керүен арттыру өчен әлеге даирәдә төп проблемаларны хәл итәргә кирәк, атап әйткәндә:

1. Инвестицияләрне җәлеп итүнең ОИГВ һәм ОМС (юл картасы) гамәлләренең төгәл планы булмау (административ регламент, НПА, ведомствоара хезмәттәшлек, бер тәрәзә принцибы);
2. ЗМР үсеше фонды булмау (инвесторларга тизләтелгән рәвештә бирү өчен җир участокларын һәм сәнәгать мәйданчыкларын әзерләү өчен акчаларны туплау);
3. кече һәм урта бизнес өлкәсендә халыкның эшлекле активлыгы түбән булу;
4. җитәрлек дәрәҗәдә үсеш алмаган инженерлык инфраструктурасы;
5. Тар профильле белгечләр кытлыгы;
6. Муниципаль гарантия фонды булмау (залог мөлкәте);
7. Гамәлгә ашырылган инвестиция проектларыннан һәм гамәлдәге предприятиеләрдән синергетик файда булмау;
8. Эре предприятиеләрдә аутсорсингның начар тәкъдим ителгән системасы;
9. ЗМР инвестиция җәлеп итүчән территорияләрнең җир кишәрлекләре эре җир спекулянтларына карый;
10. ЗМР шәһәр төзелеше законнарыннан нәтиҗәле файдалану җитәрлек түгел;
11. Комплекслы ГИС булмау;
12. Электр һәм газ белән тәэмин итүче компанияләрнең инвестицион программаларының районның инвестицион планнары белән үзара бәйләнеше булмау.

ЗМР өстенлеге - логистика. «Тандер» ЗАҖ үзенең «Сельта» транспорт предприятиесе белән эшчәнлеге тәҗрибәсе күрсәткәнчә, әлеге юнәлешне үстерү ЗМРның шактый конкурентлы өстенлекләрен биргән. Моннан тыш, әлеге предприятие әһәмиятлелеге буенча өченче салым түләүче булды, югары хезмәт хакы, алга киткән инфраструктурасы булган 1500 эш урыны булдырды, ул транспорт-логистика комплексын үстерү аша ЗМР икътисадын диверсификацияләүнең уңыш тарихын булдырды.

Стратегиядә "төбәкнең эре шәһәре/үзәге – ВСМ терминалы - Волжск - Зеленодольск - Казан тимер юл линиясен реконструкцияләү (ВСМ терминалы)" элемтәсе аша тизләтелгән төбәкара пассажир поездларын үткәрүне тәэмин итү өчен булган тимер юл линияләрен реконструкцияләү юлы белән югары тизлекле магистраль системасын (алга таба-ВСМ) үстерүдә ЗМР катнашуы каралган.

Логистик эшчәнлек интеграцияләнгән характерга ия һәм әлеге ихтыяҗны канәгатьләндерү вакытына кадәр товарга яисә хезмәт күрсәтүгә ихтыяҗ барлыкка килү мизгеленнән алып шушы ихтыяҗны канәгатьләндерүгә кадәр җәелә. Логистик бурычларны хәл итмичә лидерлык позицияләренә ирешү кыен, шуңа күрә түбәндәге бурычларга җитди игътибар бирергә кирәк:

1. Районның логистик потенциалыннан нәтиҗәле файдаланмавына;

2. ЗМР уң һәм сул ярларының транспорт (логистик) бәйләнеше булмавына - автомобиль күпере төзү зарурлыгы;

3. Кайбер торак пунктларга каты өслекле килү юллары булмавына;

4. Мәскәү - Казан ВСМ төзелешенә бәйле рәвештә транспорт бәйләнешен бозу һәм инфраструктура чикләүләренә;

5. Казаннан Зеленодольск һәм Осиново юнәлешендә автомагистральнең артык йөкләнешенә;

6. ЗМР предприятиеләре тарафыннан су һәм елга транспортыннан җитәрлек файдаланмавына;

7. ЗМР территориясендә кече авиация аэродромы булмавына.

Өстенлек - югары технологияле сәнәгать җитештерүе традицияләре. Моннан тыш, Стратегия нигезендә республиканың икътисадый үсешенең нигезе - машина төзелеше, эшкәртү сәнәгате һәм АПК кебек тармакларның кластерлы активлашуы. кластерлар үсешен перспектив күзаллау инвестиция проектлары портфеле базасында гамәлдәге производстволарны модернизацияләүдән һәм комплекслы бизнес-планнар эшләүдән гыйбарәт. Кластерларда төп катнашучылар сыйфатында ЗМР шәһәр төзүче предприятиеләре: «А.М. Горький исемендәге Зеленодольск заводы» ААҖ; «Зеленодольск проект-конструкторлык бюросы» ААҖ; «ЭРА» Зеленодольск предприятиесе» ААҖ; «Зеленодольск фанера заводы» ААҖ; «Идел буе фанера-мебель комбинаты» ҖЧҖ. Горький исемендәге завод һәм ПОЗИС - соңгы елларда куәтле модернизация аша уза, бу максатларга миллиард сум инвестицияләр юнәлтелгән. Җитештерүне технологик яктан яңадан җиһазландыру сөт комбинатына җитештерүчәнлекне 2 тапкырга күбрәк арттырырга мөмкинлек бирде (2011 елда - 24 мең тонна, 2014 елда - 52,8 мең тонна). Шул ук вакытта җитештерү мәйданнары үзгәрмәгән.

ЗМР өстенлеге - перспективалы агросәнәгать комплексы. Алга киткән сәнәгатьтән һәм үсә торган логистикадан тыш, безнең конкурентлык өстенлегебез авыл хуҗалыгы. Барысы да Зеленодольск районының беренче чиратта сәнәгать районы буларак билгеле булуына күнеккәннәр. Бүген бездә Татарстан Республикасының сәнәгать җитештерүе күләмендә ике проценттан кимрәк (1,65 %), ләкин авыл хуҗалыгының төбәк күләмендә акчалата керемнең ун проценттан артыгы (10,3 %) тәшкил итә. Бездә җан башына авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү күләменең иң югары күрсәткечләренең берсе, тармак өчен югары хезмәт хакы *(республика күләменнән 31 %ка югары*).

Район территориясендә «Майский» теплица комбинаты һәм «Казанская»кош фабрикасы кебек уңышлы предприятиеләр эшләве бик отышлы. Алар табышның 90%ын һәм АПКның 70%ын формалаштыра. "Зеленодольск сөт комбинаты" ААҖ территория икътисады өчен зур әһәмияткә ия. ЗМР АПК секторында өстәмә өстенлекләр Татарстанда җиләк кластеры төзелү белән барлыкка килде, аның нигезе Зеленодольск муниципаль районында салынды. Хәзер Зеленодольск районында продукцияне эшкәртү һәм саклау буенча заманча цех төзелә. Цехның эше үзебездә җитештерелгән продукцияне эшкәртү һәм Татарстан Республикасында фермерлар продукциясенә гарантияле заказ бирү.

Әмма шул ук вакытта районның авыл хуҗалыгы тармагында тиз арада хәл итүне таләп итә торган кайбер структур проблемалар да бар:

1. Файдаланылмый торган авыл хуҗалыгы җирләренең зур өлеше (зур җир массивлары җир спекулянтларныкы)

2. Озак һәм арзанлы заемнар булмау (авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләрен югары процентлар белән кредитлау)

3. Кулланучылар кооперациясенең йомшак үсеш системасы
4. Саклау һәм эшкәртү системалары булмау
5. Мелиорация системасы җимерелгән
6. Агрохолдинглар һәм кече хуҗалыклар арасында үзара бәйләнеш булмау
7. МТС системасы булмау (арендага техника)
8. Авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләренә ярдәм итү программаларының түбән нәтиҗәлелеге
9. Авыл хуҗалыгы тармагында инновацион алымнар булмау

Өстенлек - туристик-рекреацион кластер. Соңгы берничә ел дәвамында ЗМР туристларны җәлеп итү территориясе буларак актив үсә. Бу юнәлеш территория өчен стратегик юнәлешләрнең берсе һәм нәтиҗәле үсеш өчен зур мөмкинлекләр тудыра.

Туристлык-рекреацион потенциалын куллануга комачаулаучы проблемалар. Бүгенге көндә рекреацион зоналар икътисадның күп кенә секторлары өчен үсешнең төп нокталары һәм бюджет булдыручы тармаклар булып тора. Бу район потенциалын арттырырга, эчке туризмны арттырырга һәм бөтен агломерациягә мультипликацияләүче эффект алырга мөмкинлек бирәчәк.

Хәзерге вакытта районның туристлык-рекреацион потенциалын үстерү өчен кайбер проблемалар бар - туристлык объектларының һәм архитектура һәм тарих һәйкәлләренең җитәрлек үсеш алмаган инфраструктура өлеше, шулай ук булган рекреацион һәм туристлык потенциалыннан нәтиҗәле файдаланмау:

1. Гамәлдәге законнар яр буе һәм махсус сакланылучы табигать территорияләрен (РФ Су кодексы, РФ Урман кодексы һәм Идел-Кама тыюлыгының саклау зонасы турындагы закон) үстерергә мөмкинлек бирми;

2. Су һәм утрау потенциалын файдаланмау;

3. Яңа Тура һәм СММЛЦ потенциалын файдаланмау;

4. Туристлык халыкара таләпләренә җавап бирә торган юл буе һәм яр буе сервисы булмау;

5. Идел елгасы аша автомобиль күпере булмау;

6. Транспорт магистраленең перспектив югары йөкләнеше;

7. Ял базалары һәм лагерьларның яраксыз булуы;

8. Тернәкләндерү үзәкләрендә заманча матди-техник база һәм белгечләр булмау;

9. «Маяк»спорт комплексының хезмәт күрсәтү спектры җитәрлек түгел;

10. Халыкара стандартларга җавап бирүче шифаханә-курорт учреждениеләре булмау;

11. Зеленодольск традицияләре һәм тарихи вакыйгалары белән бәйле чаралар булмау;

12. ЗМРның төп туристик урыннарында булып, республиканың бердәм маршрутына кертелгән туристлык маршруты булмау.

Экологик проблема һәм табигатьтән рациональ файдалану проблемасы инде күп еллар дәвамында район проблемалары булып кала. Экологик кризис бик тиз темпларда бара, һәм бу проблемаларны хәл итү юллары табылмаса, без уңдырышлы туфрактан, урманнардан һәм табигый ресурслардан башка кала алабыз.

Экологияне һәм табигатьтән нәтиҗәле файдалануны хәл итү проблемаларын һәм юлларын карау түбәндәге төп бурычларны хәл итү аша күренә:

1. ЗМР күпчелек торак пунктларында биологик кире элемтә(БОС) булмау һәм тузу;
2. Зеленодольскта каты көнкүреш калдыклары полигонының булмавы һәм аның Идел буе зонасында тулысынча булмавы;
3. Су объектларының пычрануы;
4. Атмосфера һавасының пычрануы югары дәрәҗәдә (Осиново һәм Зеленодольск);
5. Бик күп санкцияләнмәгән чүп-чар өемнәре (чыгарып ташлау урыннары) булу;
6. Гомумтаралган файдалы казылмалардан рациональ һәм законсыз файдалану;
7. ЗМР территориясен дистанцион мониторинглау системасы булмау;
8. ЗМР (Осиново һәм Зеленодольск) җирлекләрендә норматив зиратларның булмавы;
9. ЗМР территориясендә күп санлы Ям Беккари һәм себер түләмәсе үләт базлары булу, алар үз санитар зоналарын киметүне таләп итә.

Торак-коммуналь хуҗалыгы тармагы халык хуҗалыгының иң проблемалы тармакларының берсе булып тора. Торак-коммуналь хуҗалык эшчәнлеге механизмы безнең илдә торган саен ешрак тоткарлыклар китерә. Әлеге өлкәдә күчемсез милек үсеше арту белән һәр йорт хуҗасына кагыла торган проблемалар барлыкка килә. Икътисади кризис бу һәм аннан башка проблемалы өлкәдәге хәлне кискенләштерде генә: коммуналь хезмәт күрсәтүләр өчен хәзерге бәяләр азрак нигезләнә, шулай ук халыкның шактый өлеше өчен дә түли алмаслык була бара. Торак-коммуналь хуҗалык проблемалары традицион рәвештә гражданнарны борчый.

1. Инженерлык челтәрләренең таушалу дәрәҗәсе югары булу;
2. Эчәргә яраклы суның түбән сыйфаты һәм районның кайбер торак пунктларында үзәкләштерелгән су белән тәэмин ителешнең булмавы;
3. Гадәттән тыш хәлләр очрагында ресурслар белән тәэмин итүнең резерв чыганаклары булмау;
4. Торак-коммуналь хезмәт күрсәтүләр өчен түләмәүләрнең үсә барган өлеше;
5. Районны төзекләндерү дәрәҗәсе түбән булу;
6. Торак-коммуналь хезмәт күрсәтүләрнең югары бәясе;
7. Дәүләти-хосусый партнерлык кысаларында эшчәнлек алып бару булмау;
8. Энергиянең нәтиҗәле инновацион технологияләрен куллануның түбән дәрәҗәсе;
9. ЗМР территориясендә ТСЖ эшчәнлегенең түбән дәрәҗәсе.

Районның инфраструктур һәм шәһәр төзелеше комплексын тизләтелгән һәм системалы үстерү зарурлыгы реаль кискен проблемаларга һәм бурычларга бәйле:

1. Җирлекләрне үстерүдә шәһәр төзелеше эшчәнлеген планлаштыруның булмавы;

2. Районның территориаль үсешен исәпкә алмыйча, магистраль ресурслар белән тәэмин итүче челтәрләр төзү;

3. Республика районнарының һәм федерация субъектларының ММИ территориаль үсешен планлаштыруда килешенгән гамәлләр булмау.

Районны үстерү фонды булмау. Шәһәр һәм районның социаль, торак, коммуналь өлкәләрендә чикләүләрнең күбесе үсеш бюджеты булмау белән бәйле. Район бюджеты бюджет өлкәсендә хезмәт хакы түләүгә һәм коммуналь түләүләргә генә юнәлдерелгән. Хәтта коммуникацияләрдә (су үткәргечләрендә, җылылык белән тәэмин итү челтәрләрендә) аварияләрне бетерүгә дә муниципалитет республика җитәкчелегенә мөрәҗәгать итәргә мәҗбүр, чөнки бу мәсьәләләрне мөстәкыйль рәвештә хәл итә алмый.

Моңа Төзүчеләр урамындагы тузган коллектордагы күптән түгел булган аварияләр, Яшьләр урамындагы күпердән грунтны юу, Новониколаевский бистәсендәге бакчадагы стеналар ишелү, суүткәргеч өзелү һәм Овражная урамындагы грунт юылу мисал булып тора ала.

Үсеш бюджетын формалаштыру өчен чыганакларның берсе булып республика бюджетына НДФЛ территориясендә җыела торган өлешенең өстәмә норматив шкаласын «тоткарлау» практикасын кертергә кирәк.

Бүгенге көнгә район бюджетының иң зур керем чыганагы булган НДФЛны кире кайтару нормативы дәрәҗәсе үз керемнәренең дәрәҗәсенә бәйле. Шулай итеп, районның үз керемнәрен арттыру НДФЛны кире кайтару нормативының пропорциональ кимүенә китерә.

Дәүләт һәм муниципаль идарә итү.

Күренеп тора, муниципаль һәм дәүләт идарә итү системасы модернизация таләп итә. Проект идарәсен гамәлгә кертү иң нәтиҗәле механизм булып тора. Бүгенге көндә Россия Федерациясе Икътисади үсеш министрлыгы тарафыннан башкарма хакимият органнарында проект идарәсен кертү буенча методик тәкъдимнәр расланды инде, төбәкләрдә проект офислары булдырыла, проектлар белән идарә итү буенча Россия стандарты расланды һәм үсеш ала.

Проект идарәсе программа чараларын гамәлгә ашырганда хакимият органнары эшчәнлеген координацияләүне, идарә карарларын формалаштыруны, аларның нәтиҗәлелеге өчен шәхси җаваплылык билгеләүне, шулай ук чаралар һәм проектларның өстенлекләренә, аларны гамәлгә ашыру мөмкинлекләренә яисә мөмкин булмавына карап, финанс ресурсларын һәм йогынтыларны күчерүнең нәтиҗәле механизмын булдыруны күздә тота.

Республика хакимият органнары вәкилләре, муниципалитет башкарма хакимият органнары җитәкчеләре, авыл җирлекләре һәм бизнес вәкилләре белән үткәрелгән Стратегик сессия нәтиҗәләре буенча 2016 елның апрелендә «Дәүләт һәм муниципаль идарә» институциональ факторының төп роле белән бәйле Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсешенең төп проблемасы ачыкланды һәм дәүләт һәм муниципаль идарә итүнең җитәрлек дәрәҗәдә нәтиҗәле булмаган системасы буларак формалаштырылды.

Мәгълүм булганча, дәүләт һәм муниципаль хакимият органнары эшчәнлеге нәтиҗәсе (корпоратив хәл ителешләр кебек үк) идарә итү карарлары. Әлеге карарлар норматив хокукый актлар һәм карарларның башка формалары рәвешендә рәсмиләштерелә һәм дәүләт һәм муниципаль идарә итүнең гомуми системасына интеграцияләнергә тиеш. Татарстан Республикасында мондый система сыйфатында икътисад белән индикатив идарә итү системасы сайланды. Аның кысаларында, инде 15 ел дәвамында, һәр ИОГВ өчен чираттагы һәм алдагы ике елга идарә итүгә дәүләт йөкләмәсе формалаша. Бу чор бюджет планлаштыру

чоры белән билгеләнгән.

Җирле үзидарә органнары өчен ел саен муниципаль районнар һәм шәһәр округлары башлыклары тарафыннан килешү төзелә һәм имзалана, аларда тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре кысаларында җирле үзидарә органнары эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген бәяләү күрсәткечләре чагыла, шулай ук "Шәһәр округлары һәм муниципаль районнарның җирле үзидарә органнары эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген бәяләү турында" 2008 елның 28 апрелендәге 607 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы белән билгеләнгән килешүләр формалаша һәм имзалана.

Россия Федерациясенең «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законын раслау дәүләт хакимияте башкарма органнары һәм җирле үзидарә органнары хезмәттәшлеге системасын катлауландырды. Татарстан Республикасы Хөкүмәте тарафыннан формаль яктан җирле үзидарә органнары йөкләмәләрен бирү хокукы юк, гәрчә монда еш кына объектив ихтыяҗ булса да.

Әлеге дәрәҗәләр арасындагы конструктив диалогны җайга салу максатында республикада Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Советы төзелде, муниципаль районнар һәм шәһәр округлары башкарма комитетлары җитәкчеләрен мөһим проблемалар буенча бәхәсле мәйданчык буларак даими җыю гамәлгә ашырыла. Даими рәвештә видеоконференция режимында уздырыла торган киңәшмәләрне нәтиҗәле инструмент дип санарга мөмкин. Алар оператив мәгълүмат алырга һәм кичектергесез карарларны килештерергә мөмкинлек бирә.

«Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы белән социаль-икътисадый үсешнең үз стратегияләрен эшләү буенча җирле үзидарә органнары вәкаләтләре билгеләнде. Әмма, күрәсең, стратегияләүнең һәм программалаштыруның билгеләнгән технологияләре өчен әлеге эшләрне республика дәрәҗәсендә шундый ук процесслар белән синхронлаштыру регламентлары кирәк. Мәсәлән, авыл җирлекләренең генераль планнары булмау, территориаль планлаштыруның актуаль схемалары, җитештерү көчләрен үстерү һәм урнаштыру программалары булмау, дәүләт программаларын гамәлгә ашыру буенча канәгатьләнерлек бәяләр булмау, программалар һәм проектлар белән идарә итүнең бердәм үзәге булмау шартларында үз контурларына фаразлауны, планлаштыруны, мониторингны, контрольне һәм җайга салуны үз эченә алган муниципаль идарәнең нәтиҗәле системасын төзү мөмкин түгел диярлек. Нәкъ менә шуңа күрә барлык муниципаль программалар да диярлек формаль характерда (алар регламент буенча булырга тиеш), аларга белгечләр үзләренең агымдагы эшчәнлегендә сирәк мөрәҗәгать итә.

Вәзгыять «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 15 мартындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы кабул ителгәннән соң тагын да катлауланды, ул дәүләт һәм муниципаль идарә системаларының мөһим элементы буларак агломерация һәм зональ идарәне билгеләде. Шул ук вакытта бүгенге көнгә җирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте башкарма органнары, бизнес һәм җәмәгатьчелек вәкилләре, шулай ук бүген мондый хезмәттәшлек кысаларында төзелгән институтларның үзара хезмәттәшлеге регламентларын билгели торган норматив хокукый актлар юк. Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, 2011-2015 елларда Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү программасын гамәлгә ашыру нәтиҗәләре буенча

(алга таба-ПСЭР 2011-2015) һәм бу идарә карарлары формалаштырылырга тиеш иде.

Шул ук вакытта, ЗМРда икътисадый һәм идарә карарларының кирәкле мәсьәләләрне хакимиятнең югарырак дәрәҗәдә хәл итү вакытына һәм тулылыгына бәйле булуын исәпкә алып, бу хәл ЗМР стратегиясендә компенсацион һәм, бәлки, һәрвакытта да максималь нәтиҗәле булмаган карарлар файдалануга китерә, шуңа күрә аларның карарларын лоббировкалауны республика дәрәҗәсендә үсешнең төп институтларына (Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Советы Президиумы, Татарстан Республикасы Президенты каршындагы Инвестиция советы, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Икътисадый совет) керә торган агломерация идарәсенең иҗтимагый советларын төзү инструментлары аша гамәлгә ашыру планлаштырыла.

Шулай ук дәүләт һәм муниципаль хезмәткәрләрне яңадан әзерләү һәм квалификацияләрен күтәрү системасы да артык формаль. Бер программа кысаларында төрле һөнәри мәнфәгатьләре һәм белгечлекләре булган зур төркемнәр формалаштыру планлаштырылган белем бирү программаларыннан кирәкле нәтиҗә алырга мөмкинлек бирми.

Җирле үзидарә органнары соңгы берничә елда персонал саны берничә тапкыр кимегән, бу муниципаль оешмаларны төрле оештыру-хокукый формалары һәм юнәлешендәге оешмаларга китерде (эш күләмен арттырганда), алар шулай ук бюджет акчалары исәбеннән тотыла һәм җирле үзидарә органнары функционалы буенча эшне башкара.

Республика дәүләт хакимияте башкарма органнары тарафыннан соратып алынган мәгълүмат күләме даими рәвештә арта. Башлангыч бәяләүләр буенча, эш вакытының 60% тан да ким булмаган өлеше җирле үзидарә органнары белгечләре хисаплылык әзерләү белән мәшгуль.

Гомумән алганда, бу өлкәдә түбәндәге проблемаларны формалаштырырга мөмкин (аларны санап чыгарганда, алдагы бүлекләрдә аларның шактый санын чагылдыру факты исәпкә алынган):

- агломерация үсеше турында норматив хокукый актларның булмавы;
- муниципальара проектларны һәм программаларны килештерү механизмы булмау;
- проектларны һәм программаларны эшләүне һәм мониторинглауны координацияләү, шулай ук ресурсларны бер программадан икенчесенә күчерү буенча тәкъдимнәр әзерләү өчен җаваплы бердәм республика органы булмау;
- дәүләт хакимияте башкарма органнары соратып ала торган хисап мәгълүматының арта барган күләме;
- муниципаль хезмәткәрләрнең квалификациясен күтәрү буенча нәтиҗәсез программалар;
- җирле үзидарә органнары хезмәткәрләрен үзләренең эш нәтиҗәләре буенча бүләкләүнең бәйлелеге булмау. Әлеге проблемаларны хәл итү өчен түбәндәге чараларны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә:

1. Агломерацион үсеш турында Татарстан Республикасы Законын кабул итүне республика дәрәҗәсенә кертергә (ЗМР белгечләре аны эшләүдә катнаша);
2. Икътисадый зоналарның социаль-икътисадый үсеш стратегиясен эшләүне республика дәрәҗәсенә кертергә (ТР Икътисад министрлыгы);
3. Республика дәрәҗәсенә агломерация Советы төзү турындагы тәкъдимне (агломерация идарәсе органын) кертергә;
4. ЗМРда «Зеленый Дол» инвестиция үзәге» АУ базасында проект офисы төзү;
5. Җирле үзидарә органнарының һәр бүлекчәсе һәм аның хезмәткәрләре өчен нәтиҗәлелекнең төп күрсәткечләре (KPI)системасын кертү;

6. Һәр казна, бюджет, автоном учреждение җитәкчесе, шулай ук муниципаль өлешләре булган МУП һәм башка предприятиеләр белән нәтиҗәле контрактлар системасын кертү;

7. Җирле үзидарә органнары хезмәткәрләренең кадрлар аудитын үткәрү, бу нигездә һөнәри үсешнең индивидуаль планнарын үткәрү, укуны алга таба аттестация үткәрү белән;

8. Баланс комиссияләрендә вәкилләре булган җирле үзидарә органнары хезмәткәрләренә кадрлар аудиты үткәрү бу нигездә һөнәри үсешнең индивидуаль планнарын үткәрү, укуны алга таба аттестация үткәрү белән ;

9. Хезмәт өчен түләүнең яңа системасын кертү буенча ЗМРга пилот проектын кертү турында карар кабул итү Татарстан Республикасы Президенты дәрәҗәсенә, KPI кертү, шулай ук акчалата керемнең база өлеше структурасын үзгәртүне күздә тота (гомуми ФОТ сакланган яшәү минимумыннан түбән булмаган база өлеше);

10. Агломерациянең идарә органы дәрәҗәсенә аларны тиражлау максатында муниципаль идарә системаларында иң яхшы тәҗрибәләрне өйрәнү буенча тәкъдимнәр кертергә;

11. ЗМР ИК базасында проект идарәсе буенча республика стажировка мәйданчыгын төзергә (ТР МЭ, ТР МИС, Сколково белән берлектә).

1.4. ЧИКЛӘҮЛӘР ҺӘМ РИСКЛАР

Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсешенең төп проблемаларына һәм чикләүләренә анализ ясалды.

Конкурентлык хәленең җитди куркынычы дип тормыш сыйфатының түбән булуын, бюджет өлкәсен чикләүне, квалификацияле кадрлар кытлыгын, маятникларның югары миграциясен, икътисадның диверсификация дәрәҗәсенең түбән булуын, эшкәртү производстволарының зәгыйфь инновацион активлыгын санарга мөмкин. Районның конкурентлык сәләтен киметүгә тискәре факторларның гомуми йогынтысы һәм аның инвестицион җәлеп итүчәнлеген күтәрүгә яңа стимуллар эзләүне таләп итә.

Кеше капиталын саклау, үстерү һәм активлаштыру. Төп чикләүләр һәм куркынычлар:

хезмәт ресурсларына бәйле демографик проблемалар һәм чикләүләр (халыкның табигый кимүе; «халыкның картаюы»; яшьләрнең китүе, яшьләр саны кимүе; берничә өстенлекле белгечлек кадрлар белән тиешенчә тәэмин ителмәү; хезмәткә сәләтле халыкка йөкләнеш арту; мигрантларның интеграцияләнү проблемалары; халыкны ЗМР территориясендә тотып калырга омтылу һәм кеше потенциалын тагын да тулырак гамәлгә ашыру максатларында халыкның мобильлеген көчәйтүдә объектив ихтыяҗ арасындагы каршылык; Казан белән аралары якын булу сәбәпле, урнашу һәм хезмәт ресурслары белән тәэмин ителеш каршылыклары)

социаль инфраструктура үсешенең түбән дәрәҗәсе (искергән социаль инфраструктура (җиһазлар, бүлмәләр);

мәгариф системасы хезмәтләренең сыйфатының заманча таләпләргә туры килмәве (мәктәпләр һәм югары уку йортлары арасында элемтә (профилизация) җитмәве; белем бирү учреждениеләренең (ОШ һәм ДОУ) җитәрлек булмавы; өстәмә белем бирү һәм һөнәри яңадан әзерләүнең җитәрлек дәрәҗәдә үсеш алмаган системасы);

креатив мохитнең һәм иҗади киңлекләрнең үсеше булмау;

сәламәтлек саклау хезмәтләренең югары сыйфатлы булмавы һәм кайбер юнәлешләр буенча авыруларның югары булуы;

спорт учреждениеләре белән тәэмин ителешнең түбән булуы;

ведомствоның яшь белгечләренә торак бирү практикасы булмау; җирле җәмгыять әгъзаларының активлыгы җитәрлек булмау (гражданлык җәмгыяте институтларының үсеше булмавы;

яшьләрне актив җәмәгать эшчәнлегенә җәлеп итүнең түбән булуы, яшьләр инициативаларының җитмәве; территорияне үстерү буенча карарлар кабул итү системасына актив тормыш позициясе булган кешеләрнең җитәрлек дәрәҗәдә җәлеп ителмәве; җирле берләшмә мәсьәләләрен хәл итүдә һәм территорияне үстерү буенча инициативаларны гамәлгә ашыруда халыкның аз җәлеп ителүе).

Икътисадый мөнәсәбәтләр өлкәсе. Икътисадый мөнәсәбәтләр өлкәсендә төп чикләүләр түбәндәгеләр:

Территория икътисадының җитәрлек диверсификацияләнмәве белән бәйле чикләүләр һәм куркынычлар (Зеленодольск монопрофильлелеге; яңа "алга киткән" тармаклар һәм технологияләр булмау; яңа тармакларны стимуллаштыруның салым һәм башка төрләре механизмнарын җитәрлек дәрәҗәдә файдаланмау; төп сәнәгать предприятиеләрендә искергән төп фондлар һәм технологияләр булу);

АПК мөмкинлекләреннән җитәрлек дәрәҗәдә файдаланмау (авыл хуҗалыгы продукциясе эшкәртү һәм продукцияне саклау куәтләренең җитәрлек дәрәҗәдә үсеш алмавы; Зеленодольск авыл хуҗалыгы продукциясе бренды булмау; кече хуҗалыкларны (КФХ һәм ЛПХ) үстерү дәрәҗәсенең түбән булуы; кооперативларны оештыру буенча эшчәнлекнең җитәрлек дәрәҗәдә активлыгы булмау; фермерларның белем дәрәҗәсе түбән булу (укыту юк); авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән файдалануның җитәрлек дәрәҗәдә оптималь структурасы булмау);

төп бизнес-уенчыларның һәм территориянең хакимият органнары арасындагы үзара хезмәттәшлекнең җитәрлек дәрәҗәдә системалаштырылган, синхронлаштырылган һәм эзлекле структурасы;

җир потенциалыннан файдалануның керем төрләре җитәрлек булмау;

туризмның җитәрлек дәрәҗәдә үсмәве (туристлык дестинациясенең йомшак урнашкан территорияләре; туристлык дестинациясенең аеруча кыен булган урыннарында туристлык инфраструктурасы булмау; сервис, ял итү һәм күңел ачу объектларының җитәрлек булмавы; кыска вакытлы булу объектларының җитмәве; шифаханә-курорт объектларының, индивидуаль һәм коллектив урнаштыруның башка объектларының җитәрлек санда булмавы; туристлык продуктларын җитәрлек дәрәҗәдә популярлаштыру һәм алга җибәрү, туризмны яклау һәм үстерү институтларының түбән дәрәҗәдә булуы)

Пространство үсеше өлкәсендә:

транспорт-логистика өстенлекләреннән җитәрлек файдаланмау, СММЛЦ эксплуатациягә кертелмәгән;

җир ресурсларыннан тиешенчә файдаланмау (җир кишәрлекләренә ихтыяҗ кимү; үзләштерелмәгән территориянең шактый зур мәйданнары булу);

ТКХ үсешенең һәм торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүнең сыйфатының җитәрлек дәрәҗәдә булмавы (ТКХ өлкәсендә нәтиҗәсез тариф сәясәте, торак-коммуналь хуҗалык хезмәтләре өчен бурыч арту; Зеленодольск шәһәрендә авария хәлендәге торакның шактый өлеше; челтәрләрнең тузуы, челтәрләрне һәм җиһазларны модернизацияләүгә акчалар булмау; төп житештерү технологияләренең энергия сыйдырышлылыгы югары булу; ТКХ өлкәсендә кадрларның квалификациясе түбән булу; хуҗасыз челтәрләр булу; Әйшә, Карамалы Тау, Октябрь, Раифа, Васильево торак пунктларында чистарту корылмалары булмау; суның түбән сыйфатлы булуы (каты, физик үзлекләр, лицензияләүләр), кече торак пунктларны газлаштыру

проблемалары);

торак проблемалары (бюджет торагы җитмәү, уңайлы торак җитәрлек булмау, күп балалы гаиләләргә бирелә торган җир кишәрлекләрендә инженерлык инфраструктурасы булмау)

җәмәгать урыннарының җитәрлек булмавы, начар төзеклеге һәм җәлеп итүчәнлеге түбән (тематик парклар булмау, йортларның ишегалларында төзекләндерелгән балалар мәйданчыкларына кытлык; ландшафт планлаштыру кирәклеге; һ.б.)

юл-транспорт инфраструктурасын җитәрлек дәрәҗәдә үстермәү (юл челтәренең үткәрү сәләте түбән булу; ишегалды территорияләренең асфальт япмасы тузганлыгы; яңгыр сулары канализациясе булмау; юл япмасының түбән сыйфаты; ишегалларында парковка урыннары дефициты; уртак предприятиедә һәм шәхси секторда каты япмалы юл челтәренең җитәрлек дәрәҗәдә үсеш алмавы; урам яктырту челтәре җитәрлек дәрәҗәдә үсеш алмавы)

Хезмәттәшлек һәм хезмәттәшлек өлкәсе. Партнерлар һәм хезмәттәшлек проектлары белән нәтиҗәле коммуникацияләр булдыру өлкәсендә төп чикләүләр түбәндәгеләр:

муниципальара хезмәттәшлек ресурсын җитәрлек файдаланмау, Казан

агломерациясе кысаларында үзара хезмәттәшлекнең түбән нәтиҗәлелеге;

Казан һәм агломерациягә керә торган МБ базарларында а/х җитештерүчеләрнең һәм МСБ ның начар позицияләнүе;

генераль чикле килешүләр төзү юлы белән өстенлекләрне региональ хакимият органнары белән синхронлаштыру практикасы булмау;

мәнфәгатьләрне һәм өстенлекләрне килештерүнең нәтиҗәле механизмы буларак төрле өлкәләрдә үзара аңлашу турында килешүләр төзү механизмнарын, меморандумнарны түбән куллану.

2. ТЕРРИТОРИЯНЕ ҮСТЕРҮ БУЕНЧА СТРАТЕГИК ЧАРАЛАР ҖЫЕНТЫГЫ

Проблемалар	Чаралар
Районның үз-үзен тәэмин итү дәрәҗәсе җитәрлек булмау	1. Ел саен ЗМР стратегиясе чараларын актуальләштерү 2. җирлекләрнең социаль-икътисади үсеше (СЭР) планнарына ел саен төзәтмәләр кертү, шул исәптән даими рәвештә үткәрелә торган халык алдындагы өстенлекләр буенча сораштырулар ясау һәм аларны эшләү 3. «КОС», СММЛЦ һәм Зөя җитештерү чикләренә кадәр ЗМР чикләрен үзгәртү турында республика дәрәҗәсенә тәкъдимнәр кертергә

ЗМР максатчан куелышларына муниципаль һәм дәүләт идарәсе системасының туры килмәве	Агломерацион үсеш турында ТРЗ кабул итүне республика дәрәҗәсенә кертергә (ЗМР белгечләре аны эшләүдә катнаша) 2. икътисадый зоналарны социаль-икътисадый үстерү стратегиясен эшләү республика дәрәҗәсендә башлап җибәрергә (ТР МЭ) 3. Агломерация Советын төзү турында республика дәрәҗәсенә (агломерация идарәсе органына) кертергә 4. ЗМРда ЗМР «Инвестицион үзәк» МАУ базасында проект офисы төзү 5. Җирле үзидарә органнарының һәр бүлекчәсе һәм аның хезмәткәрләре өчен КПЭ системасын кертү 6. һәр казна, бюджет, автоном учреждение җитәкчесе, шулай ук муниципаль өлешләре булган МУП һәм предприятиеләр белән нәтиҗәле контрактлар системасын кертү 7. ГАҖ идарәсе органнарында җирле үзидарә органнары вәкилләре булган БК хезмәткәрләренең кадрлар аудитын үткәрү, бу нигездә һөнәри үсешнең индивидуаль планнары, алга таба аттестация үткәрү белән 8. баланс комиссияләрендә җирле үзидарә органнары вәкилләре булган БК хезмәткәрләренең кадрлар аудитын үткәрү, бу нигездә һөнәри үсешнең индивидуаль планнары, алга таба аттестация үткәрү белән 9. Хезмәт өчен түләүнең яңа системасын кертү буенча ЗМРга пилот проектын кертү турында Президент дәрәҗәсенә тәкъдим итәргә, ул КПЭ кертүне күздә тота, шулай ук акчалата керемнең база өлеше структурасын үзгәртүне күздә тота (гомуми ФОТ саклап калынган яшәү минимумыннан түбән булмаган база өлеше)

Проблемалар	Чаралар
	10. агломерациянең идарә органы дәрәҗәсенә аларны тиражлау максатында муниципаль идарә системаларында иң яхшы тәҗрибәләрне өйрәнү буенча тәкъдимнәр кертергә 11. проект идарәсе буенча республика стажировка мәйданчыгын булдыру (Татарстан Республикасы МЭ, Татарстан Республикасы Тышкы эшләр министрлыгы, Сколково)
ТР җитештерү көчләрен урнаштыру буенча актуаль программа булмау	2016 елда җитештерү көчләрен (шул исәптән иҗтимагый инфраструктураны) үстерү һәм урнаштыру буенча дәүләт программасын эшләү һәм кабул итү республика дәрәҗәсенә (Татарстан Республикасы МЭ) инициация белдерергә.
Предприятиеләрне үстерү стратегиясенең һәм районны үстерү программасының баланссызлыгы	Бюджет барлыкка китерүче предприятиеләр стратегияләрен исәпкә алып, СТПка һәм ГПга үзгәрешләр кертү
Инвесторлар тарафыннан хакимияткә ышанмау	Агломерациянең, алар төзегән күчемсез мөлкәт объектларын һәм төп чараларны гарантияләү фондын булдыру
Туристлык халыкара таләпләренә җавап бирә торган юл буе сервисы булмау	1. ТРның туризм буенча Дәүләт комиссиясендә юл буе сервисын үстерү программасын башлап җибәрү
	2. Юл буе сервисы объектларын ЗМРга урнаштыру проектын әзерләргә. Экологик чиста продуктларны гамәлгә ашыру буенча урыннар әзерләү
	3. Юл буе сервисы объектларының бердәм стандартын эшләү
Зеленодольск традицияләре һәм тарихи вакыйгалар белән бәйле чараларның булмавы	1. гастрономия фестивальләре уздыру проектын эшләү
	2. Сабантуй үткәрелгән урында фестиваль мәйданчыгы төзү проектын эшләү
	тематик (тарихи) кемпинглар булдыру

Су һәм утрау кулланмау потенциалы	1. Балыкчылык авыллары системасын утрауларда булдыру

Проблемалар	Чаралар
	2. утрауларны легальләштерү мәсьәләсен карау
	3. ЗМР бердәм туристик маршрутын эшләү
	4. ВМФ көнена яхт-клуб белән берлектә регатлар үткәрү
	5. кече үлчәмле судноларга, кар машиналарына һәм аларны ягулык белән тутыруга хезмәт күрсәтү буенча яр буе сервисы проекты
	6. "Идел Венециясе" проектын реанимацияләү
Яңа Тура һәм СММЛЦ потенциалын файдаланмау	1. СММЛЦ сәнәгать зонасында бөртекле кластер булдыру
	2. СММЛЦ да подстанция төзү
	3. "Зеленодольск"сәнәгать мәйданчыгы төзү
Транспорт магистраленең перспектив югары йөкләнеше	1. агломерацияара хезмәттәшлек кысаларында Казан - Радужный - Тура - Зеленодольск тизйөрешле экотрамвай (җиңел метро) төзү
	2. Кама кластерын үстерү кысаларында районны тиешле проектка (Н.Тура) кертү
Халыкара таләпләргә җавап бирүче рекреацион инфраструктураның булмавы	1. реликт урманнары янында рекреацион-ял итү кластерын булдыру
	2. Тернәкләндерү үзәге буларак Васильево шифаханәнең матди-техник базасы
	3. лагерьларны торгызу программасын һәм ял базасын эшләүне башлап җибәрергә
Үсеш фонды булмау	Гарантия фонды
Хезмәт җитештерүчәнлеге түбән. Эшчеләр саны җитәрлек булмау ";	1. предприятиеләрдә сакчыл җитештерү комплексլы программасын гамәлгә кертү
	2. предприятиеләрнең технологик чылбырларын анализлау
	3. районның хезмәт ресурслары балансын исәпләү
	4. Импортны алыштыру буенча федераль проект кысаларында коры сөт нигезе җитештерү заводы төзү
	5. көнкүреш техникасы кластерын булдыру

	6. Йорт төзелеше кластерын булдыру (ике проект: агач конструкцияләр җылылык

Проблемалар	Чаралар
	насосларны эшкә җибәрү..
	7. ТР дәрәҗәсендә сәнәгать предприятиеләре активларын залогтан чыгару буенча юл картасын тәкъдим итәргә
	8. пеностекла җитештерү буенча перспектив проект
Инвестиция җәлеп итүчәнлеге түбән булу	1. программаларның, проектларның, чараларның функциональ бәйлелеген бәяләүне күздә тоткан муниципаль программаларны кабул итү регламентын эшләү. Гамәлгә ашырыла торган аудит (функциональ) программалар системасын булдыру, инвестицияләр күчерүне гамәлгә ашыру методикасын эшләү һәм гамәлгә кертү 2. муниципаль программаларны һәм проектларны эшләү һәм кабул итү регламентын эшләргә һәм гамәлгә кертергә (ПКМ 1199 белән аналогиядә) Ел саен ЗМР инвестиция меморандумын формалаштыру һәм кабул итү (Татарстан Республикасы ИМ структурасы шундый ук) – гамәлдәге федераль, республика, муниципаль электрон мәйданчыклар, электрон биржалар, электрон торглар нигезендә, проект офисы базасында республика маркетинг үзәген (виртуаль) төзү концепциясен эшләү (гамәлдәге һәм потенциаль товар җитештерүчеләр өчен инвестиция тәкъдимнәрен булдыру максаты) 4. ТР инвестицион потенциалын презентацияләү өчен МИЗ, ТОСЭР эшли торган МР һәм ГО башлыкларын, шулай ук моношәһәрләрне республика дәрәҗәсенә кертү инициативасы белән чыгарга 5. күчемсез милек объектларыннан (файдаланылмаган), РФ һәм ТР бюджет акчаларыннан төзелгән район инвестицион үсеш фондын, шулай ук башка чыганакларны төзүгә рөхсәт бирә торган карар кабул итүне республика дәрәҗәсенә кертү инициативасы белән чыгарга 6. инвестиция проектларын җәлеп иткәндә, озатып йөргәндә һәм гамәлгә ашырганда (кертү инициативасы белән чыгарга(ЗМР ЦО - ИЦ) бер тәрәзә системасын эшләү һәм гамәлгә ашыру

Проблемалар	Чаралар
	7. республика дәрәҗәсенә «ГИС инвестицияләр» пилот проектын сынап карау турында карар кабул итү инициативасы белән чыгарга Инвестиция проектларының бердәм электрон базасын булдыру. 8. инвестиция проектларын гамәлгә ашыруның нәтиҗәлелеген аерым исәпкә алу буенча НПА эшләү һәм кабул итү
Территорияне төзекләндерүнең җитәрлек дәрәҗәдә булмавы	Зеленодольск шәһәрендә «яшел стандартларны үстерү» («сакчыл» шәһәр, «акыллы» шәһәр, коммуналь һәм юл инфраструктурасын модернизацияләү) бүлегенең капитал салуларын программага кертүне республика дәрәҗәсенә кертү инициативасы белән чыгарга
Социаль блок	Дәүләт гарантияләре дәрәҗәсен саклап, социаль өлкәдә коммерциячел секторны үстерү
Белем бирү хезмәтләренең җитәрлек дәрәҗәдә сыйфатлы һәм һәркем файдалана алырлык булмавы	
Урта һөнәри белем бирү хезмәтләренең җитәрлек булмаган спектры	1. «мәктәп-СПО-Вуз- эш бирүче» чылбырын гамәлгә ашыру буенча пилот проектын эшләү һәм гамәлгә кертү: - эш бирүчеләр заказлары буенча чыгарылыш эшләрен башкару; - урта һөнәри белем бирү һәм югары уку йортлары укытучыларының стажировкасы һәм аларны аттестацияләү; - партнерлык белем бирү программаларын эшләү (эш бирүче - мәгариф оешмасы) 2. хезмәт базары белгечләргә ихтыяҗын киметкәндә мәгариф оешмаларының вакытлыча азат ителә торган ресурсларыннан файдалану буенча тәкъдимнәр әзерләү һәм карарлар кабул итү

Мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен учреждениеләр булмау	1. республика стажировка мәйданчыгын булдыру һәм анда мөмкинлекләре чикле балалар өчен белем бирү программаларын гамәлгә ашыру өчен тьютерларны, тәрбиячеләрне һәм укытучыларны әзерләү, яңадан әзерләү һәм квалификациясен күтәрү

Проблемалар	Чаралар
	2. мөмкинлекләре чикләнгән кешеләрне реабилитацияләү буенча белгечләрне әзерләү, яңадан әзерләү һәм аларның квалификациясен күтәрү буенча республика ресурс үзәген булдыру (мәгариф һәм медицина составы составында) 3. 3. Республика дәрәҗәсендә мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр өчен рекреация инфраструктурасын мөмкин булган чаралар белән оештыру
Сәламәтлек саклауның сыйфаты һәм һәркем файдалана алырлык булмавы	2020 елга халык санын 110 мең кешегә кадәр тәэмин итә торган «ЗМР да халык санын арттыру» программасын эшләү һәм гамәлгә ашыру
Торак белән проблемалар, заманча җиһазлар юк	Сәламәтлек саклау өлкәсендә 2020 елдан башлап югары квалификацияле белгечләр өчен аренда торагы проектын гамәлгә ашыру

3. СТРАТЕГИЯНЕҢ РЕАЛИЗАЦИЯСЕ ЭТАПЛАРЫ

ЗМР Стратегиясен гамәлгә ашыру сроклары әлеге документның бүлекләрендә һәм алар өчен күрсәтелгән срокларда тасвирланган чаралар исемлеге белән билгеләнде. Стратегия чараларының үзара бәйләнеше ЗМР 2030 Стратегиясен гамәлгә ашыруның «юл картасында» чагылдырылган.

Чараларны гамәлгә ашыру мониторингы әлеге "юл картасы" нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш. Мониторинг нәтиҗәсе ЗМР Башлыгы каршындагы стратегик советта тикшерелә (түбәнрәк сурәтләнгән), һәм кирәк булганда чаралар исемлегенә һәм аларны гамәлгә ашыру срокларына үзгәрешләр кертелә.

4. СТРАТЕГИЯНЕҢ РЕАЛИЗАЦИЯСЕ МЕХАНИЗМЛАРЫ

Стратегияне гамәлгә ашыруның иң мөһим механизмнарыннан берсе стратегик өстенлекләрне гамәлгә ашыру белән идарә итү системасы һәм Стратегия, контроль һәм корректировка нигезләмәләрен үтәүне оештыру.

ЗМРның стратегик үсеш белән идарә итүнең комплекслы системасы (алга таба Идарәнең комплекслы системасы) гамәлдәге региональ, муниципаль, тармак стратегияләрен һәм бердәм үзара бәйләнгән һәм балансланган комплекска үсеш программаларын интеграцияләү белән бергә регион үсешенең аеруча нәтиҗәле механизмнарын һәм ысулларын сайлап, аны практик гамәлгә ашыру режимына күчерү мөмкинлеге бирә.

Тулаем алганда Идарәнең комплекслы системасы муниципаль-хосусый идарә итүнең бербөтен системасы концепциясенә туры килергә һәм стратегик планлаштыруны тәэмин итәргә, шулай ук, соңгы социаль-икътисадый нәтиҗәләрне алуны да кертеп, стратегик өстенлекләрне конкретлаштыруны һәм гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә тиеш. Шул ук вакытта ул бюджет нәтиҗәлелеген; идарә итүчәнлеген; системалы (комплекслы) алымны; ЗМР үсешенең барлык стейкхолдерлары[1] өчен ачыклыкны (үтә күренмәлелек,гавамилек); үсешнең тотрыклылыгын тәэмин итәргә тиеш.

Үсеш процессларының фаразлануын һәм идарә итүен тәэмин итү өчен, ЗМР 2030 Стратегиясе кысаларында Идарәнең Комплекслы системасы озак сроклы (15 елга кадәр), урта сроклы (5 елга кадәр) һәм кыска сроклы (1 ел) төп бурычларны һәм аларны регламентлаучы документларны үз эченә ала.

Шул ук вакытта **Идарәнең комплекслы системасы регионның стратегик үсеше белән идарә итүнең түбәндәге проблемаларын хәл итүне тәэмин итә:**

- стратегик һәм программа-максатчан документлар территориясендә гамәлдәге үзара бәйләнешнең җитәрлек булмавы һәм килештерелмәве;
- ведомство һәм башка тиз минутлы мәнфәгатьләргә бәйле, әмма төп бурычларны үстерү яки хәл итү белән аз бәйле юнәлешләр буенча бюджет акчаларыннан нәтиҗәле файдаланмау;
- конкрет булмау һәм үлчәүсезлек, шуңа күрә стратегиянең һәм аның кысаларында гамәлгә ашырыла торган программаларның һәм проектларның максатларын, бурычларын һәм чараларын тормышка ашырылмау;
- вәзгыятьнең үзгәрүенә оператив җавап бирмәү, идарә итү карарларының тоткарлануы һәм нәтиҗәсезлеге.

[1] Стейкхо лдер (англ. stákeholder) (кызыксынган як, катнашы булган як) - физик зат яисә хокуклары, өлеше, таләпләре яисә мәнфәгатьләре системаның яисә аның ихтыяҗларын һәм өметләрен канәгатьләндерә торган үзлекләренә карата булган

оешма.

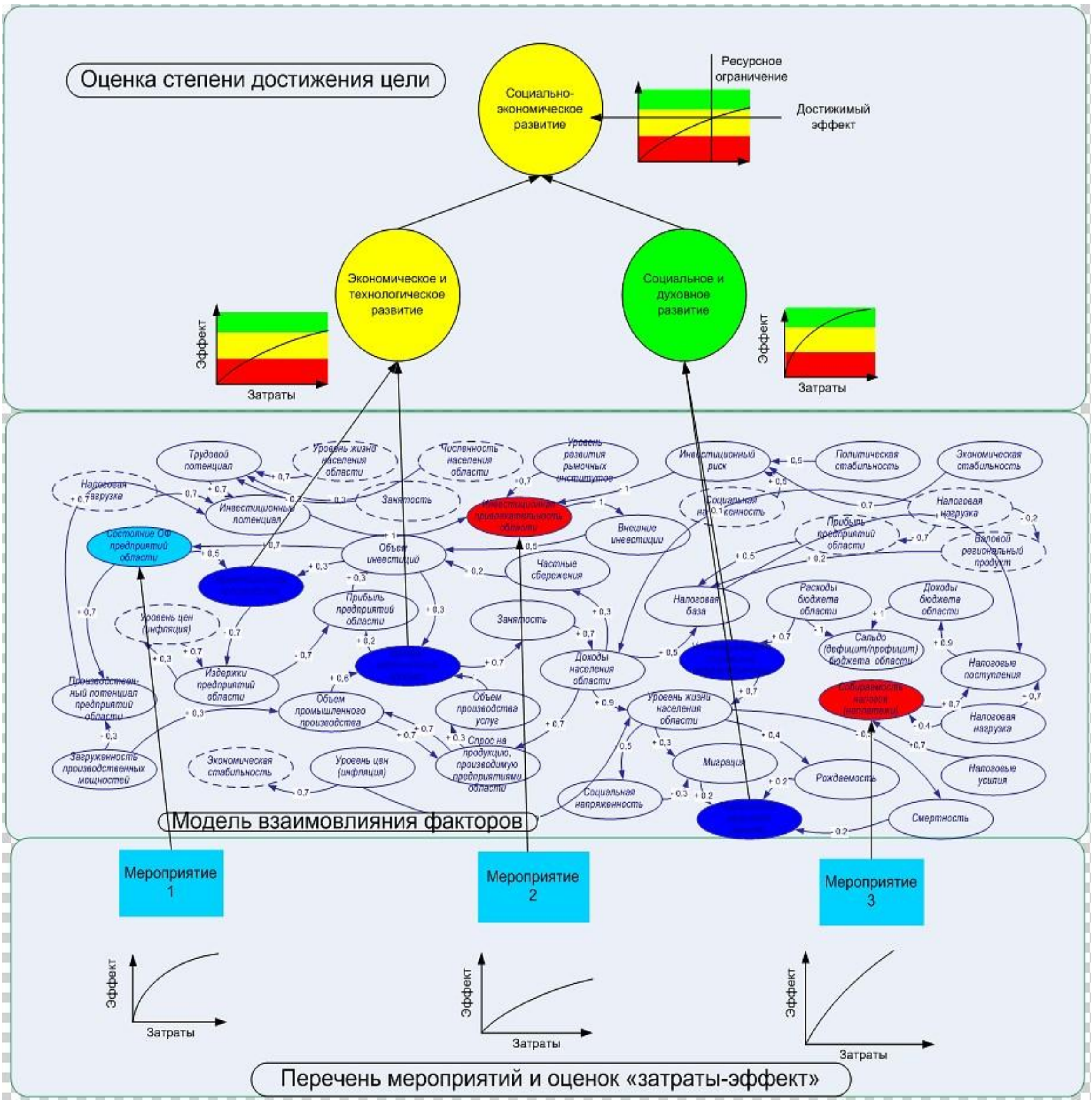

6.1 нче рәсем. Территорияне үстерүгә идарә итүнең принципиаль комплекслы системасы схемасы (КСУРТ)

Идарәнең комплекслы системасы эзлекле рәвештә төп юнәлешләр буенча формалаша.

1. Региональ программа-максатчан комплексын оптимальләштерү һәм проектлау «максатлар - бурычлар - чаралар - инвестиция проектлары».

2. Үсеш белән идарә итүнең оештыру һәм институциональ структураларын һәм аларның эшчәнлеген регламентлаштыра торган норматив хокукый актлар пакетын эшләү һәм булдыру.

3. Үсеш белән идарә итүнең инновацион механизмнары комплексын кертү, компенсацияләү чараларын булдыру юлы белән, тайпылуга җавап бирү механизмнарын да кертеп.

4. Үсеш белән идарә итү процессына ярдәм итүнең мәгълүмат системаларын кертү.

Шул ук вакытта санап кителгән юнәлешләрнең һәркайсы мөстәкыйль бурыч буларак гамәлгә ашырылырга мөмкин.

Идарәнең комплекслы системасын практикада куллану шактый өстәмә социаль-икътисадый нәтиҗәләргә ирешүне тәэмин итә, шул исәптән җитештерү күләмнәренең, уртача хезмәт хакының һәм бюджетка керемнәр артуын, бюджет акчаларыннан файдалануның нәтиҗәлелеген арттыруны, төбәкнең инвестицион җәлеп итүчәнлеген арттыруны, инвестицияләр җәлеп итүне һәм алардан нәтиҗәле файдалануны тәэмин итә.

Регионның инновацион үсешенә идарә итү структурасы. Зеленодольск муниципаль районының стратегик үсеш белән идарә итү комплекслы системасының перспектив оештыру структурасы 6.2 нче рәсемдә күрсәтелгән.

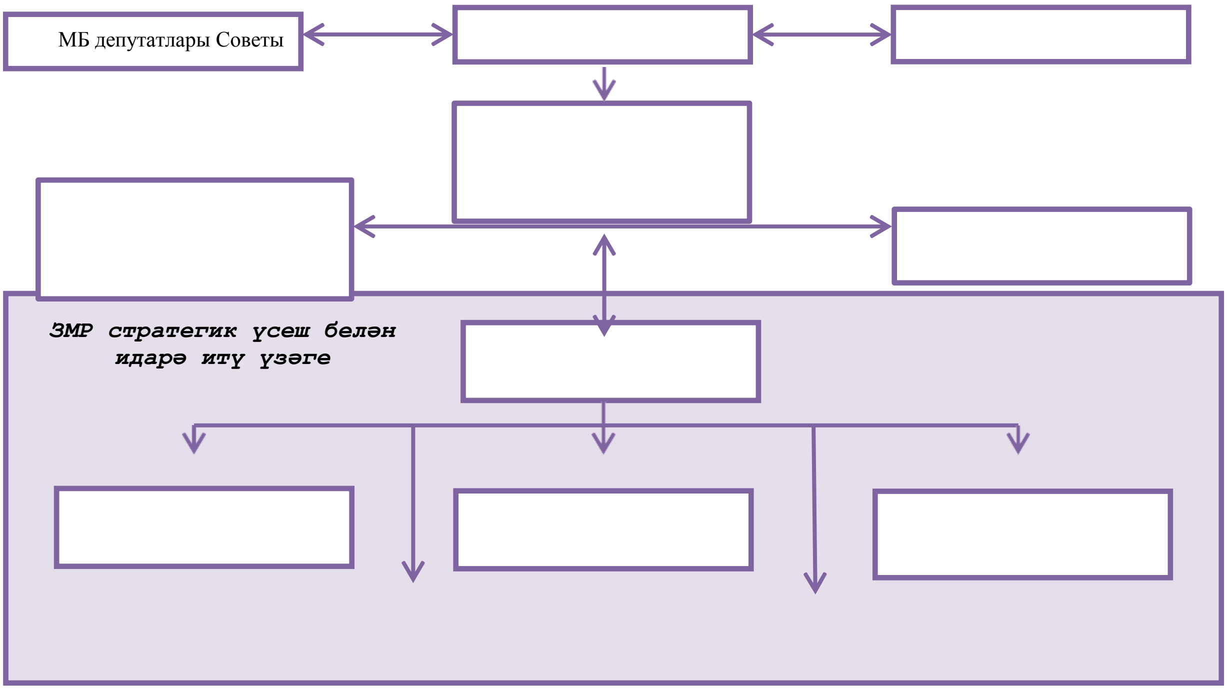

6.2 нче рәсем. Территориянең стратегик үсешенә идарә итүнең принципиаль комплекслы системасы схемасы

Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш фонды коммерциячел булмаган муниципаль-хосусый партнѳрлык рәвешендә оештырыла, аңа җирле хакимият органнары, коммерциячел булмаган һәм коммерциячел булмаган оешмалар вәкилләре, территориянең инициатив гражданнары керә. Моннан тыш, ЗМР СЭР Фонды попечительләре сыйфатында региональ хакимият органнары вәкилләре чыгыш ясарга мөмкин.

Социаль-икътисадый үсеш фондыннан тыш, кеше һәм социаль капиталын үстерү советының ЗМР Башлыгы каршында кеше капиталын булдыру максатка ярашлы , ул региональ хакимият органнарының һәм җирле үзидарә органнарының, мәгарифнең һәм сәламәтлек саклауның дәүләт һәм дәүләтнеке булмаган оешмалары, бизнесның һәм тулаем халыкның үзара хезмәттәшлеген тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Өстенлекләрне килештерү механизмы. Стратегиянең республика кураторы булып Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы торырга мөмкин. Стратегиянең җирле заказчылары булып ЗМР РИК булырга тиеш.

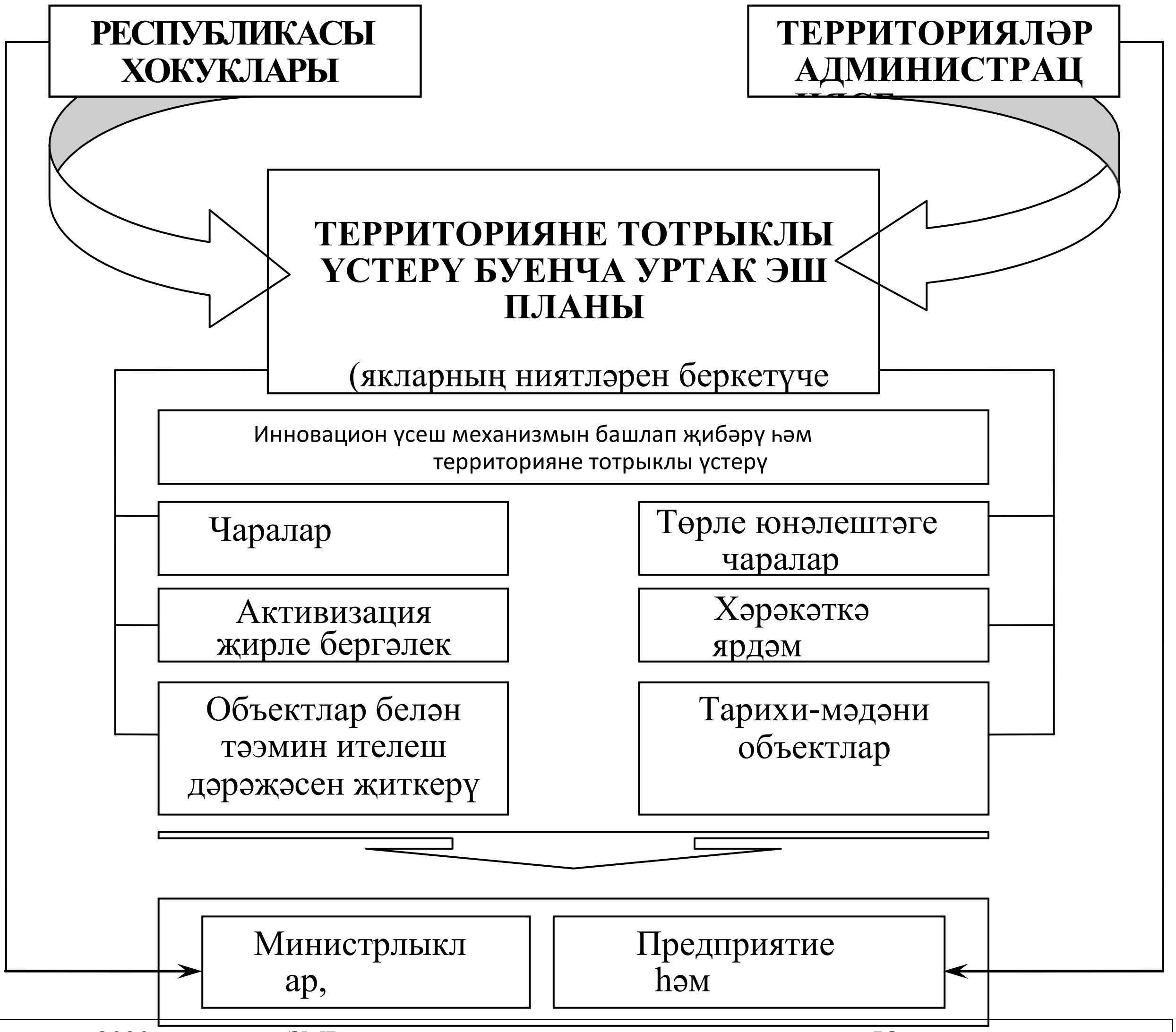

– 6.3 нче рәсем. 2030 елга кадәр ЗМР стратегиясе чараларын гамәлгә ашыруның «Юл картасы»

–

– Стратегиянең эшләүче-координаторы булып «ЗМР социаль-икътисадый үсеш фонды» коммерциячел булмаган муниципаль-хосусый партнѐрствосы (алга таба Үсеш Фонды) торырга мөмкин.

Стратегияне гамәлгә ашыру механизмы Стратегия чараларын гамәлгә ашыруның нәтиҗәлелеген арттыру һәм планлаштырыла торган нәтиҗәләргә ирешү максатларында башкарыла торган чаралар комплексын билгели һәм Стратегия бурычларын үтәү һәм үтәү өчен кирәкле барлык чаралар комплексын куллануны күздә тота.

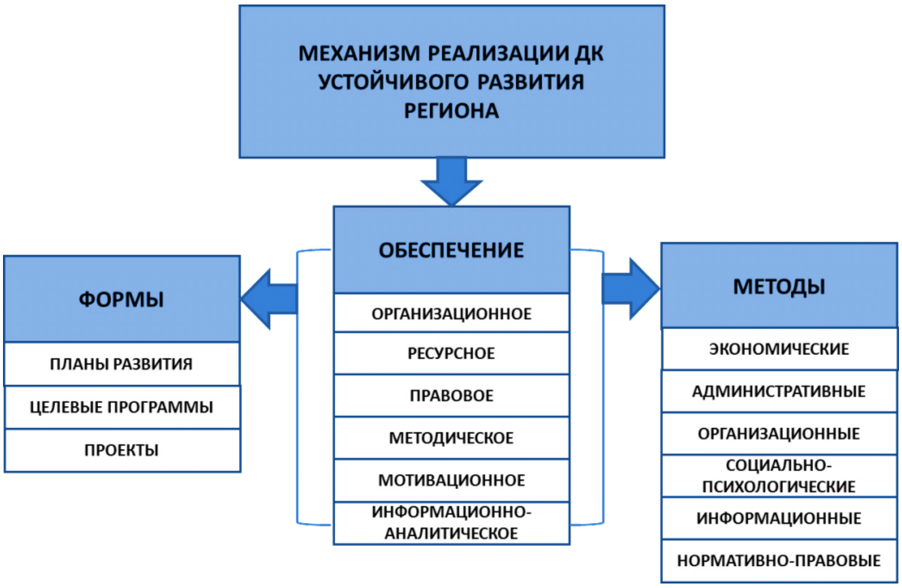

6.4 нче рәсем. Территорияне тотрыклы үстерү механизмнарын тәэмин итү схемасы

Стратегия чараларын үтәүчеләр Стратегия бурычларын хәл итүгә, аның икътисадый, финанс, житештерү-техник һәм социаль өлкәләрендә максатчан җайланмалары комплексын гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән барлык кызыксынган оешмаларның (коммерциячел булмаган берләшмәләрне һәм ассоциацияләрне дә кертеп) тәкъдимнәрен исәпкә алып билгеләнә.

Стратегиянең уйлап табучы-координаторы Программа белән идарә итүнең оештыру структурасын формалаштыра, Стратегияне гамәлгә ашыру чаралары планын, проектлар һәм программалар исемлеген төзи һәм ЗМР Башлыгын раслауга чыгара, аларны гамәлгә ашыруны тикшереп торуны тәэмин итә.

Стратегияне гамәлгә ашыру белән идарә итү һәм республика хакимият органнары белән эшчәнлекне координацияләү килешү нигезендә гамәлгә ашырылачак. Хәер, Стратегияне гамәлгә ашыруда башка катнашучылар белән кебек үк (6.5 нче рәсем).

Төрле дәрәҗәләрдә кабул ителә торган карарларның килештерелүен һәм синхронлыгын тәэмин итү өчен, хакимиятнең җирле һәм региональ органнары, территориаль үсешнең төп өстенлекләрен гамәлгә ашыру буенча килештерелгән гамәлләр комплексы каралган территориянең башка субъектлары арасында идарә итүнең төрле дәрәҗәләре эшчәнлеген координацияләү нигезләре буларак, шартнамәчел мөнәсәбәтләр системасын куллану тәкъдим ителә. Территория эчендә «муниципаль җәмгыять модельләре» элементларын, ягъни үзара мөнәсәбәтләр системасын куллану тәкъдим ителә. Территория икътисадының һәр субъекты территорияне үстерүгә (салымнар, территорияне төзекләндерү, иганә ярдәме, инфраструктура булдыру, социаль хезмәт күрсәтүләр куллану һәм социаль инфраструктурадан файдалану рәвешендә) капитал салулар принцибын үтәргә тырыша. Шул рәвешле, территория предприятиеләре һәм администрациясе тулы хокуклы партнерларга әверелә.

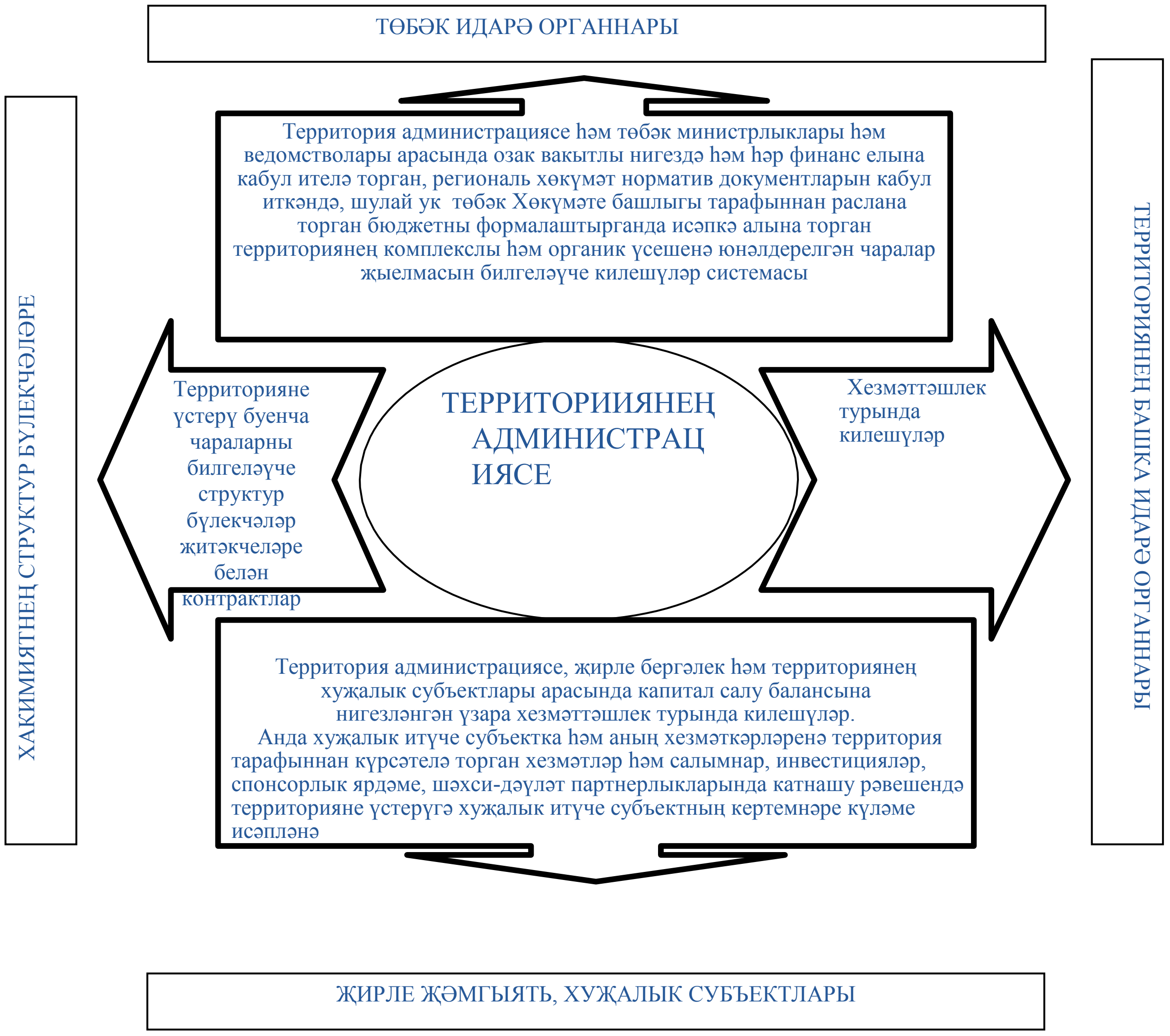

6.5 нче рәсем. Стратегияне гамәлгә ашыруга идарә

Муниципаль дәрәҗәдә Стратегиянең әзерләүче-координаторы түбәндәге функцияләрне башкара:

- Стратегиянең чараларын, проектларын, программаларын эшләү һәм гамәлгә ашыру;
- республика, федераль һәм Президент грантларын алуга җыелма бюджетлар һәм гаризалар әзерләү;
- Стратегияне мәгълүмати тәэмин итү;
- дәүләт һәм республика финанс чараларыннан файдалануның нәтиҗәлелеге һәм стратегиясен гамәлгә ашыру эшләре барышы турында квартал саен докладлар әзерләү һәм аларны заказчыга яисә грант-операторга җибәрү.

Стратегияне гамәлгә ашыруның функциональ механизмына түбәндәге элементлар керә:

- стратегик планлаштыру һәм фаразлау (Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеше структур сәясәтенең, аның икътисадның һәм социаль өлкәнең төп секторларының стратегик юнәлешләрен, темпларын, пропорцияләрен билгеләү);
- Стратегиянең чараларын, проектларын һәм программаларын үтәүне стимуллаштырырга мөмкинлек бирә торган икътисадый, административ, оештыру, мәгълүмати һәм башка йогынты чаралары;
- төбәкнең икътисади үсешенә һәм кеше һәм социаль капиталының сыйфатын күтәрүгә йогынты ясауның хокукый рычаглары (стратегия һәм аерым проектларның

чараларын, проектларын һәм программаларын гамәлгә ашыру процессында заказчылар һәм башкаручылар мөнәсәбәтләрен җайга салучы эшлекле һәм инвестицион активлыкны үстерүгә ярдәм итүче республика һәм төбәк дәрәҗәсендәге норматив хокукый документлар җыелмасы);

- Стратегия белән идарә итүнең оештыру структурасы (административ-хуҗалык идарәсе звеноларының составын, функцияләрен һәм килештерелүен билгеләү).

Стратегияне гамәлгә ашыру белән идарә итү буенча түбәндәге функцияләрне башкаручы СЭР ЗМР Фонды региональ уйлап табучы-координатор булып тора:

- Стратегия Башкармалары эшчәнлеген анык чараларын әзерләү һәм нәтиҗәле гамәлгә ашыру буенча координацияли;
- Стратегия чараларын тулысынча һәм үз вакытында финанслауны тәэмин итү чараларын күрә, шул исәптән Программа чараларын гамәлгә ашыру өчен бюджеттан тыш чыганаклар чараларын җәлеп итү чараларын эшли;
- Программаны үзгәртү турында билгеләнгән тәртиптә тәкъдимнәр кертә;
- Стратегияне гамәлгә ашыру барышы турында докладлар әзерли.

Республика кураторы һәм Стратегиянең муниципаль заказчысы Стратегияне гамәлгә ашыру белән идарә итү буенча түбәндәге функцияләрне гамәлгә ашыра:

- республика яки җирле бюджетлар хисабына Стратегия чараларын, проектларын һәм программаларын финанслау кирәк булган очракта, Стратегия чараларын, проектларын һәм программаларын финанслау өчен кирәкле акчаларның күләменә төгәллек кертә, план чорына Стратегия чаралары, проектлары һәм программалары кысаларында чыгымнарның күләме һәм юнәлешләре буенча тәкъдимнәр бирә;
- стратегия чараларын, проектларын һәм программаларын тормышка ашыруга юнәлдерелгән республика һәм җирле бюджет акчаларын нәтиҗәле һәм максатчан куллануны контрольдә тотуны тәэмин итәләр,
- Стратегия чаралары, проектлары һәм программалары үтәлеше турында фондның хисапларын квартал саен (максатлы билгеләнештә) алалар һәм Татарстан Республикасы бюджеты һәм җирле бюджет акчаларыннан финанслау кысаларында стратегиядә каралган күрсәткечләргә һәм максатчан индикаторларга стратегия проектлары һәм программалары үтәлеше нәтиҗәләренең туры килүен контрольдә тоталар.

Стратегияне гамәлгә ашыру белән оператив идарә итүне, финанслау кысаларында, аның эшләүче - координаторы башкара. Стратегик мәсьәләләр Стратегик советта хәл ителә һәм ЗМР Башлыгы тарафыннанраслана.

2 нче кушымта
Зеленодольск муниципаль районы
Советының 2016 елның
16 августындагы 113 номерлы
карарына

«2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеше стратегиясе турында " Зеленодольск муниципаль районы Советы карары проектына гражданнарның тәкъдимнәрен исәпкә алу һәм аның буенча фикер алышуда гражданнарның катнашу тәртибе

1. Зеленодольск муниципаль районы Советының «2016-2021 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Зеленодольск муниципаль районының социаль-икътисадый үсеше стратегиясе турында» гы карары проектына тәкъдимнәр Зеленодольск шәһәре, Ленин урамы, 41а йорт, 310 каб адресы буенча , язма рәвештә кушымталы үрнәк буенча төзәтмәләр таблицасы рәвешендә, Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитетына кертелә:

№ т/б	Пункт, пунктча	Карар проекты тексты	Төзәтмә тексты	Төзәтмәне исәпкә алып, текст проекты	Төзәтмәләр авторы (Ф.И.Ат.и., адресы, эш , уку урыны)

2. Халык алдында чыгыш ясау хокукы белән катнашуга гаризалар Зеленодольск шәһәре, Ленин урамы, 41а, 310 каб.адресы буенча шәхсән бирелә.

Заявкалар эш көннәрендә 8.00-17.00 сәгатьләрдә гавами тыңлаулар уздыру көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә.

3. Гражданнарның тәкъдимнәре Зеленодольск муниципаль районы Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан теркәлә һәм 2006 елның 15 декабрендәге 131 номерлы Зеленодольск муниципаль районы Советы карары белән расланган Зеленодольск муниципаль районында гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе турындагы нигезләмә нигезендә карала.